1630
A4 A3 4 09

SEBRANÉ SPISY

SVATOPLUKA ČECHA.

DÍL III.

PRVNÍ KNIHA POVÍDEK A ČRT.

V PRAZE.
NAKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUPEC.
1899.

PRVNÍ KNIHA

POVÍDEK A ČRT.

Napsal

SVATOPLUK ČECH.

V PRAZE.
NAKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUPEC
1899

PG
5038
C45
1899
dil 3

VEŠKERÁ PRÁVA VYHRAZENA.

1144345

J. OTTO V PRAZE.

První kniha povídek a črt.

Tento [díl podává sbírku mých prvních prací prósou v letech 1869—1871 ve »Světozoru« a »Pokroku« uveřejněných a v knize dosud nevydaných. (Vynechány jsou zde jen čtyři práce z r. 1871: »Žoli«, »Liškovický pán«, »Pan Bolehlav a svět« a »Zastavená povaha«, v mých »Povídkách, arabeskách a humoreskách« již znovu otištěné, které vřadím do některé pozdější knihy Sebraných spisů.)

Přidávám pak ještě některé práce z pozdějších let, rovněž ve sbírkách dosavadních vynechané.

S. Č.

Místo úvodu.

—

Dobře se mi hodí za předmluvu k mým prosaickým prvotinám následující vzpomínka, kterou jsem napsal do »Světozora« roku 1886:

»ZIMNÍ IDYLLA.

Nebojte se, že začnu o známých bílých hvězdičkách a ještě známějším rubáši — to jsem si odbyl již před sedmnácti lety. Možná, že tomu i rok více, neboť musím vyznati, že nemám paměť nejlepší: mnohdy ukazuje mi z hlavního pásma mého života jen mlhavé obrysy nebo nesouvislé útržky a drží za to houževnatě leckterou bezvýznamnou, směšně malichernou podrobnost.

Proto a pro nechuť, s jakou obtěžuji čtenáře svojí osobičkou, byl bych špatným autobiografem a skoro mne mrzí, že jsem slíbil redakci tohoto časopisu do dnešního slavnostního čísla malou vzpomínku na své první styky se »Světozorem«.

Ale stalo se již a nezbývá mi tedy než vyslati svou matohlavou paměť na zvědy do mlhavé minulosti.

Hleďte, co mi přináší ta malichernice: vlásenkářskou výkladní skříň na Perštýně! Stěží si vypočítávám, že tomu asi šestnácte let, nevím určitě, kde jsem tehdáž bydlil a čím se živil, kolkolem vlní se mlha nejistoty, ale ta výkladní skříň jako by dosud visela přede mnou i s těmi různými parukami a havraními, zlatými, kaštanovými copy, na které jsem se tehdáž snivě zadíval. Mé svižnější fantasii stačil arci tehdáž takový vrkoč, aby se půlhodinku co nejpříjemněji bavila vyplňováním prázdného prostoru pod ním řadou ideálních dívčích obličejů, z nichž potom některý zanechal alespoň svůj slabý stín na papíře počmáraném verši nebo prósou.

Pojednou zaklepal mi někdo lehce na rámeno. Obrátiv se spatřil jsem Františka Skrejšovského, tehdejšího majetníka »Světozora«.

Získal jsem si přízeň tohoto pána »Zimní idyllou«, jejíž historii vám stručně povím.

Nedávno četl jsem článek Dra. Bačkovského, kde radí v nynějších zlých časech spisovatelům, aby vedle ryze uměleckých prací »pro slávu« psali též vedlejší, méně cenné věci »pro výdělek«. Tato myšlenka osvítila mne již před sedmnácti nebo osmnácti lety.

Všecka moje ctižádost připínala se tehdáž k veršům a na prósu shlížel jsem téměř s opovržením. Ale tíseň hmotných poměrů přiměla mne, že jsem si usmyslil snížiti se, jako k vedlejšímu výdělkářskému zaměstnání, k bídné řeči nevázané.

S nechutí vzal jsem tedy jednou péro do ruky a začal psáti prósou »Zimní idyllu«. Jen ničemný lesk mrzkého kovu svítil mi s počátku na tuto nelákavou dráhu. Ale pojednou jsem se nad svojí selankou rozehřál a věc začala mne vábiti sama sebou. I v próse kmitaly se diamanty po závějích, a stkvělo se stříbro

rampouchů zcela poeticky; nad to pak vhupl mi za psaní na konec péra host dosud neznámý, šotek humoru, a jeho rolničky družily se příjemně k cinkajícím saním mé idylly.

Psal jsem tak horlivě, že z nebohých knoflíků mé vesty, které jsem v zápalu tvůrčím obyčejně křečovitě žmolíval, jen asi tři šťastného konce mé idylly se dožily a při poslední větě ještě jeden z těchto posledních Mohykánů svou pevnou kostru, okrouhlý plíšek zvící šestáku, v ruce mé zanechal.

S velikými nadějemi nesl jsem hotovou práci k tehdejší nejvyšší instanci literární, k Hálkovi, který již před tím dvě moje básně »Kandiotky« a »Kyrysníka« ve »Květech« uveřejnil a k dalšímu tvoření otcovsky mne povzbuzoval. Leč ach! — první moje prósa se mu nelíbila. Vrátil mi ji s radou, abych ještě bedlivěji studoval skutečný svět a život.

Trpce zklamán odnášel jsem idyllu domů. Ale po některém čase začala se uhnětená naděje znovu vzpřimovati. Pročetl jsem opětně svou práci, a ty démanty závějí jiskřily se pro mne tak půvabně, ty rolničky saní cinkaly tak vesele, že jsem si řekl: »Snad je přece škoda hoditi to všechno do kamen, snad se moje skromné dítko přece někomu zalíbí!«

K tomu stávala se hmotná tíseň den ode dne naléhavější. Malicherná moje paměť cpe mi tu do péra jednu episodku. V nejistém pološeru večerním, jež tehdy občasně bývalo mým oblíbeným živlem, plížil jsem se jednou schlípen ulicí — náhodou také Perštýnem — a myslil sobě: »Kdyby bylo alespoň na doutník!« Ale v mé tobolce panoval strašný horror vacui. Tu pojednou zavadil jsem rukou o vestu, hmatám, sáhnu rychle do kapsy — na mou věru, zapomenutý šesták!

Drže peníz křečovitě, aby mi ho snad ještě nějaký potměšilý zloboh neurval, zašel jsem bez odkladu k tabační budce, kde jsem po delší dobu den co den kupoval své kuřivo od mladé, příjemné dívky s tichými, dobrými očima, které mne pro ni zaujaly. Podávám jí rychle šesták a sahám pro doutníky. Ale co to? — Dívka zdvihá peníz ke světlu a ruka má bezděky, ve zlém tušení ucukla od cigar.

»No tohle přece není šesták,« pravila dívka drsně, na rtech majíc nepěkný úsměšek a v očích zahanbující výčitku.

Ó běda! Domnělý šesták byl prostě onen okrouhlý plíšek, který jsem při poslední větě idylly z vestového knoflíku vyžmolil a v myšlénkách do kapsy zastrčil.

Nemaje ani krejcaru, musil jsem zahanben a zdrcen bez doutníkův od budky odejíti se svým falešným penízem, který mohl arci při světle leda jen slepého oklamati. Od té doby jsem nenahlédl do tichých dobrých očí příjemné tabáčnice a chovám přesvědčení, že mne dosud pokládá za drzého šejdíře.

Puzen podobnými episodami, odnesl jsem svou idyllu do »Světozora«, redigovaného tehdáž Tonnerem. A hle! tam došla práce moje přívětivého přijetí a byla uveřejněna. Skrejšovský sám pravil, že ji četl se zalíbením, a vybízel mne, abych brzy opět něco přinesl. Napsal jsem pak ještě do »Světozora« humoresku »Trepka« a satirickou pohádku »Kámen«.

Ale jest čas, abych se dostal opět před onu výstavu vlásenkářských výrobků, kde mi tehdejší majetník »Světozora« na rameno poklepal. Byla to chvíle pro můj následující život dosti významná.

Skrejšovský vyptával se, co robím, jak se mám atd. Tuším, že jsem tehdáž, odbyv studia právnická, hledal

nějaké místo; jisto jest, že jsem k otázce jeho, nechci-li se věnovati zcela spisovatelství a vstoupiti do některé redakce, s velikou radostí odpověděl: »Ano!« Doporučil mě po té svému bratrovi za spolupracovníka »Pokroku« a později v prosinci r. 1870 přijal mě do redakce »Světozora«, kde jsem setrval do září r. 1871. Skutečným redaktorem byl vlastně Kořán; mně připadlo pouze titulární odpovědné redaktorství a vydavatelství, pak pořádání či lépe sepisování přílohy, do které jsem r. 1871 napsal řadu prací humoristických.

Takovým způsobem stal jsem se prosaistou a vstoupil na dráhu »pouhého spisovatelství«, od níž jsem sice později ku právům nazpět odbočil, ale v níž jsem na konec přece jen uvízl.

K závěrku podotýkám, že jsem některé z oněch prosaických prvotin vřadil po letech do své sbírky »Povídek, arabesek a humoresek«; ostatní i s nevinnou »Zimní idyllou« nechť zůstanou v prachu zapomenutí až do onoho dne, kdy »budou zjevni na těle našem všichni hříchové naši«.

* * *

Od chvíle, co jsem napsal tuto vzpomínku, minula opět slušná řada let a zatím nadešel pro mne vskutku »onen den, kdy budou zjevni na těle našem všichni hříchové naši«. Neboť myslím, že pořádáním sebraných spisů převzal jsem úkol podati úplný obraz literárního svého rozvoje a působení, že tedy nesmím pominouti ani prvních pokusů, jež otištěním — nechťsi jen v časopisech a před mnohými lety — vymkly se již beztoho z mého soukromého duševního majetku. Ať jsou jaké-

koli, přece zračí se v nich také část celkového literárního vývoje, odlesk jedné z minulých fásí našeho písemnictví, a nechťsi tu leccos nynějšímu čtenáři bude cizí nebo vzbudí soustrastný jeho úsměv (vždyť sám se usmívám nad ledakterou naivností těchto mladistvých pokusů, před třiceti lety na veřejnost poslaných) — snad právě opar doby vzdálené, reflexy názorů a poměrů dávno změněných přidají následujícím prvotinám mým trochu zajímavosti.

Zimní idylla.

(Světozor 1869.)

I.

Co to dnes jen mají ti chlapci mezi sebou? Ladislav ťuká loktem Vladimíra; Vladimír ťuká Ladislava a po každém ťuknutí obracejí se oba v tu stranu, kde sedí »pan učitel« rozlamuje tak vážně rohlík nad porculánovým šálkem, omalovaným copatými mandarýny, jakoby v půli roztrhával nepodařené pensum, diktuje při tom ohromný třístránkový trest. . . .

O dnes je hej! Dnes netřeba hochům obávati se trestu — vždyť je neděle. Proto také vážná tvář pana učitele není s to, aby utlumila čtverácký smích, který se malých neposedů zmocňuje, kdykoliv jeden na druhého, aneb oba na pana učitele pohlížejí — tím méně pohled sestry Olgy, která se nadarmo snaží, zdáti se přísnou, a sama brzy smíchem hochů nakažena, opačný právě účinek vyvozuje, nežli zamýšlela.

Brzy veselost ta počíná přesáhati meze pouhých posuňků, a ni kapesní šátky, ni opětné a opětné shýbání se pod stůl nemůže zastaviti proudu, který nyní hlasitě propukl a pana Toužímského z bedlivého čtení novin vytrhl.

»Co pak to máte?« nevrle se k nim obrátil pan Toužímský, pošoupnuv si vyšívanou domácí čepičku do zadu.

Zastrašeni přísným hlasem otcovým utišili se na chvíli chlapci, ale když se oči jejich setkaly s okem pana učitele, které nyní poprvé od poloprázdného šálku k nim se obrátilo, tu zmizely poznovu obě hlavičky pod stolem a z dola zazníval pracně dušený smích.

»Nu, tak přece povězte, čemu pak se smějete?« opakoval otec pohlížeje s Olgy na pana učitele a s těchto opět na nezbedné smíšky.

Ale hoši odskočivše od stolu a zanechavše za sebou nedopité šálky uháněli ze dveří.

Pan Toužímský se usmál a sešoupnuv si čepičku zase do předu, pohroužil se opět do zamilovaných novin. Olga přejela si rukou obličej, jakoby odtud sehnati chtěla motýlky smíchu; tito však skryli se do stínu dlouhých řas, a zatřepetávají tam čas po čase zlatým křidélkem.

A pan učitel obrátil opět veškeru pozornost svou komandarýnovanému šálku a vážil z něho tak po hollandsku flegmaticky lžičku za lžičkou, jakoby neseděla naproti němu dívčina tak hezounká, tak miloněžná, jakou kdy mladická fantasie ze stínů jarní noci vyčarovala, nýbrž spíše nějaký ten břichatý mandarýn jeho šálku.

Ó nebohý praeceptore! Kdybys věděl, co se tam venku před zámkem pod bezlistými, smutnými lipami děje, oč že bys se z Hollanďana proměnil v horkokrevného Vlacha, oč, že by oko tvé, nyní tak klidné, metalo blesky uražené autority! —

Lituji tě, ubohý pane učiteli — ale pomoci ti nemohu. — Již se vykradli z pokoje tvého nezvedení svěřenci tvoji, Vladimír nesa tvůj kvítkovaný župan a nos maje osedlán posvátnými okuláry tvými, a za ním Ladislav v jedné tvůj pěkný domácí fes a v druhé dlouhou tureckou tvou dýmku, z níž si časem na prázdno odfukuje.

Vyběhli před zámek. A hle! tam se vypíná velebně dílo včerejší jejich soukromé pilnosti — výsledek ozáblých rukou a červených nosů, obrovský sněžák; stojí tu jako příšerná indická modla, vytesaná z hruba do bílého kamene, ba spíše jako polární medvěd, očekávající nepohnutě se vztyčeným tělem a otevřenou náručí odvážného nepřítele.

Ranní s'unce pozlacuje fantastickou tu stvůru potměšilého šibalství — avšak ohromná ta hmota neroztává palčivým pohledem jeho, jako tvé ledové flegma, ó nešťastný učiteli! neroztává před černýma očima Olžinýma...

A zatím dokončují zlovolníci svůj bohaprázdný skutek. Hle! krásný tvůj župan ověsili okolo nemotorných sněžákových údů, na kostrbatou hlavu mu postavili malebně tvůj červený fes, ba i brejlemi tvými osedlali obrovský jeho nos a k dovršení všeho vecpali mu do šklebící se tlamy tureckou tvou dýmku.

A — ó běda! či to snad pouhý přelud obrazotvornosti, či se skutečně přičiněním tvým rozvinuly tak záhy výtvarné vlohy tvých chovanců k tak znamenitým úspěchům — pak arci škoda, přeškoda první květiny, kterou jsi s nimi, ruku jim veda, křidlicí na tabulku vyklikatil — i tvář této nyní praeceptorskými svršky tvými se honosící obludy ukradla ti nejméně tolik

rysův, co by se k pouliční karikatuře ušlechtilého tvého obličeje potřebovalo.

Hle! ten dvouloketní, velbloudím hrbem obdařený nos je smělou přetvářkou orličí schránky jednoho z pěti tvých smyslů; tato kanibálská tlama s rozpoltěným hořejším pyskem a s obrubou loupežnicky divokých knírů snesla by v nejhorším případu porovnání s jemně rozvlněnými rty tvými a s nádechem egyptské tmy nad nimi; a kdyby se vzala černost za tertium comparationis, mohly by tyto dvě sušené švestky — ó paradoxon! zastupovati tvé elegicky nyjící oči . . .

Ba, tak povedená je karikatura tato, že se oživovati zdá ten sněhový balvan před očima mladých umělců, jako božský výtvor v náručí Pygmaliónově. Zdá se hochům, jakoby mrazivé to čelo se kladlo v povážlivé záhyby, jakoby ty švestkové oči hněvivě vyblesko-valy zpod mohutných brejlí a v těch ústech jakoby se rodilo strašné anathema, zavírající jim pro dnešní poledne poklad kuchyňské milosti, takže uleknuti ucouvli o několik kroků.

Tu se rozlehlo za nimi smíchové duetto: jeden basový smích, dobývající se pracně z obšírné útroby pana Toužímského, a druhý sopránový, zaznívající z hrdélka Olžina jako z daleka cinkot rolniček, provázející po závěji letící saňky . . .

»To jsou ferinové! To jsou šibalové!« takovými a podobnými výkřiky vyplňoval pan Toužímský mezery mezi výbuchy smíchu . .

A vzadu stál tiše pan učitel — ne tak, jak jej hochům zlé svědomí a živá obrazotvornost v podobě oživlého sněžáka vymalovaly, nikoli! nevypadal hněviv — avšak tvář jeho nebyla též nakažena veselostí, před ním v osobě pana Toužímského i Olgy tak hřmotně a

tak líbezně se jevící; neuznaltě svého bílého alterego za hodna, než povrchního krátkého pohledu, za to však lpělo oko jeho neodvratně na Olžině milostném obličeji, na němž zima a čtveračivý smích se přely o zásluhu líbého karmínového nádechu. Tak dlouho nespočíval ještě nikdy zrak jeho na půvabném tom obličeji . . .

Co se mezi tím as dělo v nitru jeho? Zda mrzel se nevázanému tomu smíchu — či obdivoval se půvabům jeho? Kdož to ví! Snad on sám nebyl si vědom pobouřeného citu a jen jako v pološeru rozeznával ty fantastické stíny, ženoucí se duší jeho, jeden za druhým, dál a dále, jako topoly daleké silnice . . .

Hoši vidouce otřásající účinky sněhového svého vtipu na rozložité osobě otcově, vzpamatovali se brzy ze svého leknutí nad neočekávaným jeho příchodem a doplnili přimíšením svých pronikavých hlásků ku smíchu otcovskému a sesterskému kvartetto, jež na poctu jaksi samolibě se nad tím šklebícího balvanu tak dlouho trvalo, až konečně otec, mimovolně okem od smíchu až rozplakaným o smutné pozadí zavadiv, výbuchy rozveseleného rozmaru ukrotiti se snažil, což se mu po šťastném utlumení několika neodbytných opozdilců tou měrou podařilo, že veliký s ůj kapesní šátek vytáhnouti, opatrně rozvinouti a jím na chlapce pokývnouti mohl.

Jediný ten posuněk dostačoval, aby smějící se šibaly v kající hříšníky obrátil. Váhavými kroky blížili se k soudné stolici.

Pan Toužímský vzal rozbalený šátek za oba cípy před sebe, stáhl hustá svá obočí, že se téměř uprostřed čela jedno druhého dotýkala, vložil do očí všechnu přísnost kárajícího otce a —

Ó nešťastný v župan zahalený, fesem korunovaný, z turecké dýmky kouřící, obrejlený, šklebící se sněžáku, proč jsi se právě teď »krivdy kárajúcím« očím páně Toužímského namanul! Obočí spojená odskočila mžikem od sebe, hněvné oči ztratily se v oslzených víčkách a velebně pozdvižený nos zaryl se hluboko, hluboko do rozbaleného, strakatého šátku . . .

Nu — a předešlý kvartet započal znova ve všech tóninách.

II.

Jasná, téměř tak jasná noc, »že by se«, jak říkáme, »psaní přečísti mohlo«, rozkřídlila se nad bílou zimní krajinou. Čistá, skoro průzračná obloha shlížela millióny zlatých očec na podivné, starobylé formy našeho zámečku, jehož fantastický stín ostře se ohraničoval na sněžné hladině, a stříbrný luk měsíce metal své světelné šípy na sněžáka strmícího před ním jako Rolandův sloup před radnicemi německými . . . — Krátká byla sláva tvá, ubohý sněžáku!

Stojí tu smutně, jako zabrán do truchlivých dum, jakoby přemýšlel o zbytečnosti, bezúčelnosti krátké jsoucnosti své, a černé jeho oči vyplakané k sloupovitým nohám, jakož i dvé bohatých slz vyhrklých v podobě křišťálových rampouchů na široké líce, zdají se svědčiti o zoufalé bolesti ledového srdce jeho . . .

A v tutéž dobu — ó kdoby se odvážil popírati tajemné kouzlo sympathie! — bdí a sní také ve svém pokojíku šťastnější pravzor jeho, fes maje hluboko pošinutý do ušlechtilého čela, bradu podepřenu o bílou ruku, vyčnívající z širokého rukávu pestrého županu, a kol úst jeho, vypouštějících čas po čase vlnivé spousty

kouře, i v očích pohlížejících lesklými skly daleko, daleko do otevřené, jiskrami poseté zimní krajiny, rozkládá se hluboký stín melancholie . . .

Přiznávám se vám, laskaví čtenáři! chtěl jsem původně kapitolu tuto věnovati psychologickému rozboru tohoto melancholického naladění páně učitelova — či abych jej občanským jeho jménem pojmenoval — páně Balcarova, jak jste to snad z jejího »bledým světlem luny« protkaného úvodu bez velikého namáhání uhodli; ale přítel můj, stopovav přes rameno mé ponenáhlý vývin prostoduché té idylly, pokládá za svou povinnost upozorniti mne na to, že jsem osoby páně Balcarovy posud neohraničil dosti jasnými rysy.

Dílem překonán pádností toho důvodu, dílem i z uvážení, že bych nenalezl as mezi čtenářstvem svým mnoho přátel nočních rozjímání, vyjímaje snad několik půvabných čtenářek, které z jistých mně ale docela neznámých příčin v jistých dobách, za jistých okolností rády svá nyjící očka viniti nechají z bezsenných nocí — uvažuje tedy to všechno odhodlal jsem se, přenechati noční ty myšlenky Balcarovy velikomyslně oněm ze svých kollegů, kteří péra namáčejí do slaných slzí, i odhaliti závoj, který vám posud z větší části zakrýval minulost jeho . . .

Minulost tato předstoupí před vás v makavé plastičnosti se všemi žalostmi a slastmi svými, vyslovím-li jedinou větu: »Balcar býval chudým študentem.« Ó kdo by neznal života chudých študentů — té studánky, jež vyčerpána téměř humoristy, novellisty a jinými —isty? A přece mám ve své tobolce ještě několik studií této krajiny — nehněvejte se, že vám je předkládám: jsou stručné, přísahám vám, stručné — několik významných črt. — —

* * *

Bydlí ve čtvrtém poschodí. Kdyby bylo ještě jedno poschodí, bydlel by tam. Má rozvržený plán k zajímavé novelletce — může to přivésti na dva tištěné archy: dohromady tolik a tolik zlatých. Začíná popisem jarní krajiny — při lesních kukačkách mu ztuhly zimou prsty. Pod ním se netopí. Nedávno se tam přistěhoval nový nájemník; ten sobecký skrblík by zasluhoval, aby se na něm vykonala příkladná pomsta. Pomsta se provádí tím, že se vyvozuje přebíháním po pokoji takový hřmot, jakoby si tam pět slonů na slepou bábu hrálo, — až vrazí nedbalý topič z dola s rozjitřeným okem do pokoje, corpus delicti, kus odtřeseného od stropu vápna, na dlani: »I pozdrav tě ruka páně« »»co na basu hrává«« a dva chudí študenti leží si v náruči..

* * *

Od rána do večera běhání po hodinách. Kdyby byly všechny jako u doktorů! — Jak něžně patřívá mu ona nebeskýma svýma očima do tváře, a když jí přes rameno opravuje úlohu, dotýkává se lesklohnědý vlas její rozpáleného jeho čela. — Ó chudý študent má také srdce — a mladé!

Je po hodině. Aj! tu ona poskočila za ním, jako antilopa, a ve dveřích schýlila svou korálovou hubinku s půvabnou jakousi rozpačitostí k jeho uchu:

»Pane učiteli! matinka vám nechává vzkazovat, abyste k nám již zítra více nepřišel — peníze prý si máte vzíti v kanceláři —«

A tak dále! A tak dále!

* * *

A když vám nyní pravím, že celý předešlý život Balcarův není nic jiného, než nepřetržitá řada takovýchto více méně tragických, více méně komických obrázků, nu, pak se mu divte, že tak málo sebedůvěry se značí v celém jeho zevnějšku, že oko jeho tak nejistě, tak úzkostlivě se ohlížívá, smějte se mu, když tak dřevěně sedává v prostosrdečném tom kruhu rodinném, jehožto miloteplé náručí za celý rok nedovedlo úplně roztaviti ledové pouto, zamezující volné rozestření perutí ducha jeho.

Smějte se — ale tiše, prosím vás, tiše, abyste ho nevytrhli ze snění. — Výraz jeho lící proměnil se teď, zdáť se na nich kolébati růžový odlesk jakés převábné vidiny, vznášející se před ním na zatmělém nebesklonu, ve věnci hvězd...

III.

Můj přítel není s předešlou mou kapitolou ani dost málo spokojen. Za prvé ho mrzí, že mu tam původ její připisuji, za druhé pokládá ji za úplně nepodařenou: odbočilať prý příliš nejen od hlavního předmětu, nýbrž i od idyllického tónu vůbec.

Mea culpa!

Nuže, vrátím se v pravou kolej.

Večer. Mohutná, kachlová, malebnými skupeními hliněných gracií ověnčená kamna sálají příjemné teplo, tím příjemnější, jelikož fantastickými ledovými květinami na oknech rozeznati možno chumelenici, jakou tam venku zima střásá s širého pláště na umrzlou zem...

Pan Toužímský nechal noviny Balcarovi za kořist, a přechází sám pádnými kroky po pokoji.

Musím zde podotknouti, že pan Toužímský není sice úplným hypochondrem, ale přece notný kus. Jednu celou příhradu knihovny jeho vyplňují tlustší a hubenější, starší a novější spisy o zdraví lidském, o zachování i rozmnožení vzácného tohoto pokladu. Knihy ty jsou větším dílem takového druhu, že jedna naprosto zatracuje to, co jiná nejvřeleji odporučuje.

Takovými neshodami nedává se však pan Toužímský zviklati v skalopevné víře své v neomylnost těchto knih. On smiřuje ty protivy řídě se dle okamžité své chuti buď podle té buď podle oné.

Ostatně si nesmíte mysliti, že by pan Toužímský pokládal sebe za sklíčena všelikými a snad těžkými chorobami — ne! celá jeho nemoc zakládá se v tom, že mu bývá časem tak »jaksi divně«.

Olga mívá pro tuto nemoc otcovu velmi zručnou a neklamnou diagnosu. Obyčejně, když ho vídá, an zamyšleně prochází se po pokoji, s obočím skleslým, s rukama na zádech složenýma, s čepičkou povážlivě s obvyklého sídla ku předu sešinutou, aneb an sedí nepohnutě v starožitné lenošce číhaje na každé vrznutí dveří, na každé zaštěknutí Donovo, na každé hnutí dvojnásobného perpetuum mobile v malých osobách Vladimírově a Ladislavově, aby se bručení jeho docela bezpříčinným nezdálo: tu čiperné děvče, stopující s něžnou pečlivostí každý pohyb obličeje otcova, obyčejně ani nevyčkává stereotypního jeho: »Oliňko! mně je dnes nějak divně —« nýbrž ztrácívá se samoděk ve vedlejším pokoji. A odtamtud se pak vracívá s roztomilým úsměvem, rukou půvabně podnášejíc lesklý, zlatým plnolícím ovocem v podobě věnce omalovaný

tácek, a na něm vedle láhve kalíšek naplněný po okraj světlým, perle tvořícím likérem.

A pohled na ni mívá pak na otce čarodějný účinek. Obočí jeho pojednou se vyklenuje v nádherný oblouk, hlava jeho nemůže se ubrániti pochvalného pokývnutí a v oko jeho — zpočátku ještě poněkud zachmuřené — vhošťuje se ponenáhlu zlatý odlesk zamilovaného nápoje.

Měli byste pak viděti pana Toužímského, s jakou pietou světlý kalíšek za útlé hrdélko béře, a zrakem znalce proti světlu o průzračné čistotě jeho se ubezpečiv s očima k nebi pozdviženýma pozvolna srká blahoplodný lék!

A když na to, navrátiv kalíšek zvučným dopadem ovocem ověnčenému tácku, poslední zlaté perle vyhrnutým dolejším retem setře s hustého prokvětavého kníru, tu značí se veškerá jeho spokojenost ve sladkotrpkém, dlouho trvajícím »Brrr —« A znovu přecházívá pan Toužímský po pokoji — ta »jaksi podivná« nemoc není ještě docela přemožena. Třeba za nějakou chvíli nového kalíšku.

A tak i dnes. Nevím, zdali již dvakráte či snad ještě vícekráte pocelovala láhev malounkého soudruha svého — ale jisto jest, že neduh pana Toužímského vůčihledě se hojí.

Odměřený jeho krok a jednotvárný tikot dřevěných, v podobě švýcarského domku vysoustruhovaných hodin jsou jedinými rušiteli svatého ticha v pokoji, k nimžto se časem přidružuje na hoře vylíčené »Brrr« anebo zašustnutí novin . . .

Slyš! tam vzadu u kamen sebou něco pohnulo — ah ano! přehlédl jsem jedno skupení. Pohlédněte se mnou v tu stranu: až oko vaše tajemnému pološeru

zvykne, rozeznáte tam ač nejisté, přece dostačitelné rysy půvabného obrazu, který snad mnohého z vás zanese nazpět, ach daleko nazpět do zlatých dob večerních pohádek, po bok milované sestry aneb na klín babičky hladící vám světlé kučery, pod věčně zelený strom dětské fantasie, spjatý zlatými, harmonicky o sebe cinkajícími řetězy čarovných bájí . . .

Viděl jsem jednou skupení z mramoru, představující nymfu lesního potoka, jak sedíc na kameni olepeném tu a onde lepotvárnou lasturou vodní dvé plachých srn k sobě přituluje, jednu hladí po štíhlé šíji a druhou vine do půvabného svého lůna. Přál bych vám viděti to skupení, abyste si učinili pojem o něžnosti, o jemné tklivosti obrazu, který tam v obloukovitém výklenku u kamen proniká, ba takořka osvěcuje poloslepé šero.

Rozeznati tam Olgu, sedící s hlavinkou skloněnou uprostřed divokých — ale v tu chvíli ku podivu zkrotlých a zjemnělých bratří: Vladimír se položil na její rameno ovinuv ruku svou okolo hebounké její šíje, a Ladislav opírá svůj loket, obtížený snivou hlavou, o její klín, pokrytý zlatistým polosvětlem . . .

Teď pošinul Vladimír ruku svou výše a objav jí sestřinu kučeravou hlavu naklonil tuto těsně k ústům svým a zašeptal: »Olgo! povídej nám pohádku!«

Ladislav, vytržen slovem tím, opětoval ještě v polosnění jakoby ozvěnou: »Pohádku!«

»Nevím žádné.«

»Ty víš! ty víš — nechceš!«

A bratří ji začali obsypávati lichocením: Vladimír se jí zavěsil okolo šíje, a Ladislav poklekl před ní jako rytíř před svou Dulcineou a položil jí na ňadra sepjaté ruce, oba ustavičně opakujíce: »Povídej! Povídej!«

»Budu povídati.«

»A co?«

»Bude to

Pohádka o smutném medvědu.

Byl jednou zlý čarodějník, a ten se jmenoval Čip-Čap. I přihodilo se mu na cestách, že přišel do hlubokého lesa. Poněvadž byl den velmi parný a slunce pálilo jako oheň — usedl si do stínu starého dubu a za krátko usnul.

Za chvíli se mu zdálo, jakoby ho něco šimralo na nose. Mysle, že je to komár, máchnul po něm rukou a udeřil se v nos. Tím se probudil.

A hle! spatřil před sebou jinocha, krásného jako jarní noc. Jinoch ten byl jediným synem krále Žaržara a královny Bubíny, vládnoucích touto krajinou. Odloučiv se na procházce od svého komonstva, aby se na okamžik sprostil věčného jejich pochlebování a zad shýbání, spatřil z nenadání pod košatým dubem podivného člověka s vysokou černou čepicí a po pás sáhajícím, sněhobílým vousem, pohříženého v hluboký spánek, i nemohl odolati pudu mladické svévole, aby ho na zarudlé končině nosu nepošimral.

Ale jak se ulekl ubohý, krásný Zorbán — nebo tak se jmenoval — když se tu najednou před ním čaroděj probuzen, se sršícíma hněvem očima vztyčil a máchaje zlatou hůlkou rachotem hromu těmito slovy naň se obořil: »Nekáraný kloučku! ku své pohromě probudil jsi mne, mocného kouzelníka Čip-Čapa! Nebo mocí své hůlky a slova ‚Čremčiremči' všemocnou mocí proměňuji tebe teď za trest nevázanosti tvé v černého

medvěda, i budiž jím, dokavád tě neobejme princezna krásnější než bledý měsic!«

A po těch slovích počal se zdvihati Čip-Čap od země, výše a výše, až zmizela jeho čepice v oblacích a zraky jeho hněvivé zasršely shůry jen jako ohnivé dvě komety i rozestřel se po nebi v podobě černého mraku . . .

Ještě nešťastný Zorbán neprobral se z uleknutí svého, a již pociťoval na sobě strašlivé účinky zlaté hůlky a všemocného slova »Čremčiremči«: tělo jeho sklonilo se olověnou tíží k zemi, štíhlé jeho boky počaly se rozstupovati a korálové rty jeho pošinuly se v před.

Dolezl po čtyrech k nejbližší studánce — ó běda! z ní se mu zašklebila vstříc huňatá tlama s hrozivým dvojřadím špičatých zubů. — Nebylo pochyby — krásný Zorbán se proměnil v nemotorného, černého medvěda —«

»To není pravda!« vyrazil ze sebe skoro plačtivě Vladimír. »Ta pohádka není hezká —«

»Nu, nebudu ji dále vypravovati!«

»Jen povídej! povídej!« udobřoval ji Ladislav. »Když se Vladimírovi nelíbí, ať neposlouchá!«

»Mně se líbí,« namítal Vladimír, »ale proč se neproměnil krásný Zorbán alespoň v jelena — v medvěda! — proč zrovna v medvěda?«

»Já za to nemohu.«

A Olga pokračovala ve své pohádce:

»Ubohý Zorbán, vida líc svou prve krásnou nyní tak zpotvořenou, zaplakal usedavě — či vlastně nezaplakal, nebo místo pláče vydobyl se z něho jen táhlý, bručivý zvuk . . Ano, Zorbán ztratil řeč, a vyjadřoval se hlasem divokých šelem lesních.

Ach! pomyslil si, co počnu sobě já nešťastný! Domů nazpět nemohu, neboť otec a matka utekli by přede mnou, jako před hnusným strašidlem noci! O Žaržare, drahý otče můj! již nikdy více nepřitulíš mne k srdci svému, ó Bubíno! zlatá matičko, již nikdy nepolíbíš syna svého! Pláčem rozplynete se, a nikdo vám nezatlačí očí smutných —«

Olga učinila přestávku, poněvadž hoši, pohnuti žalostným osudem Zorbánovým, řeč její hlasitým štkáním přetrhovali. Upřela maně oko v onu stranu, kde seděl Balcar, ukryt jsa za novinami před pohledem pana Toužimského, který za své zdravotní procházky častěji a častěji s jakýmsi potutelným výrazem po něm pošilhával. A podivuhodná náhoda! toutéž dobou bylo i Balcarovo oko na ni upřeno, snad že delším čtením jsouc umdleno pookřáti chtělo v osvěžujícím pološeru, snad že ho vytrhlo vzlykání posluchačů . . . snad . . . prosím vás, doplňte si ty snady sami.

Jaký dojem pozorování toto na Olžině milounkém obličeji vyobrazilo, nelze mi pohříchu pro uvedené, žárlivě jej závojem svým zakrývající polotemno rozeznati. Ale patrně stala se »trochu« roztržitou; neboť hoši namáhali se již notnou chvíli o síle a znamenitém objemu zvonkovitých svých hlásků ji přesvědčiti, opakujíce neustále: »Povídej! Povídej!« Konečně, když závratný žebřík jejich sopránu až k nejvyššímu příčli byl dostoupen — vypudila si z očí lehkým pomachem ruky hluboký sen a obrátivši se s nedbalým »Ach tak« k ochraptělým hochům pokračovala ve svém vypravování:

»Mimo to poděsila Zorbána i jiná ještě úvaha. Což kdyby ho zde nalezlo komoustvo v příšerné jeho

proměně, zda by se nemohla probuditi lovuchtivost v nich a zda by se nemohli sesypati naň s oštípy svými?

Ač bylo Zorbánu nové jeho tělo břemenem spíše téměř nesnesitelným, rozkřísla v něm přece myšlenka na »princeznu krásnější než bledý měsíc« jiskru naděje a zachovávala v něm lásku k mladému životu.

I dal se na útěk směrem opačným k tomu, kterým se byl družiny své vzdálil, a pádil daleko, daleko od zámku otce svého do širošírého světa. Před ním se ustrašeni rozprchávali jeleni, zajíci zalézali se schlípenýma ušima do vysoké trávy, ba i břízy zatřásaly okolo něho drobounkým listím, jakoby se chvěly bázní...

Konečně na krátko před západem slunce sklesl umdlen na sirou zem uprostřed divokého lesa k jakémus velikému, mechem obrostlému kameni.

I upřel unylé zraky na podivně utvořený kámen, a jal se hořekovati medvědím nářkem: »Ó proč mne neproměnil raději zlý kouzelník v ten bezcitný kámen, na němž usedá bez bázně zbloudilý poutník, kdežto přede mnou utíká všecko! Probuď se alespoň ty kameni, a zaplač se mnou!«

Sotva to dobručel, tu div divoucí! pozdvihla se hořejší část kamene a též dolejší vzpřímila se pozvolna; i mechem obrostlá ruka oddělila se od mohutného balvanu a shýbnuvši se ke kyprému kamenem vyloženému místu pozdvihla odtud zlatou hůlku. Ba co více! ve výši balvanu rozsedl se mech v pravidelná ústa, která teď máchnutí hůlky doprovodila hlasem, jako zněním harfy: »Mechu, mechu — do pelechu!« A v tutéž chvíli sesypal se mech s domnělého kamene a před užaslým okem Zorbánovým stál velebný stařec s vysokou bílou čepicí a sněhobílým, po pás sáhajícím vousem, mluvě k němu s přívětivou tváří:

»Neboj se! Jsem dobrý kouzelník Čap-Čip a stejnou zlobou trpěl jsem s tebou. Neboť návodem závistivého soka mého Čip-Čapa spikli se zlí synové noci proti mně a vyrvavše v podobě černých mraků měsíci stříbrnou jeho hůl ponořili mne jí tuto v hluboký spánek, abych nekřižoval již pekelných cest jejich. I spal jsem tu dlouho a obrostl jsem mechem a kvítím lesním, až Čip-Čap nevěda učinil z tebe nástroj mého osvobození. Neboť odcházeje ode mne uspaného promluvil uštěpačně k synům noci: ‚Tady ať spí, dokavad ho lesní medvěd neprobudí.‘

A ty's medvěd ten. Za to však povím ti, kde najíti princezny krásnější než bledý měsíc. Jdi a jdi, až přijdeš k zemi, obehnané porculánovou zdí, u jejížto brány sedí člověk se zlatým třapcem na zádech. Ten ukáže ti přísný rozkaz krále Babubára, aby žádné šelmy nepouštěl do říše jeho. Ty však pokloníš se mu a vztáhneš tlápu k pravé jeho ruce, načež on zamhouří levé oko a pustí tě branou. Na to pak tři dni se skrývej v lesích a putuj tři noci, čtvrtého pak jitra vejdi na zadních nohou do města Uňuhánum a dej se spoutati královskými nohsledy. Ostatní vnukne ti důvtip tvůj.«

Po těchto slovích vytrhl Čap-Čip vysokou jedli a opíraje se o ni odechvěl se pryč v podobě bílé mlhy, vinoucí se jedlemi...

A Zorbán šel a šel, až přišel po východu slunce k porculánové bráně I stalo se, jak čaroděj předpověděl. Muž se zlatým třapcem okázal mu přísný rozkaz krále Babubára; ale když mu Zorbán učinil poklonu a položil tlápu na pravou ruku, zamhouřil levé oko a pustil jej dále.

I vešel čtvrtého jitra na zadních nohou do města

Uňuhánum, kteréž bylo celé vydlážděno porculánem, takže tam lidé jen na vatovaných chůdách po ulicích choditi směli. Přihodilo se, že právě nesli okolo krále Babubára, jehožto nohsledové, sáhodlouhými palaši ozbrojení, jakmile spatřili medvěda, chůdy své s podivuhodnou rychlostí zdvihati a spouštěti začali, ale přesvědčivše se, že je ochočen, ještě rychleji se obrátili a s bezpříkladnou hrdinností palaši svými naň dotírali. — Byli by jej na kusy rozsekali, kdyby se ho nebyl ujal král Babubár, jenž rozkázal, aby jej zlatým řetězem k hedbávnému jeho palankýnu připoutali.

Avšak, jak se ulekl náš Zorbán, když za krátko spatřil ohromný oheň, ku kterému přímo královský průvod se pohyboval. Než blíže přišed přesvědčil se, že to nebyl oheň, nýbrž palác krále Babubára z ryzího zlata, třpytící se v paprscích vycházejícího slunce. — Později dověděl se, že si náramným tím leskem sám král a veškerý jeho dvůr oči tak pokazili, že ničeho dále nevidí, než jen deset kroků okolo sebe...

Po sedm a dvaceti mramorových stupních kráčel průvod nahoru; na prvních devíti stálo po každé straně devět sličných, bíle oděných dívek, hrajících na zlatostrunné harfy, na druhých devět cibetských koček tlouklo na hedbávné cimbály se stříbrnými zvonky, nejvýše pak devět bílých krys p:skalo na ébenové flétny... A když se dvéře královské komnaty otevřely, tu zdálo se, jako by se bylo rozlétlo nebeské okno — taková záře drahého kamení vylila se odtud.

Náš medvěd byl však odveden do vedlejší komnaty, ačkoliv i ta byla skvostnější, než jakou obýval v oteckém svém paláci. Nyní nastaly mu zlaté časy. Krásné otrokyně obsluhovaly ho od rána do večera, předkládajíce mu výbornou zvěřinu na zlatých mísách

a víno v křišťálových nádobách a přivívajíce mu do čela svěží vánek vějíři z pavích ocasů. A za to neměl jiné povinnosti, než aby obveseloval krále Babubára pitvornými svými posuňky, když mu ministři předčítávali úřední zprávy... Ano, král si brzy oblíbil rozmarného medvěda tak, že jej povýšil na hodnost tajného státního rady a udělil mu řád »zlaté bačkory«. A chlupatý státní rada stal se brzy předmětem všeobecné pozornosti; přišel do módy. Nejvyšší dvořané studovali nemotorné jeho pohyby a cvičili se v nich pak každodenně několik hodin před zrcadlem, a nejpůvabnější dámy dvorské ucházely se o jeho přízeň, hladíce lesklou jeho srst aneb i škrábajíce jej za uchem.

Mimo panovnické své starosti potřeboval král Babubár i z jiné ještě příčiny občasného vyražení. Zdroj nejsladších radostí byl mu spolu pramenem nejtrpčích slzí. Měl-tě jedinou dceru — krásnou princesku Tamarindu. Byla tak sličná, že, vyhlédla-li večerem z okna, měsíc před září její krásy se zatemňoval, ba tak sličná, že každý mladík, který ji jednou spatřil najisto se zbláznil. Z toho snad pochází, že většina důstojníků v Babubárově vojště, kteří o slavnostech dvorských před Tamarindou defilovati museli, až posud všech pět smyslů pohromadě nemá..

Ale princezna Tamarinda byla bohužel! také tak smutná, že kdokoli se jí do chrpových, věčně slzavých oček podíval, v tu chvíli se rozplakati musel. Jak víte, jsou všechny princezny více méně smutné — ale Tamarinda byla nejsmutnější ze všech.

Král Babubár nad touto nepochopitelnou smutností tak často a prudce hlavou vrtěl, že mu tělesní jeho lékař, obávaje se, aby mozek Jeho Majestátnosti

tím nějak neutrpěl, konec dlouhého vousu hedbávím k zlatému pasu připevniti dal.

Již jednou dal panovník prohlásiti, že kdo šprýmovnou nějakou řečí princeznu rozesměje, spanilou její ruku odměnou obdrží. Ale veškeré snahy vtipálků a kudrlinkářů roztříštili se o ledovou chladnost smutné Tamarindy.

Tu vydal král ku konci následující úkaz:

»My Babubár, král atd. přísaháme na bradu svou královskou, že kdobykoli milovanou dceru naši posuňkem nějakým, buďsi jakýkoli, ku smíchu přivedl, toho královská naše dcera objetím svým oblažiti má! Dáno atd.«

Po tomto výnosu královském dosáhla cena zrcadel v celé říši závratné výšky: neboť všichni, kterým zrcadla jich neukazovala v obličeji dosti působivých záhybův, napořád je roztloukali.

V ustanovený den zdvihala se před palácem zlatotkanou látkou pobitá tribuna, na níž král Babubár s princezkou Tamarindou posuňkového zápasu očekávali. Tamarinda měla půl tváře zastřeno lehkým závojem, aby se zvědaví mladíci krásou její alespoň jen na polo zbláznili.

Nadarmo nedal ministr financí královský palác kol do kola žulovými podporami podepříti: byl by se jistě rozpadl hromovým chechtotem shromážděného množství; jenom nebeská Tamarinda při všech těch kotrmelcích, při všem očí kroucení, úst křivení, jazyků vyplazování zůstávala truchliva, jakoby se dívala na pohřební obřady. Již zásoba všech možných pitvorných posuňků byla vyčerpána a slze smíchu počaly se v oku Babubárově měniti v slze žalosti: když tu ze středu diváků medvěd vážně vystoupil a po zadních nohou pozvolna

a zasmušile ke skvostnému lešení se blížil. Vybuchl smích větší předešlého, když tam, princezně nemotornou poklonu učiniv, flegmaticky na bobek se usadil, a když konečně oči v sloup obrátiv přežalostivě širokou svou tlamu skroutil a, jakoby si slze utíral, huňaté tlápy střídavě po stěnách nosových smýkati počal: tu pohýbly se žulové podpory paláce, a sama spanilá Tamarinda nemohla se zdržeti hlasitého smíchu. A tu poprvé viděny byly její zoubky — zatřpytilyť se jak šňůra perlí . . .

Nesmírné ovšem bylo plesání královo.

Ale po radosti nastal zármutek. Neměl-li Babubár královský svůj vous v lehkost uvésti — musel dceru svou medvědu zasnoubiti, což z jiných a především z té příčiny nemožno bylo, poněvadž by se k tomu Tamarinda nikdy nebyla uvolila.

I svolal král všechny ve právech zběhlé muže z rozsáhlého obvodu říše své a uložil jim, aby se dříve nerozešli, pokud by nešťastného medvěda z onoho králova vyhlášení nevykroutili, nezpůsobivše tím úhony královskému vousu.

Tři dni a tři noci seděli učenci pohromadě a mnuli si čela, až konečně čtvrtého dne jeden z nich prst si na nos položiv a mohutné okuláry na čelo vyšoupnuv vítězoslavně zvolal: »Mám to!«

Druhého dne pak vyveden byl medvěd na pávlán paláce, kde ho již půvabná Tamarinda očekávala, aby jej veřejně, před celým světem objala, »neboť v královském výnosu«, tak vysvětloval hlasatel, »nepřislíbilo se ničeho více, nežli že princezna toho, kdo ji rozesměje, objetím svým oblažiti má«.

Ale kdo vylíčí radostný úžas všech okolostojících, když se tu medvěd v náručí Tamarindině v překrás-

ného jinocha proměnil a tato zlatoznivá slova promluvil: »Jsem Zorbán, syn krále Žaržara a královny Bubíny, jehož zlý čaroděj Čip-Čap zaklel v postavu černého medvěda, z nížto mne tvé objetí, ó sladká Tamarindo! rozčarovalo. Neboť neměl jsem nabyti předešlé postavy, pokud by mne neobjala ‚princezna, krásnější bledého měsíce'. A ty's, přisámbůh! netoliko krásnější bledého měsíce, nýbrž i jasného slunce!«

Uhodnete snadno sami, že Tamarinda nezamítla sňatku se sličným Zorbánem. Spíše byste neuhodli, že nešťastný učenec, zvolavší vítězoslavné ono »Mám to!« uvržen byl do vězení pro »podkládání vládě špatných úmyslů«.

Co se konečně krále Babubára dotýče, zavrtěl z podivení nad proměnou svého státního rady tak silně hlavou, že se mu vous od zlatého pasu utrhl a jestli mu ho mezitím znovu nepřivázali — —«

Tu přetržen byl konec vypravování Olžina nápadným zašustnutím novin. Vypadlyť z rukou Balcarovi, jenž se přece tak celý zabrán do obsahu jejich zdál.

Pan Toužímský byl právě posledním skloněním obnažil dno láhve a šoupal nyní v kotoučovitých liniích patou kalíšku po hladkém táci. Najednou ho pozdvihl rozhodným pohybem, a na oko výlučně zaujat pozorováním křišťálové průhlednosti jeho prohodil: »No jak pak, pane Balcare — co nového?«

Ale Balcar nebyl jaksi ochoten, spřízniti se s tónem této otázky. Odpověděl s odstrašující opravdivostí: »Všeho všudy pramálo!«

Odpověď tato ve své všeobecnosti neuspokojila však neodstrašného tazatele. Odhodlaně odsunul kalíšek od úst a zraky k nebi již obrácené možná-li s větší ještě pozorností než prve o průsvitný mok upřev vysl.l

za odraženou první pumou účinlivější druhou: »A což zpráva o ministerské krisi — potvrdila se?«

Avšak Balcar odrazil mimo nadání i tuto druhou pumu. »Je odvolána, byl to klep novinářský,« odvětil s určitostí nevývratnou, ale poněkud malomocnějším hlasem. Patrno — bašta se zachvěla.

Ó vzdej se, Balcare, vzdej se — vystrč bílý prapor! Což neznáš železné vytrvalosti svého oblehatele, jenž jako polyp dlouhými rameny neúprosně objímá oběť svého rozmaru, aby ji vyssál do umdlení?

Po druhé odloučil se kalíšek od prahnoucího rtu, ale tentokráte ulpělo oko pana Toužímského s úplnou jistotou vítězství na vzdorující oběti a zdálo se pásti s ukrutnou zálibou na posledních křečovitých pohybech jejích.

»Prosím vás, přečtěte mi to místo!«

Ubohý Balcare! bezpečně mínil jsi opříti se o výsledek novinářské své zkušenosti — a nepovážil's, že »nulla regula sine exceptione«.

Či přece? — chvátající po novinách prst Balcarův ulpěl křečovitě na jedné řádce: »Zde: — Zpráva včerejšího našeho čísla o ministerské krisi, ačkoli nás došla se strany téměř všechny pochybnosti vylučující — —«

A pan Toužímský vyprázdnil s ledovou chladností kalíšek svůj do poslední kapky.

IV.

Druhého večera vbořil pan Toužímský prostřední prst blíže titulu do novin, a podstrčiv sousední dva prsty pod ně podal je Balcarovi. »Je-li libo, pane

učiteli, přečtěte mi úvodní článek. Podle nadpisu zdá se býti velmi zajímavým!«

Balcar sice věděl, co souditi má o této zajímavosti úvodních článků pro pana Toužímského; nicméně začal s veškerým pathosem venkovského učitele, hlavou vrtícím a pošťuchujícím se lokty kmotrům v hospodě noviny předčítajícího, vůli pana Toužímského vyplňovati. Ale mohl-li mu kdo zazlíti, že zápal jeho pokaždé o stupeň níže sestoupil, kdykoli, mrštiv okem stranou po svém posluchači, rostoucí účinek »zajímavého článku« na obličeji jeho pozoroval! Když konečně jistý tón, jemuž by se poněkud zvuk pily, tupé zuby do dřeva zatínající, přirovnati mohl, žádné pochybnosti více o tom nepřipouštěl, že uvedený článek povinnosti své úplně dostál: tu pojednou rozkřídlilo se po širém pokoji hrobové ticho.

Ne, hrobové to ticho nebylo; neboť takových zvukových modulací, od jemného předení kočky k pronikavému, nahoře uvedenému svištění pily a od nejtišších flageoletních zlozvuků šumařových skřipek až k bezestoudnému vrzotu rozladěné basy, postrádá naprosto sen věčných spáčů a mimo to ohlašoval tu ještě proměnný čas svou vládu jednotvárným tikotem staromódních hodin. A což Olga? Což dvojice malých smí ků?

Tito seděli ve výklenku u kamen a zdáli se býti — bezpochyby povzbuzeni příkladem otcovým — v onom stavu, kde o nich Olga říkávala, »že bývají hodni«.

A tato? Seděla u stolu naproti Balcarovi, tak hluboko jsouc zabrána do čtení nějaké novelly, že ani tak nápadné jeho umlknutí uprostřed věty pozornosti její od knihy neodvrátilo. Jednou ručkou sbírala rozčeřené vlny tmavolesklých svých kadeří a druhou měla polo-

ženu nepohnutě na stole před sebou. — Ale byla to ručka! Ta bezúhonná forma — ta jemná, téměř průhledná pleť, jakou kdy nejspanilejší královna dvořanům svým k políbení podávala — a v ní ta modravá síť utkaná z tenounkých žilek, rozestírající se jako k milostnému lovu —

Zdá se, že přednosti tyto nalezly také milost před tváří Balcarovou. Zrak jeho spočívá tak upjatě, tak nepohnutě na vyzývavé té ručce, jakoby vyčísti chtěl z půvabného toho zápletu modravých praménků budoucí osud svůj...

A teď — teď — milí čtenáři! přibližuje se klidná idylla tato k osudné katastrofě. Jemně skadeřený potůček její již již doplynul místa, kde skynuv zelený závoj lesního stínu střemhlav se střítí po kolmé stěně rozptýlen v nesčíslné, barvami duhy hrající kapky...

Upněte, prosím, pozornost svou na ruku páně Balcarovu. Pozorujte ji dobře. Zdali pak jste si všimli, jak se pošoupl ku předu jeho loket, tak lehce, lehounce, jako unáší hlemýžď svou umělé stočenou budku? — Ještě se pošoupl o píď dále. — Ó nadarmo neposlouchal pan Balcar přednášek o vyšší mathematice! Hle, jak na vlas, na tenounký vlas vypočítal dáli, z níž by vypjatá jeho dlaň, sklonivši se s pakou nesoucí ji ruky, otočenou okolo osy lokte, přikryla, mathematicky pokryla půvaby promodrávající se, jimižto se kochá oko jeho. — Rovný úhel mezi rukou jeho a plochou stolu přišpičaťuje se...

Teď, jak se tu ruka jeho vznáší nad půvabnou kořistí, kterou téměř už pohlcuje ohnivý jeho zrak — vtírá se mi na mysl obraz člověka lapajícího mouchu.

Však ubohý Balcare! stará bájka měla se vyplniti

na tobě: Krahuj uchvátil lesního holuba, a myslivci dostali se oba . . .

Netušíš, že ke stolu se plíží Vladimír shrben jako kočka číhající na myš. Nevidíš, jak, dech zatajiv v pootevřených ústech a jazyk povypláznutý vtlačiv do koutku retního, rozmáchl se rukou, ba nevidíš, jak zašpičaťující se úhel páky tvé a stolu stopuje svítícím zrakem, kujícím potají šeredné pikle . . .

Jacta est alea!

A plesk — a plesk — Ruka polapila mouchu a kočka myš!

Dvojnásobné to plesknutí, Olžino udivené »Ach!« a Vladimírův nezbedný smích byly příčinami, že pojednou produkce pana Toužímského na pilu odumřela v úsečném finále a zrak jeho oslněn povyplul z fantasticky rozvětvených mraků vidin.

Jen okamžik spočíval zrak jeho na novém tomto Rüttli, na chvíli se jevícím na druhém konci stolu, jakoby sbíral nitky vedoucí do zamotaného klubka komické té situace — jen okamžik, pravím, spočinul zrak jeho na ní — vrásky jemného úsměvu nahrbily se okolo něho a —

a pozvolna zavřel se zase.

V.

Katastrofa je dokonána; nuž dovolte mi, abych naznačil několika jemnými rysy převrat, jaký způsobila v poměru osob oživujících jak sluncem pozlacené mlhy sněžný obzor mé idylly. Při okamžitém dotknutí se rukou Balcarovy a Olžiny, zdálo se, jakoby byla přeskočila z Balcarovy ruky do vnitra Olžina část duma-

vosti a ostýchavosti jeho, a navzájem z ručky její do útroby jeho částka božského rozmaru jejího . . .

Pan Toužímský pak s jakousi nevrlostí pozoroval vzájemnou výměnu těchto dvou povah: jeho, člověka pohodlného a konservativního, nemile se dotýkalo vše, co hrozilo dáti jiný směr obvyklému, jednostejnému průběhu věcí okolo něho . . .

Stával se přemýšlivějším, uzavřenějším, nepřístupnějším. —

Ba přestával i vyhledávati v Balcarovi oběť rozmarných svých chvílí a jen někdy v nestřeženém okamžiku vybuchávala tím prudčeji sopka veselosti jeho . . .

Jen jediné dvě bytosti zůstaly nedotknuty povšechným tím procesem — oba veselí hoši, jichž nezbedný smích táhne se jako cinkot masopustní sanice zimní tou krajinou mé obraznosti . . .

* * *

Ano, Balcar začal se podivně měniti: stával se sdílným, žertovným, časem i dovádivým; netušené síly, schopnosti zahrabané počaly se v něm hýbati před užaslými zraky obklopující jej rodiny . . .

Hned následujícího jitra byl pan Toužímský neobyčejně překvapen, když Balcar po snídaní učinil Olze návrh, aby se projeli trochu na želízkách po zamrzlém zámeckém rybníku.

A tam překvapil oba hochy, kteří s bouřlivým jásotem provázeli Olgu s Balcarem, jenž po boku jejím s podivuhodnou obratností protínal hadovitými liniemi třpytnou plochu rybníka.

Nechci se šíře rozepisovati o tom, kolikrát Vladimír a Ladislav na svých želízkách buď po jednotlivě, buď v bezděčném spojení o přitažlivosti země se přesvědčili — budiž jen podotknuto, že konečně, když na celém těle jejich takřka místečka nezůstalo, které by se nebylo buď v té buď v oné posici s ledem do nemilého styku dostalo, želízka svá odepjali a na osněženém břehu rybníka, pojednou v líté nepřátely se proměnivše, oním druhem kulí na sebe dotírati počali, jejichžto zavedení bych ku cti a prospěchu člověčenstva Napoleonovi místo skvělých řečí o evropském míru, doprovázených hromovým tušem obrovských kulometů, co nejvřeleji doporučoval . . .

Právě dospěly opět dvě takovéto pumy budoucnosti — budiž mi dovoleno, kojiti se sladkou tou nadějí — v ozáblých rukou mladých bojovníků k žádoucí okrouhlosti a citelnosti, když Vladimír, ohlédnuv se z nenadání po opuštěném jevišti nedávné své trpné činnosti, příměří učinil, a pošeptav Ladislavu několik, tímto nadšeně přijatých slov, kočkovitým chodem k rybníku plížiti se jal — Ladislav v patách za ním. —

Mezi tím rozpředl se mezi Olgou a Balcarem následující hovor:

»Olgo, vaše pohádka ‚o smutném medvědu' zajímala mne velmi.«

»Veliká čest. A čím, smím-li se ptáti?«

»Protože v nemotornosti báječného medvěda shledával jsem kousek vlastní své osoby.«

»Pak máte domýšlivost podivnou. Vyť si přece — všechno uznání vašim přednostem! — nebudete přisobovati krásy Zorbánovy.«

»Za to však vaše, Olgo! roztomilá tvář zajisté by daleko za sebou nechala měsíční krásu Tama —«

Tu posmeklo se želízko pod Olžinou nožkou tak povážlivě, že by jistě byla upadla, kdyby ji nebyl Balcar ramenem svým zachytil, a těsně, snad nad potřebu těsně k prsům svým přivinul —

A tohoto okamžiku použili hoši k provedení nekalých svých záměrů.

Dnes neměla ctihodná hlava pana Toužímského žádného pokoje. Sotva se byla z udivení ranního v mír a lad obvyklý navrátila, a již rozviklalo ji opět podivné počínání hochů, navrátivších se s modrými obličeji a opumovanými kabáty ode draze vykoupené zábavy. Vyrvaliť děvečce ubrus a talíře, a jali se prostírat sami, především onen roh stolu, u něhož pan učitel sedával tak blízko ke kamnům přišoupnuvše, tak blízko, jakoby z Balcara mumii vysušiti chtěli. —

Při obědě sklonil pan Toužímský ucho, a prst na ústa položiv otázal se: »Co to?« a po chvíli všeobecného umlknutí, přerušovaného jen tichounkým »crk, crk«, jakoby hustější kapky k podlaze dopadaly, doložil »Vladimíre! podívej se, neteče-li džbánek!«

A Vladimír kráčel vážně k nálevnímu stolku a ujišťoval po chvíli, neobrátiv se, s jaksi proměněným hlasem: »Neteče, tatínku!«

»Divná věc!« zabručel otec.

Ale divnější následovala. Když šel pan učitel podle obvyklého svého způsobu, ničeho netuše, pivo nalévat, tu táhly se za ním dvě pravidelné stružky špinavé vody . . .

»No no, co pak to děláte?« volal za ním udiven pan Toužímský.

Balcar se ohlédl, spatřil podivné svoje stopy, sáhl do šosů a vytáhl z nich za obecného smíchu — dvé ohromných, poloroztálých sněhových koulí.

Pan Toužímský se rozesmál a prohodil pak s významným pohledem na Olgu: »Toť musíte být vášnivý želízkář — že jste si od těch ferinů takové pětiliberky do kapes nastrkati dal« — a Olga se lehounce zarděla.

VI.

Proměna, která se s Balcarem udála okázala se nejnápadněji při následující příležitosti.

Jednoho odpoledne ozval se v průjezdu zámečku harmonický cinkot rolniček a brzo na to vbatolilo se do pokoje boží požehnání šub a kožichů i s přívěskem několika kožíšků.

Tu v popředí vysoký, ramenatý pan purkmistr, s dolíčkovatou tváří, na jejíž skoro pravidelném čtverhranu trůní celé sebevědomí důležité jeho hodnosti; a po obou stranách přižloutlého jeho kožichu vykukovali dva malí čtverhránkové jako čtverce kathet při Pythagorově větě; mezi nohama pak purkmistrovského kolosu vyceňoval Hektor své bestiální zuby. Tu kotoučovitý obličej paní purkmistrové usmíval se mezi dvěma roztomilými kotoučky, náležejícími slečně Miladě a slečně Zdence. Onde pan doktor, jehožto mezibocní předhoří a věčně smíchem se potřásající laloch činily křiklavý kontrast k éthericým půvabům »romantické« jeho polovice. Konečně jako stafáže celého toho nejvýš rozmanitého obrazu štíhlý — řekl bych: zpropadeně štíhlý pan Sluka, v zeleném mysliveckém obleku, čapí nohy ve vysokých, vodovzdorných botách a ještě vyšších zeleně pruhovaných punčochách, s jezevčím rukávníkem na zelené šňůře — věčně pohyblivý, tak že by ho byla

fotografova deska docela snadno za minutu v desíti posicích zachytiti mohla . . .

Kdož by v nich nepoznal hostí z nedalekého městečka, kteříž výborné stanice použili, aby pookřáli na svěžím vzduchu »venkova«, jak v maloměstské přepínavosti okolí své Sinopy pojmenovati ráčili —?

»Ó ó! jaké potěšení!« provolával s povinným přídavkem poklon mnohokrát za sebou pan Toužímský, máchaje rukama, při čemž Vladimíra, kterýž za otcem skrčen brzy s té, brzy s oné strany zaraženým čtvercům kathet jistou obraznou řečí, k nížto se ničeho více nepotřebuje nežli nosu, palce a tak asi čtyř jiných prstů, úctu svou na jevo dával, několika neobmýšlenými sice, ale zaslouženými faňurami obdařil.

»Ach! Ach!« provolávala Olga, uvrhujíc se z náruči Miladiny do náruči Zdenčiny a naopak . . .

Když se konečně z huňaté té směsice šub, kožichů a kožíšků poněkud záživná jádra vyloupla, při čemž všudy přítomnému panu Slukovi přední zásluha náležela, a také osudný práh parádního pokoje v ubývající geometrické řadě stáří a zásluh šťastně překročen byl — počala se kolem okrouhlého stolu zponenáhla rozvíjeti zábava více a více nenucená.

»A kde pak je pan Balcar?« otázala se po chvílce slečna Milada, pošťuchujíc sestru svou loktem... Celou cestu smály se ty malé diblice, představujíce si učeného medvěda v nejkomičtějších situacích: tu jak při pokloně botou do koberce se zamotav jak široký tak dlouhý na podlahu padá — tu zase, jak mezi nimi rozpačitě s jednoho konce stolice na druhý přesedává — a zase, jak s nejzdvořilejším »Ó děknju! Ó děkuju!« podanou mu mísu na klín paní doktorové upouští atd.

Proto také Balcaru, který právě teď jako na zavolání do pokoje vstoupil, s největší ochotou místo mezi sebou učinily . . .

Ale, ó div! učený medvěd nezapletl se botou do koberce, nýbrž vysekl společnosti tucet tak podařených poklon, jakobys je byl kružítkem vykroužil. Jen panu Slukovi podal toliko ruku, proto že byl tento již okamžiku mezi rozbalením svátečního ubrusu a položením ho na okrouhlý stůl k návštěvě v pokoji pana učitele užil. Ba, co více! Balcar všoupl svou stolici tak obratně mezi spanilé sestřičky, že ani Miladě šatův neroztrhl, ani Zdence loktem neutrhl velkou stříbrnou náušnici.

Ba co více! nepřesedal na stolici, nýbrž bavil zcela slušně obě slečny; když pak mladší část společnosti později od stolu se zdvihla a ve výklenku okna zvláštní skupinu utvořila, byl nespolečenský jindy Balcar hlavním oživujícím středem jejím.

»To když nebožtík pan professor Šňupálek,« vypravoval zatím u stolu pan doktor, kterýž se nejraději ve svých studentských upomínkách kochával, »svou tabatěrku z želví kosti vytáhl —«

Tu byl vyrušen hlučnou srážkou nejmladších členů společnosti. Pohrdavé napnutí mezi městskými čtverhránky a venkovskými ouplňky totiž poznenáhlu pomíjelo, až toto sbližování se konečně dospělo k vzájemnému jazyků na sebe vyplazování, od kterého, jak známo, při takových malých neposedách není než vrabčí skok k úplnému srozumění.

Ale toto sblížení stalo se tak těsně, tak horoucně, že když se jistému posuňku pana Toužímského, z něhož by každý poněkud okovaný gymnasista snadně ono pověstné »Quos ego —« Virgilovo byl vyčetl, podařilo příliš těsné to sblížení uvolniti — jakožto znamení lásky

ve Vladimírově i Ladislavově ruce světlý chumáč vlasů vesele poletoval.

Po této rušivé episodě mohl pan doktor pokračovati: »Když tedy pan professor svou tabatěrku vytáhl, tož poklepl na ni dvěma prsty, pohladil ji dvakráte levou rukou —«

Tu ho zase vytrhlo zívnutí pana Toužímského, jemuž pan Sluka (přebíhající ustavičně jako estafeta mezi táborem mladých a táborem starých) znamenité lovecké dobrodružství vypravoval, jak totiž jednoho zajíce — navzdor tomu, že jen dvacet kroků od něho na bobku seděl — nadobro se chybil.

»— pohladil ji dvakráte levou rukou, otevřel ji,« pokračoval po přestávce pan doktor, »pozdvihl k nebi oči - «

V tom přetrhl opět nit jeho historky zuřivý štěkot: Když totiž pan Sluka, udav své lovecké dobrodružství v táboře starých, znovu galantně k slečnám u okna pospíšil, tu — bezpochyby podrážděn jeho stálým přebíháním — pustil se v patách za ním purkmistrův Hektor s vyceněnými zuby a byl by se málem zakousl do jeho loveckých bot a zelených punčoch. Celá společnost byla tím pobouřena a za stolem zůstal jediný pan doktor; tvářil se mrzutě, vzdav se bezpochyby již veškeré naděje, že vypravování své ku konci přivede. Ale tu přiskočil k němu najednou Balcar, který rozpaky jeho pozoroval, a otázal se ho s trefně líčenou napnutostí, co ten pan professor udělal, když tu tabatěrku vytáhl, dvěma prsty na ni poklepl, levou rukou ji pohladil, otevřel a oči k nebi pozdvihl?

»Inu, co udělal? — Vzal si šňupec!« odpověděl pan doktor a laloch jeho třásl se po hodnou dobu. A když Balcar k tomuto jeho chechtotu dosti podařený

pokus smíchu přidružil, stiskl mu pan doktor vřele ruku a zval ho k sobě do města na návštěvu, tam prý mu bude jiné a povedenější kousky toho pana professora Šňupálka vypravovati . . .

Boubelatou paní doktorovou získal Balcar znaleckou debatou o zavařeninách a étherickou paní purkmistrovou citáty z Georges-Sandové. Také pan purkmistr, účastnící se zábavy jen vážným přikyvováním nebo povážlivým kroucením hlavy, byl s ním patrně spokojen — neboť přikyvoval k jeho řečem s obzvláštní blahosklonností. Zkrátka pan praeceptor, jindy tak málo záživný, okouzlil dnes všechny.

Konečně se přiblížila doba rozchodu. Pan Toužímský dovolil Olze a hochům, aby hosty kus cesty vyprovodili a tím spolu pěkné sanice trochu užili, a vybídl také Balcara, aby se k nim přidružil.

Již se byly opět všechny šuby, kožichy a kožíšky na místo svého určení dostaly, jen pan Sluka byl viděn najednou na pěti místech, jak nadarmo svého »jezevce« hledá.

Samo sebou se rozumí, že ho byl Vladimír z šatnice vytáhl a Hektorovi malebně okolo šíje zavěsil, kteréhož ale pan Sluka — ač si docela cynicky a komunisticky s cizím majetkem po pokoji vyšlapoval — pro svou všudypřítomnost nikde spatřiti nemohl . . .

Konečně bylo vše v pořádku.

A za krátko na to stíhalo se několik večerem daleko protáhlých stínů saní po zaváté cestě a ladné znění zvonečků mísilo se s práskáním dlouhého karabáče, s nímžto pan Sluka, nechtěje svou pohyblivost do španělské boty v podobě úzké mezery mezi kožichem páně purkmistrovým a páně doktorovým vtěsnati, od saní k saním poskakoval.

V nejzazších sáňkách seděl Balcar po boku zadumané Olgy, jejíž tváře a ústa zimou jen jen hořela a jížto létavé jíní hrdě vyklenuté obočí a vlaštovčími křídly se chýlící řasy ověšovalo stříbrnou draperií. Naproti nim však jevilo se podivné monstrum: totiž ohromný kožich, o jehož člověčím obsahu toliko dvé huňatých čepic a dva páry oček povyskakujících časem z vyhrnutého límce, jako jiskry ze srsti černého kocoura, vydávalo zřejmé svědectví. Byl bys to na prvý pohled za nový exemplář pověstných siamských dvojčat považoval, kdyby ti nebyla šibalská nestálost těch oček Ladislava a Vladimíra vyzradila, kteréž byl totiž starostlivý otec do širokého svého kožichu vecpal.

Zmáhající se šero přimělo náš čtverlístek k návratu. Vzájemné pozdravy — zakývnutí rukou — zamáchání bílými šátky — již jen z dálky větrem sem zanášené práskání a melancholický zvuk rolniček, vždy slabší a slabší — a naše sáně osiřely uprostřed šírého, ve hnědých parách se rozplývajícího obzoru, pod gigantickým sklepením nebes, v posvátném, velebném tichu, takovém tichu, že slyšeti mněl's tajemné pohádky, jež si tam nahoře sdílely zlaté hvězdy . . .

A to — to jsou, rozmilé čtenářky, okolnosti a doby, kde dvě spřízněné bytosti mimovolně se sklánějí k sobě... Či byla to zima, jež zamyšlenou Olgu přiměla, aby svou hlavinku tak blízko, ach! tak blízko Balcaru k prsům přitulila, či byl to mrazivý vítr, jenž fantastické záhyby Balcarova pláště teple, teplounce přenesl okolo rozechvělého jejího tílka?

A tajemný ten šepot — či bylo to šoumání vzduchu, proráženého peřestým zobákem sáněk?

Balcar nadzdvihl hlavu. — Ó neboj se, neboj! Hleď, jako čínská pagóda kývá tam v předu kočí zasnulou

hlavou, a hoši — ti dávno utonuli v chlupaté útrobě svého obalu!

Neleň — utrhni si kvítko — jediné kvítko, jež nám tu jako upomínku zanechal ztracený ráj, nebeský kvítek, nad nímž šedivý ještě stařec, naleznuv jej dávno, ach dávno uvadlý mezi listy paměti své, rozradostněn i rozteskněn vrtívá hlavou, smáčeje ho nadarmo tekoucí slzou.

Opoj se nebeskou jeho vůní a zemři v opojení tom — v němť největší slast života, co po něm, to jen slabý jeho stín, ba často jen mráz, tma i metelice, sklamání věčná . . .

Stalo se.

Dvé rtů zahořelo na sobě plamenem prvního políbení a dvě duše splynuly v sebe na věky — ach! ano, na věky . . .

Když doma pan Toužímský prajednoduchou operací siamská dvojčata v samostatná dvě individua rozloučil, tu přiklonili se mu hoši každý k jednomu uchu a zaclánějíce si rukama zlovolným úsměvem obechvěná ústa, zašeptali tak povedeně, že to po celém pokoji slyšeti bylo: »Pan učitel dal Olze hubičku.«

Ale pan Toužímský jakoby neměl uší . . .

Tato nedoslýchavost mohla by sloužiti za dobré oko pro další rozvoj našeho prostého příběhu; ale jaký jiný konec může míti idylla, nežli šťastný, a nebude lépe, přenechám-li čtenářstvu, aby si přimyslilo samo konec, jaký by se mu líbil nejvíce?

Trepka.

(»Světozor« 1869.)

I.

V belletristickém časopise »Lýra« objevila se ve věnci fantastických květů následující báseň:

Pantoflíček.

Rci, ó rci, kde nožka ona,
zelené ty hedvábí!
která do světlého lóna
vdechla ti své půvaby?
Pantofličku k ulíbání —
k nohoum spad's mi z nenadání.
S hůry divem seslal mi tě
noci tmavý klín:
rci, zda nožka Hurisky tě
skynula v můj klín —
ana zavířila v taktu
zlatoznivých tamburin,
jako pěna kataraktu
na Prorokův na pokyn?

Y...

II.

Redaktor »Lýry« hově si v měkké lenošce vysílal do výše čas po čase modravé kotouče dýmu a věnoval patrně umělému jich tvoření nepoměrně větší péči, nežli rukopisu před ním na stole ležícímu. Čím zaokrouhlenějšími se však dýmové ty prstence stávaly, tím více pozbývaly myšlenky páně redaktorovy žádoucí zaokrouhlenosti. Konečně počaly i ty mráčky řídčeji a řídčeji vystupovati, ještě několikrát se ústa jeho na prázdno zašpoulila a pak, — nevím, co by se pak bylo stalo, kdyby nebylo opětované zaťuknutí na dvéře přirozený vývin událostí přerušilo.

Polozavřené oči páně redaktorovy obrátily se mrzutě ke dveřím a v lehce proneseném »Vejděte« jevilo se tiché podání se svému osudu.

Avšak jediný pohled na člověka, který se nyní s hlubokou poklonou v otevřených dveřích objevil, upokojil pana redaktora úplně. Ne, ten titěrný mužíček s nestálým, úzkostlivým pohledem, v ošumělém kabátě s vykukující vzadu tkanicí, s ohromným deštníkem pod paží nenáleží jistě k onomu cechu, který ho ve dne v noci vázanými i nevázanými plody ducha svého pronásleduje. Tyto zkřivené prsty, mačkající rozpačitě střechu opelichaného kastora, nejsou zajisté utvořeny k počítání slabik, jako spíše k poklepnutí na tabatěrku a všemu tomu, co následuje.

Pan redaktor pokročil mu tedy přívětivě v ústrety a zapaluje si povyhaslý doutník prohodil nedbale stereotypní otázku: »Čím mohu posloužiti, pane?«

Pán s deštníkem uklonil se poznovu a zakoktal v patrných rozpacích: »Račte odpustit, je to nemilá záležitost — zajisté sám pochopujete —«

»Posud nepochopuju ničeho, pane!«

»Přicházím k vám se skromnou otázkou, jako poctivý člověk k poctivému člověku — víte, dar je člověku vždycky milý a především záleží na osobě, která nám něco daruje — pravím na osobě — jak zajisté sám pochopujete —«

»Když vám ale pravím, pane, že nepochopuju posud ničeho. Vyjádřete se zřetelněji!«

»Nahlížím, že vám to bude nemilé — ostatně mi nemějte za zlé — jedná se o básničku, kterou jste ve včerejším čísle uveřejnili!«

»Ah! o tu báseň —?« protáhl pan redaktor patrně nepojímaje, jaká souvislost by mohla býti mezi řečenou básní a pitvorným tím človíčkem.

»Vlastně ne tak o báseň, jako spíše o toho, kdo ji napsal — Odpusťte nemohl byste mi laskavě doplniti ono Y, které se pod ní nalézá?«

»Je mi líto, ale nemohu Neznám básníka toho než podle chifry, pod kterou mi díla svá zasílá — «

»Ach, to je škoda — to je škoda.«

»A smím-li se ptáti, za jakou příčinou vám na jménu jeho tolik záleží?« ptal se redaktor, zvědavým učiněn.

»Četl jste, pane, tu báseň?«

»Nepochybně.«

»Tedy mi musíte přisvědčiti, že se tam opěvuje jakýsi pantofel —«

»O tom svědčí již nápis.«

»Nuže, a co řeknete tomu, když vám dokážu, že pantofel ten není nic více, nic méně, nežli pokrevní bratr vlastního mého pantofle?«

Slova tato měla na svaly redaktorova obličeje takový účinek, že pán s deštníkem patrně uražen ze sebe vyrazil:

»Vy se tomu můžete smáti, pane? — Nedostal jste ještě nikdy nějakou věc, jejíž ztráta by vás více mrzela než cokoli? Neslyšel jste ještě nikdy, že moudří lidé oplakali ztrátu maličkosti, darované jim nějakou obzvláště milou osobností, neřku-li nový, hedbávný pantofel?«

Pan redaktor sňal brejle, vytřel je opatrně šátkem, promnul si smíchem uslzené oči a upřel je pak lesklými sklíčky pronikavě na rozhorlenou osobičku, jakoby se přesvědčiti chtěl, není-li to snad komický přelud odpoledního jeho spánku.

Mužík vykládal si však pohled ten docela jinak. Pročež dodal: »Pane, nemyslete, že jsem nějaký šprýmař – mám svůj roční důchod — platím svou daň jako kdokoli — jméno mé je Kocourek, mám mnoho známostí ve vysokých domech — ostatně se můžete přesvědčiti na vlastní oči.« Při těch slovech vytáhl z šosu ošumělého svého kabátu balíček, z něhož se po odstranění papírové obálky vyloupla zánovní trepka.

»Ale dovolte, pane! z toho nevyplývá ještě totožnost opěvaného pantofle s vašnostiným!« namítl redaktor, drže si kapesní šátek před ústy.

»Že nevyplývá? Nemáte tady zelené hedbáví jako tam? A to ‚světlé lůno' — račte se podívati, není-li můj pantofel podšit bílou látkou? Každý musí poznati, že je to můj pantofel!«

»Ale dovolte —«

»Však já si k němu dopomohu,« přetrhl ho mužíček již rozhorlen, a zabalil pantofel pečlivě opět do papíru. »Poroučím se.«

Po těch slovech vyrazil ze dveří.

III.

Pan Ypsilon, doktor filosofie, professor filologie, stál zabrán v hluboké myšlenky před psacím svým pultem.

Zevnějšek jeho prozrazoval, že mu učená badání neponechávají mnoho času, aby se vkusnému uspořádání své toiletty věnoval; stál tu v nedbalkách vskutku prapodivných. A neméně geniální bylo uspořádání či vlastně neuspořádání celého jeho příbytku, po jehož podlaze válely se všude bez ladu a skladu roztroušené knihy a folianty.

Avšak tichol v panu Ypsilonu líhne se veliká myšlenka. Hle! obrátil tvář stranou s posuňkem, jakoby chtěl někoho okřiknouti; posuňku tomu byl to již přivykl za tou příčinou, že obyčejně stará jeho hospodyně právě v ten čas do pokoje vstupovala, když nějaký světoborný nález filologický téměř již za pačesy popadal. Toť se ví, že mu pak nález ten vždy uklouzl, čemuž bezpochyby vinu toho přičítati sluší, že pan professor posud ničím v oboru svém se neproslavil.

A podobně stalo se i tentokráte. Čelo pana professora bylo se samým přemýšlením svraštilo již tak, že husté jeho obočí s řídkým věncem vlasů v jediný téměř chumáč splývalo — když tu pojednou silné zaklepání na dvéře pana Ypsilona o výsledek tak namáhavé práce duševní jedním rázem připravilo. Spěchal ku dveřím, aby je nepovolanému hostu před nosem zatarasil, avšak tento překročil již se zdvořilým úklonkem práh a promluvil s udiveným pohledem na oblek professorův: »Snad přicházím v nečas, pane professore?«

Což tu zbývalo jinak zdvořilému panu Ypsilonu, než aby se vzájemným úklonkem odvětil: »Ó nikoli! račte se posaditi!«

Při tom mu podal sedadlo tak mocným posunutím, že se tabatěrka, která tam odpočívala, daleko po podlaze zakutálela a Horáce, který si tam kdesi na svých vavřínech hověl, hojným šňupcem obdařila.

Hostu našemu — nebyl to nikdo jiný, nežli známý nám již pan Kocourek — byla přece antická jednoduchost professorova oděvu příliš nápadna, i nemohl se udrženi, aby s významným pohledem na ni nepronesl: »Ráčil jste bezpochyby nedávno lože opustiti?«

Tato otázka upozornila teprve professora na polorajský stav jeho zevnějšku i pospíšil ke skříni a přehodil přes sebe župan — rozumí se samo sebou, že převráceně — načež se otázal své návštěvy:

»A co mi učinilo čest?«

»Bylo mi řečeno, pane, že jste původcem básně v čele posledního čísla ‚Lýry' vytištěné?«

Panu professorovi zalichotilo očividně, že jej někdo za básníka pokládá, pročež odpověděl po malé přestávce: »No víte — za mladých let spáchal jsem tu tam něco podobného. Nechci se zrovna chlubiti, ale —«

»Avšak báseň ta musela býti nedávno složena —«

»Ovšem,« odvětil pan professor, jemuž na tom záleželo, aby se nimbus poetický tak z nenadání hlavu jeho obklopivší opět v niveč nerozplynul. »Ovšem, mívám tak ještě někdy na stará kolena mladistvé slabosti.«

»Nu, pane, pak neotálejte déle a vydejte mi ho!«

»Koho?« s udivením otázal se pan Ypsilon.

»Však vy víte — můj pantofel.«

Slovo »pantofel« vlétlo tak neočekávaně v myšlenkový chod professora našeho, že se tento před ním zastavil, a nemoha pochopiti souvislost jeho s předcházející rozprávkou hodnou chvíli s vytřeštěnýma očima na hosta svého pohlížel. Konečně ze sebe vypravil:

»Váš pantofel? Co s ním?«

»Ó jen se netvařte nevědomým! Vždyť jste na něj složil báseň!«

»Já složil báseň na váš pantofel?«

»Sám jste se před chvílí k tomu přiznal. Tu ji máte!« A pan Kocourek vyňal z kapsy osudné číslo »Lýry«.

Pan Ypsilon jal se čísti naznačenou báseň. Avšak již po přečtení první sloky praštil listem o zem a zvolal: »Já že jsem napsal tu báseň? Já že bych rýmoval ‚ona' na ‚lóna', já že bych napsal ‚hedvábí' místo ‚hedbáví'? Já? Ypsilon že by to byl napsal? Já?«

»Nepřetvařujte se, pane! Přiznejte se, že mi ho nechcete vrátit!«

»A koho?« zahřměl rozhorlen pan professor.

»Inu, můj pantofel!«

»Pantofel a zase pantofel a ustavičně pantofel! Dejte mi pokoj se svým pantoflem!« řádil pan Ypsilon a vyťal při tom Virgilovi Xenofontem tak rázný políček, že se tento se stolu skácel a v pádu Plauta s sebou serval a tento opět Ovida a Ovid Sofokla, z čehož se pod stolem mezi moudrými druhdy autory strhlo strašné »bellum omnium contra omnes«.

Poněkud uleknut ucouvl pan Kocourek a ozval se skoro plačtivě: »Ale, vždyť jste se, pane, sám přiznal, že jste to napsal.«

Proti tomu nebylo ovšem čeho namítnouti. Pan Ypsilon to nahlédl. Odstoupiv stranou uchvátil hlavu rukama a mumlal pro sebe: »Já starý blázen! Říci mu, že jsem to skládal, a nepodívati se dříve na to!« Najednou probleskl však bystrý nápad ctihodnou professorskou hlavou.

Obrátiv se znovu k mučiteli svému otázal se spěšně: »A což, dovedu-li vás k pravému původci té rýmované hatlaniny, rozkřičíte potom po světě, že jsem já ji spáchal?«

»To by byla ovšem jiná!«

Pan Ypsilon svrhl se sebe župan a začal se v zimničném chvatu oblékati. Netřeba podotýkati, že několikrát práci svou znova započíti musel, protože si tu vestu před kalhotami oblékl, tu opět botu na nepravou nohu navlekl.

IV.

Použijeme té příležitosti, laskaví čtenáři, a podíváme se spolu, ač jestli vás čtyry řady krkolomných schodů neodstraší, do jednoho z vlaštovčích hnízd jarních zpěvů a zamilovaného štěbetání, do sousedství nebes — do podkrovní komůrky mladého básníka.

Je-li vůbec nepořádek, jakým vás byt pana professora překvapil, schopen stupňování, honosí se potencí tou svatyně jinak nerovného synovce jeho — mladého pana Ypsilona.

Však z povšechného toho chaosu tím ostřeji vyniká půvabný soulad, jaký panuje v malém výklenku, před nímž se básník v hlubokém snění nyní zastavil.

Jest to jaksi lararium jeho, kam snáší upomínky nejsladších dob svého života a duší nejdražších. Tu skleněný kvítek, jenž se zdá toužiti zpět po zástiní tmavolesklých vlasů, tu podobizna štíhlé dívky, ovitá věncem uvadlých květů polních, onde uspořádané důmyslně jak lupeny růže stolisté lístky různých barev, s různými nápisy, smutnými i rozmarnými; uprostřed pak trůní roztomilý pantoflíček ze zeleného hedbáví.

Básník upírá naň snivý pohled.

Bylo to nedávno — v temné bezlunné noci kráčel po jednotvárném chodníku. Rozvažoval o dusné prosaičnosti civilisovaného tohoto světa, nad nímž dávno již zaplakal anděl nadšení; tu pojednou s tmavé výše sechvěl se k nohám jeho půvabný pantoflíček: jako kámen urvaný nohou poutníka se strmé skály do tichého horského jezera, tak vlétl do klidné hladiny jeho myšlenek a rozvlnil ji ve fantastické, fosforečným světlem se jiskřící kruhy.

Od té chvíle snil jen o podivném tom nadšení. A tak sní i teď: duch jeho zaletěl na křídlech obrazotvornosti do báječné noci východu, v tu chvíli, kdy umlkají zvonky cimbálu v rukou otrokových a se štíhlých minaretů sklání se hlas muezzínů, kdy růže sarónská otvírá kalich svůj a nad palmami dalekého obzoru uvíjejí se třesavé vínky hvězd.

K pilíři skloněn starému
tam stojí smutný jun
a vzhůru k perli harému
vysílá zvuky strun:

»Ó sejdi ke mně, sejdi v let,
má černooká gazello,
jak slavík růži chci ti pět
a líbati tě na čelo!«

»Mé nohy by tam rády šly,
v objetí svému Antaru,
však nespí, nespí eunuch zlý
a šilhá po svém handžaru.

Však moje trepka z hedbávi
tam k tobě poletí,
a s řas mých démant slzavý
jí skane v zápětí.«

V zápalu tom uchvátil pantoflíček a přitiskl jej s orientálskou horoucností ke rtům.

V tom rozlétly se dvéře a jimi vrazil do světnice pan professor a uchvátiv svého synovce za límec obořil se naň s otázkou: »Nešťastníče, jak pak jsi mohl rýmovati ‚hedvábí' a ‚půvaby'?«

A s druhé strany usiloval pan Kocourek zmocniti se své tak dlouho postrádané obuvi.

Mladík vyrval se však oběma a obořil se především na pana Kocourka: »Pane, kdo vám dal právo — ?«

»Ale, vždyť je to můj pantofel!«

Tato slova působila na mladého básníka jako uderení hromu z čista jasna. Hlava mu sklesla k prsům a hluboký vzdech vyrval se mu z prsou.

Za chvíli zableskla se však nová naděje v jeho očích.

»Jak mi dokážete, že je váš?«

Mlčky vyňal pan Kocourek pantofel, který se arci jak oko oku onomu v rukou mladíkových podobal.

Tento svěsil poznovu hlavu, ale vzpřímil ji po chvíli k poslednímu útoku: »Ale jak se mohlo státi, že pantofel váš uprostřed noci na ulici vyletěl!«

Mužíček byl v rozpacích.

»K čemu vám to zapotřebí věděti?«

»Já vám ho nedám, nedozvím-li se toho.«

»Musíte mi můj majetek navrátit.«

»Uvidíme!«

»Nu, když to chcete vědět, povím vám to! Ten pantofel náleží vlastně mé paní.«

»Vaší paní?« živě zvolal mladý Ypsilon a dodal pro sebe: »Ó neklamal jsem se — ta obuv nemůže patřiti takovému gnómovi — škoda té paní pro něho!«

»Nu ano, mé paní,« pokračoval pan Kocourek, »víte ona je, mezi námi řečeno« — při tom se úzkostlivě ohlédl na všechny strany — »trochu popudlivá. Měli jsme malé nedorozumění — Okno bylo otevřeno, nu a —« tu se zamlčel.

»A?« ptal se mladý Ypsilon

»A?« zvědavě po něm opakoval starý.

»—nu a já jsem se uhnul!« vypravil ze sebe pan Kocourek a vychvátiv překvapenému básníku drahocennou kořist uháněl s ní ven.

Kámen.

Východní pohádka.

(»Světozor« 1870.)

I.

Za krásné letní noci roku 18.. našla policie cařihradská na ulici kámen. Kámen ten měl dle ohledání znalců podobu kostky s hrbolatými stěnami a s uraženým jedním rohem, vážil 1 libru 3 loty a 2 kvintlíky, byl přišedivělé barvy, poněkud zablácen a nelišil se takto ničím od jiných kamenů, z nichžto se skládá dláždění cařihradské. Však za nevinným tímto zevnějškem vyčenichala policie sultánova, která má, jak známo, velmi dobrý vítr, velezrádné pozadí.

Policie turecká má jisté chvalitebné zásady; mezi jinými i tu, že, najde-li se někde kámen, nedostal se tam sám od sebe, nýbrž byl tam od někoho položen, hozen, přivalen, odkopnut, na provaze přivlečen — vůbec umístěn. Dále předpokládá, že je ten někdo poddaným sultánovým; a poněvadž všem poddaným sultánovým zvláštní náchylnost ku všem špatnostem přičítá, přichází k nezvratnému přesvědčení, že tam byl kámen proto položen, hozen, přivalen, odkopnut, na

provaze přivlečen, aby veliký vezír, jda v noci na procházku, oň klopýtnuv levé oko a pět zubů si vyrazil... Dobravši se toho přesvědčení pátrá po vinníku a při tomto pátrání řídí se opět jistou výtečnou zásadou: schytá asi sto osob, jak se jí namanou, zavádí s nimi protokoly (zavádění protokolů je koníčkem turecké policie) a drží je rok ve vyšetřovací vazbě. Tak jednajíc zajisté spravedlnost svou a obezřelost osvědčuje, neboť nachází-li se mezi oněmi rok vězněnými vinník, je dobře, a nenachází-li se, je také dobře... — Však tentokráte spustila se policie cařihradská z dobrých důvodů své zásady. Znalať člověka, který měl veliký nos s pobočním bradavicí, rudou rozcuchanou bradu, pošpiněný a rozmačkaný turban a vůbec vyhlížel, jakoby mu byl podezřelý onen kámen z oka vypadl. —

Kolem tohoto člověka rozestřela tedy své sítě...

II

Jusuf Ali, probudiv se, hmátl si na nos. Neměl zvláštní nějaké příčiny, pro kterou to učinil, dokonce ne: činil to každý den, když se probudil. Bezpochyby doufal, že nenahmátne jednoho rána bradavice, která mu zcela nesouměrně a bezúčelně na úbočí nosu týřila. Však nahmátl ji pokaždé...

Jusuf Ali, hmátnuv si na nos, zaškaredil se a zatloukl patou třikráte o stěnu.

Na toto znamení otevřely se lehounce dvéře a po špičkách chvěl se do pokoje vychrtlý černoch, prst jedné ruky klada významně na široká ústa a druhou popodnášeje i ádobu s kouřící kávou.

»Kdo to?« zašeptal mu Jusuf vstříc.

»»I starý švec z protějška, myslím.««

»Bodejž ho Prorok z ráje vykopl!«

Otrok postavil kávu na vybledlý koberec před ošumělým divanem pánovým a jal se cpáti dlouhou tureckou dýmku jemným tureckým tabákem.

»Nu, je tam ještě?« zašeptal Jusuf.

Otrok mu podal nacpaný čibuk a odechvěl se po špičkách nazpět do předpokoje, kde oko ku klíčové díře přiložil.

Chvíli tak setrval, pak pronesl obrátiv se hlasitě:

»»Není!««

»Allah budiž pochválen!«

Musím zde čtenářům oznámiti, že nebyl Jusuf Ali z dobrých jistých příčin přítelem ranních návštěv. »Proč nepřijdou v poledne nebo na-večer!« říkával — v poledne totiž a na večer nebýval Jusuf Ali nikdy doma.

»A jak je venku?« ptal se Jusuf, dosrkav mokku.

»»Stavidla nebes jsou vytažena!««

Jusuf si pohladil spokojeně rudou rozcuchanou bradu. Déšť byl totiž jeho živlem. Kdykoliv hustý liják štíhlé věže Istambulu vztekle oplachoval a všeliký živočich do bezpečných doupat zaháněl, tu nejvíce kmital se Jusufův pošpiněný turban po bohopustých ulicích. Snad kojil se nadějí, že se nebe nad turbanem jeho slituje a skvrny jeho smyje, kterážto naděje pak arci po pět let nesplněnou zůstávala; či snad považoval takový bezedný liják za bezpečný talisman proti pouličním útokům ranních svých navštěvovatelů — — Bůh to ví! Tolik ale je jisto, že říkával, uchýliv se z takové potopy někam do známého domu: »A to je déšť! Dobré jsem měl tušení bera na sebe starý kaftan!«

Tak i dnes uslyšev, že prší, vstal, oblekl se vzav na sebe starý kaftan a zvetšelý turban a vyšel si na procházku...

Za nedlouho po jeho odchodu vybouřilo silné zaklepání otroka z prvního spánku. Otevřev spatřil několik podezřelých osob. — Předpokládaje, že to bude nějaký přírůstek k ranním navštěvovatelům, vyzíval jim vstříc: »V po-o-oledne neb na veče-e-er!«

Však, než se nadál, byl uchopen a dvěma z příchozích vyvlečen na ulici. Ostatní opanovali nešťastného Jusufa Aliho smutný příbytek.

Ó policie turecká! Ó!

III.

Ó policie turecká! Ó!

Ó důvtipná hlavo její, Mahmude, ty lampo poctivých, ty stíne zločinců, ty bystré ucho sultánovo, ty štíte veřejné bezpečnosti, ty tajné péro ústrojí státního, bez jehož vědomí ani slunce vzplanouti nesmí nad mešitami cařihradskými!

Kdo neviděl čauše, jak živě hlavu povznese, okem zajiskří a prstem zaluskne, kdy mu o sluch jméno tvé jen zavadí: ten ze skutků tvých nikdy nepozná, co's policii sultánově!

Kdo tě neviděl na supavém hřebci arabském, se smaragdem na hedbávném turbanu, s řády na prsou a s damascenkou po boku, kdy projížděje se po trhu cařihradském vysoko kleneš obočí jakoby na obloucích jeho spočívala celá říše otomanská: ten nespatří tě vůbec nikdy, ani v radě podřízených tvých úředníků, ani v pracovně tvé, leda by přízeň Allahova průhled-

nými proň učinila stěny harému tvého. A kdyby neoslepl bleskem drahého kamení, zlatých spon a náušnic a zraků čarovných, čerpal by z pohledu na velebný klid, s jakým tam v oblaky dýmu zahalen srkáš chladivý šerbet, prsty se probíraje v sněhobílé bradě, víru v tebe jako v soubor vší policejní moudrosti, jenž u vědomí své nepřekonatelnosti ani stínu starosti nepřipouští k sobě...

Přízní Allahovou prohlížím stěnami do harému Mahmudova. Spí; štíhlý hoch olivové pleti ve sněhobílém oděvu klečí u hlavy jeho, odháněje od něho dotíravý hmyz, a přivívaje mu rozkošné sny, luzné jako průkmity slunce jemně speřeným listím mimósy...

A onde na perských kobercích se skříženýma nohama v pestrý věnec sesedly se odalisky jeho. Víte, spanilé čtenářky, co je život v harému? Zde vizte úlomek jednotvárného celku. Ženy turecké nezabývají se, jako naše dámy, užitečnými pracemi, nešijou, nevaří, nevěnují se vychování svých dítek: hle! tu sedí ve sladkém far niente pijíce kávu a bavíce se živým hovorem. A jaký to hovor? Myslíte, že jsou snad předměty jeho nabyté zkušenosti, zájmy národa, pěkná literatura, vychování dítek atd. jako u našich dam: ó nikoli! — Živly této besedy jsou drahé šperky, marné zábavy, slabosti mužů a přede vším a nade vším pomluva nepřítomných, klepy a samé klepy. Ó, turecké ženy jsou ještě daleko za našimi!

Ale kde dlí Fatima? Kde je luna mezi hvězdami harému? Ach tam ve své komnatě obetkána lehounkým muselínem jako mlhou jezerní sedí u okna, pokradmo pohlížejíc snivým očkem na uplakanou ulici. Či zalétá duch její na práh tiché chatky, kde co dítě sedala,

naslouchajíc temnému hučení vodopádů a obletujíc se skalním orlem ledovou čelenku velebného Kavkazu?

Teď se zapýřila — oko její zaplálo živěji.

Na ulici pod ní zamihl se turban; pod ním se objevil nos s půvabnou bradavicí a rudá rozcuchaná brada. Ach ano, Jusuf to je, věrný Jusuf, jemuž ni nekonečný liják plamen lásky v prsou uhasiti nemůže...

S roztoužením v oku němě rozestřel Jusuf Ali náruč a skřížil pak na znamení bezmezné oddanosti ošumělé rukávy svého kaftanu na prsou.

»Na večer v určitou hodinu, roso mé duše!« zavznělo s hora.

Znovu se skřížily ošumělé rukávy a sklonil se zvetšelý turban.

IV.

Nu, a vidíte, laskaví čtenářové, téhož dne Jusuf Ali zmizel. Poslední jeho stopa našla se v jakés odlehlé kavárně, kde prý si třikrát po sobě kávu naliti dal, načež nemoha ji zaplatiti, kaftan svůj v zástavě nechati musel. Vyskytl se sice ještě jeden holič, který tvrdil, že prý k němu téhož večera podobný člověk bez kaftanu přišel a turban svůj mu za oholení nabídl, kteréžto nabídnutí prý holič přijal a po té turban na obvazky pro své klienty rozstříhal. Avšak nikdo nechtěl uvěřiti, že by byl kdo Jusufa za jeho turban oholil. Další kroky našeho reka zanikají v neproniknutelné tmě...

V.

Několik týdnů po onom zmizení vedla se v komnatě Mahmudově následující rozprávka:

Mahmud. Nu, co?

Podřízený úředník. Světlý pane! hatí se nám příze.

Mahmud. Nu, co?

Úředník. Vězení vyšetřovanců se plní. Kromě sluhy Jusufova sedí tam ke stu osob, mezi nimi krejčí, který prý před pěti lety Jusufovi kaftan ušil a starý turban obrátil, byl zatčen hned druhý den časně ráno po sluhovi, pak —

Mahmud. Nu, co?

Úředník. Pak švec, šest pekařů, sedm kavárníků, osm prodavačů mýdel na skvrny v oděvu a tak dále — všichni zatčeni časně ráno před obydlím Jusufovým. Ti všichni ho znají, udali podrobný jeho popis do protokolu, naznačili místa, kam chodíval, osoby, s nimiž obcoval — vše nadarmo. Jusuf Ali jako by se byl do země propadl!

Mahmud. Nu, co?

Úředník. Však horší tu, pane, ještě věc. On roste — (Mahmud vytřeštil v úžasu na mluvícího oči), on roste rychleji než stíny u večer, rychleji než pomluva v ústech lidských.

Mahmud se popadl oběma rukama za hlavu.

Teď se nachylte, vážení čtenářové, blíže ke mně: pošeptám vám něco do ucha. Jest temná pověst, že u policie turecké straší: každá věc, která se jí pod ruce dostane, počíná prý růsti, roste a neustává ve vzrůstu svém, pokud od ní policie ruce své opět neodtáhne. Špendlík prý jí vzrůstá pod rukou v dýku, dýka pak v Rolandův meč. O předchůdci Mahmudově se povídá, že ho sirka, kterou policie jakožto nástroj k vypálení sarajlu zabavila, připravila o úřad i o život. Rostla prý a rostla tak dlouho, až stěny policejního domu prorazila a jako šprejl na obou stranách trčela, nad čímž

se padišáh tak velice rozhorlil, že předchůdci Mahmudovu hedbávnou šňůru poslal, aby se na vyčnívajícím konci sirky oběsil ... Všemu tomu arci nevěřím, ale sub rosa vám sděluju, že je na tom přece kus pravdy — sub rosa, pravím, neboť jest to hluboké úřední tajemství turecké policie, jehož probleptnutí, kdyby se na mne vyzradilo, všeliké by mi nepříjemnosti způsobiti mohlo.

A proto chopil se Mahmud oběma rukama za hlavu, slyše, že zabavený kámen tak bezohledně roste. Byl by teď rád celou záležitost zatušoval, ale nešlo to: byltě se s ní již v divanu pochlubil, sultán sám se o věc bral a nejvíce veliký vezír, kteréhož zamýšlený ten útok na jeho zuby a levé oko nesmírným hněvem naplnil.

A teď se ten zpropadený kámen poblázní a roste, a nedá si říci, roste — roste — roste — — Studený pot vystupoval na Mahmudově čele.

Od oné rozmluvy zmizel velebný klid s jeho tváře; nad brvami jeho rozhostily se děsné chmury, lulka mu přestala chutnat, harém ho nevábil, a museli mu koupiti o půl lokte kratší pás. Hoch s olivovou pletí a se sněhobílým oděvem nemohl pestrým svým vějířem odehnati příšerné sny od pánova lože. Zdávaloť se mu, že se drzý kámen rozrůstá v ohromný balvan, boří stěny policejního domu a roste, roste až do nebe, až k pohoří Kaf — a on leží pod ním s hedbávnou šňůrou okolo hrdla, dech mu vázne v prsou.

A ráno mu přináší úředník zprávu, že není Jusuf Ali posud vypátrán a kámen že roste, roste, roste ...

VI.

Jednou se vrhl před Mahmudem tajemník jeho na kolena. Mimochodem řečeno, byl Mahmud právě den po zmizení Jusufa Aliho starého tajemníka vyhnal a nového přijal. Proč a jak se to stalo, dobře nevěděl, jakož vůbec příčinu mnohých věcí neznal, jež se pod střechou jeho děly, ne snad že by byl nemíval všechny nitky domácí správy ve své ruce, ale víte, snivooká Fatima si časem s tou rukou zahrávala. Vždyť měla tak jemné, ze mhy tkané prstíčky, a hedbávný její pantoflíček byl tak lehký, lehounký...

Zkrátka nějaké medové rty očernily starého tajemníka a někdo, ku příkladu nějaký nepodplatný správce harému, ponavrhl prostřednictvím třeba ještě někoho jiného Mahmudovi nového tajemníka. Tento se Mahmudovi podivným způsobem navzdor velkému nosu s postranní bradavicí a oholené bradě tak zalíbil, že ho okamžitě přijal.

Nuže tento nový tajemník vrhl se před ním teď na kolena a zvolal: »Milost, pane, milost!«

»»Vstaň a pověz, co chceš!««

»Milost, pane! za neradostnou zprávu, jíž se opovažuju o tvé ucho zavaditi! Vím, že tě po dlouhý čas užírá tajná strast, a bojím se, abych nebyl, zveličiv hoře tvé, zachvácen prvním bleskem hněvu tvého.«

»»Neboj se, mluv!««

»Nuže, pane, perla tvého harému, nejvábnější Kavkazu květ, Fatima tvá je zrádkyně!«

Mahmud vyskočil, z očí mu zasršely blesky, dlaň jeho sevřela křečovitě jatagan.

»»Ha, co pravíš, smělče! Ona, jižto jsem zahrnul vší rozkoší světa, na jejíchžto brvách se chvěla vůle má,

na jejíž lásku jak na koran jsem přísahal — ona, má Fatima, má holubička skalní, zrádkyní!«

»Přesvědč se sám, pane! Včera jsem z úkrytu pozoroval, jak z okénka svého mladému muži, ustřihnuvši si kadeř havraního vlasu, v sladký dar lásky ji hodila. Nuž, přesvědč se na vlastní oči, zda nedotknut její vlas!«

»»Přesvědčím se; však lež-li povídáš, smrtí mi ji zaplatíš!« A v rozčilení vyšel Mahmud z komnaty.

Za dlouhou dobu se vrátil, mračný, děsný a pravil k tajemníku rozechvěným hlasem:

»»Kalebe! dnes v noci rozoře člun tichounké vlny Bosporu, a hvězda harému mého zhasne v nich — zde máš klíč od zásobárny v policejním domě, tam najdeš hedbávný pytel, v němž utopena byla Zorajda — pytel vyploval — a hloupí čaušové ho přinesli na policii — —««

VII.

Ó ty Bospore a Zlatý rohu, ó vy vody rozkošné, dřímající poesie plné, do nichž namáčel Byron nesmrtelný štětec svůj, jak rád bych vás popisoval stříbro vln, stíny palem, plachet křídla holubičí a přísvit jemně růžový — — jen kdybych vás byl viděl!

Na Bosporu plyne čajka, —
Ha, teď pytel z ní se kotí — —
Plyne dále — plavci potí
Pod paží se kacabajka...

Tímto výkvětem čistě realistického směru, jaký, bohužel! v poesii naší ještě dosti nezavládl, naznačil jsem vám děsnou událost, jejímiž svědky se dnešní noci staly mlčelivé vlny Bosporu.

Ano, pytel se pohřížil na dno moře a čajka plula dále. Ubohá Fatimo, zda zatruchlil nad tebou stařičký Kavkaz, zachmuřiv se mraky a příval deště vyplakav na chatku tvých otců...?

Čajka plyne dále, dvě osoby v ní. To Kaleb a mladý čajkář, roztomilý štíhlý hoch. Najednou položil mladý čajkář veslo své přes příč na člun i objav Kaleba sklonil mu hlavu na prsa. A hle! tu klesl mu turban s hlavy a z pod turbanu vyvlnil se bohatý vlas na šíji, na okrouhlá ramena a kypící ňádra... A uprostřed toho vlasu zamihl se nad čelem drahokam, jediný, však krásný, jako prvá myšlenka lásky v duši dívčiny... Ó to Fatima! Z pod houště vlasů dvě oči, zdvihnuvše se ku Kalebovi, zastínily záři drahokamu ve vlasech tonoucího a dva žhavé rtíky zašeptly: »Můj Jusufe!«

Jusuf pak nachýlil se k ní a zlíbal tonoucí drahokam, ach ano, drahokam...

VIII.

Mahmud se probudil, čelo plné mračných dum. Poslal pro Kaleba. Kaleb nebyl po celou noc doma. Poslal k Bosporu, však tam ani stopy po Kalebovi... Mahmud rozesílá posly do všech koutů Istambulu a mezi tím sedí zamračen na divaně, úzkostlivě na dvéře pohlížeje.

Tu vešel úředník a klesl před Mahmudem na zem.

»Pane! veliké neštěstí a veliké štěstí vložil na nás Allah jedním otevřením ruky. Smím mluviti?«

»»Mluv! Chycen snad Jusuf Ali?««

»Ach ne! Ale zpropadený kámen zmizel, ani prášku z něho v policejní zásobárně.«

Mahmud seskočil s divanu a zapomněl se v návalu radosti tak daleko, že pantofel svůj úředníku na nos vymrštil, začež pokorný podřízenec hedbávného herolta představenské radosti skroušeným políbením odprosil.

Mahmud měl proč si poskočiti. Byloť mu, jako by se mu byla hedbávná šňůra s hrdla svezla, — kámen mu spadl se srdce...

Když se zpráva o zmizení kamene po Cařihradě rozšířila, zaplesali Staroturci i Mladoturci. Víte, celý národ turecký je rozštěpen v staré a mladé a to, myslím, proto, aby si mohli dělati všechno na vzdor. Když Staroturci okna otvírají, zavírají je Mladoturci, když pijou tito kávu na střeše, pijou ji onino ve sklepě když jedna strana přísahá u brady prorokovy, přísahá druhá u jeho vousů a když se Staro- neb Mladoturku utrhne u kaftanu knoflík, přišije si Mlado- neb Staroturek o jeden více...

Ale, divná věc! kde se jedná o nájezd na policii, tu podávají si protichůdci tito ruce. Tak i teď hlásali Mlado- i Staroturci jedněmi ústy, že to skandál, když se může z ničeho nic ztratiti z policejní zásobárny kámen.

Však nad touto svornou hanou mnul si Mahmud ruce, věděl, jaký bude neobmýšlený účinek její. Přišel s hůry řád, no, a jaký řád!...

IX.

V Praze dne toho a toho.

Mahmude!

Odpusť, čím jsem se na tobě prohřešil. Láska k Fatimě mne zavedla. Poslyš, kterak jsem jako had vloudil se do domu tvého, abych otrávil mír tvé duše.

Jednoho večera urvali mi s plecí kaftan, poněvadž jsem nemohl kávu zaplatiti — bídníci! Přilož svou péči k tomu, aby lecjaký padouch nemohl za mizernou kávu zaplatiti se z brusu novým kaftanem, v jehož šosu ještě k tomu sto piastrů jest zašito. Dostane-li se ten kaftan kdy do tvých rukou, odkazuju oněch sto piastrů pokladnici na tajná vydání policejní...

Rozhořčen nad ztrátou kaftanu, odhodlal jsem se i s turbanem svým se rozloučiti. Slitoval jsem se nad bídou jednoho holiče, a obdaroval jsem ho jím za pouhé oholení... Na to šel jsem na umluvené místo, kde mne tvá Fatima (Allah to jí i mně odpusť!) očekávala. Sdělila mi zálusk policie na mou osobu a dle zásady, že pod lampou bývá tma, všantročila mne za tajemníka do tvého domu. Oholená brada, přetvářka a nový oděv byly lsti mé spojenci...

Ostatní víš, jen to snad nevíš, že jsem místo Fatimy na přímluvu její, abych tě rostoucího upíra zbavil, nešťastný kámen do pytle zašil. Cenou hojných šperků, jimiž štědrost tvá Fatimu obdařila, zjednali jsme si cestu do ciziny a do náručí lidských...

Odpusť mi všechno, Mahmude, odpusť pro Allaha!

Nyní jsme se uchýlili do svobodného Rakouska — cítíme se zde jako doma...

Tvůj sluha

ne Kaleb, nýbrž

Jusuf Ali.

Nepovolané jazyky tvrdí, že prý Mahmudovi po přečtení toho listu spadl se srdce druhý kámen...

Zázračné těžítko.

(Feuilleton »Pokroku« 1870.)

Bylo — nebylo. Byl jeden ministr osvěty, jehož jména nevezmu nadarmo. Jest vám zajisté povědomo, že mají ministři dostatečné příjmy, aby jakožto těžítek na své papíry mohli užívati ozdobných sošek. Obyčejně volí si každý z nich sošku, která jaksi, třeba jen z daleka, oboru jeho se dotýká: ministr vojenství na příklad umírajícího gladiatora, ministr financí malou žebračku, ministr zahraničných záležitostí rumunského žida a p.*) Z téhož důvodu představovalo těžítko našeho ministra Palladu Athenu, obrněnou, jak vyskočila kdysi z hlavy hřímatelovy. Zároveň zastávala figurka ta úřad ještě jiný Tvořilať pro pana ministra jakýsi soustřeďující bod myšlenek: při psaní upírával totiž na ni oči, čemuž tak uvykl, že by se byl v nepřítomnosti její ani na bídný cirkulář nezmohl.

I stalo se jednou, když pan ministr oči na sošku upjal, že se zarazil, péro upustil, oči si dlaní přejel,

*) Myslím, že není třeba, abych tyto mladistvé pokusy feuilletonů, psané před třiceti bezmála roky, glossoval vysvětlováním narážek na tehdejší poměry a denní události.

poznovu na těžítko je upřel a po té chvějící se ruku po zvonci vztáhl.

Na zvonění jeho vstoupil šedivý sluha.

»Jean,« otázal se pan ministr, obestřev příčinu úžasu svého kapesním šátkem. »Jean, řek' mi, kde má figurka, kterou zde přikrývám, svou přílbici?«

»Na hlavě, excelenci!«

»Podíval se!« velel pan ministr, odestřev šátek.

»Dnes ji ráčí mít v ruce.«

»A to praví tak lhostejně, jako by řekl: ‚dnes je pěkné počasí'? Což je to možné, aby neživá figurka sňala svou přílbu? Což nevidí v tom zjevnou vzpouru proti zákonům přírody? Divná, prapodivná věc! A on řekne jen ‚má přílbici v ruce', jako by to bylo u takových sošek zakořeněnou zvyklostí. Jean, vidím, že stárne, rozum jeho se kalí, není již hrubě k potřebě, již čas, abych ho udělal někde školním dozorcem... Divná, prapodivná věc!«

Skutečně stala se přepodivná věc. Minerva držela přílbici, která jindy bohaté kadeře její objímala, ve vztažené ruce způsobem, který zdomácněl mezi obyvateli rozcestí.

»Řekl bych, že je to čirá nemožnost,« bručel pan ministr, přecházeje prudce po pokoji. »Ale zde to vidím, hmatám. Hle! jak významně svou přílbici nastavuje — člověk by zrovna do kapsy sáhl. Bože! a to se musí státi právě mně, mně, ministru osvěty v osvíceném státě za našich osvícených dob! Vždyť je to zázrak in optima forma, zázrak, že by se na něm člověk zhlídnouti mohl. Vlasy bych si s hlavy rval! Nač pak shledávám pro naše university professory ze všech koutů Německa, když se může tohle to přihodit! Aby se to tak rozneslo! Každý školník by se domníval, že si může

dovolovati zázraky. Ultramontáni by si mnuli ruce cizina by se nám vysmála... Jean, jestli jediné slůvko o té události kdekoli probleptne, okamžitě ho propustím, nebo ho strčím na normálku — bůh ví — na normálku!«

Jean sklonil hluboko šedivou hlavu, položil prst na ústa, pravici pak pozdvihl k nebi.

Což, na něho lze spoléhati!

* * *

Ó, Jelko, chudé dítě pusty, kde's našla báječný oříšek, uzavírající v sobě hedbávnou tu slávu, která ti šustí v patách? Oloupila's krále hadů o zlatý ten proužek, který prokmitává nocí tvých vlasů? A ty perly, tonoucí na vlnách ňader, vyplakala's je z temných, kouzelných očí? Nikoli! Tobě strast pohádkou a hravý motýl úsměvu obletuje od rána do večera tvá malá ústa.

Jestiť jedna prošedivělá hlava, která k péči o blaho státu přidala péči o nádhernou ozdobu tvého těla a kterou za to kolébáváš na kvetoucí hrudi.

Však, co as šedivou tu hlavu hněte, že po několik dní marně se snažíš, vylíbati jí vrásky s pochmurného čela? Žvatláš — on jedním toliko uchem naslouchá tvým roztomilým nesmyslům; směješ se — on nesměje se s tebou; koketuješ hedbávným pantoflíčkem — on hledí tak mrzutě, jakoby se chvělo místo pantoflíčku propuštění jeho na špičce tvé nožky.

Malá Jelka není zvědava, Bůh uchovej! — ale ráda by vlila balšám útěchy do skryté rány toho, kterého nade všechno miluje. Nade všechno — rozumíte? Posledně mu to opakovala včera, když na něm vylichotila nějaké skrovné místečko pro Artura .

Když si něžná dívčí hlavinka něco usmyslí, zajisté toho dosáhne.

Což pomohlo šedivému milenci, že namítal: »Andílku, nemohu. Je to tajemství pro mne předůležité!« Musel přece odhaliti tajemství své, hluboké to tajemství oživlé sošky. I pohřbil je pod trojí pečetí mlčelivosti v ladných Jelčiných ňadrech. A třetího dne slavilo své vzkříšení.

* * *

Věru, až třetího dne. Až je to pravdě nepodobno: teprve třetího dne svěřila to Jelka mlčelivé přítelkyni a teprve čtvrtého hovořilo se o tom po ulicích.

Tehdy bylo mnoho lidí, kteří neměli nic pilnějšího na práci, než glossovati činy ministerské nemístnými poznámkami, bylo mnoho ošumělých bytostí, které se plížily z podvečer do kaváren, aby tam zkritisovaly vládu a zůstaly dlužny, bylo mnoho jinak usedlých občanů, kteří za sklenicí piva brávali na sebe zarputilou, státu nebezpečnou tvářnost.

Všichni tito a jiní vrhli se dychtivě na pikantní historku o zázračném těžítku. Ultramontáni, zjevní i tajní, spatřovali v tom prst boží, i počínali jísti oheň, křísiti mrtvé, choditi povětřím a dělati všeliké jiné zázraky, že až hrůza byla na to patřiti. Lidé malé víry vyčenichali v tom Jezovity a použili příležitosti té, aby poznovu projevili, že nevěří v čerta a záslužnost postu. Mnozí pak pomíjejíce stránku zázračnou mlčením, soustředili vtip svůj v nastavené přílbě bohyně věd a umění, házejíce kolem sebe běžnými frásemi o macešském pěstování tohoto oboru.

Proti všem těmto lidem vystoupily arci rozumné, nepředpojaté atd. listy, doma i za hranicemi. Popíraly,

že by se byl vůbec řečený zázrak stal a připouštějíce ho per inconcessum, odmítaly výklad, jakoby Minerva příčinu měla, něčeho se dožebrávati. Poukazovaly k ohromným výdajům na stálé vojsko, na nesčetné úřednictvo, na veřejné mínění Evropy — což tu může vybyti? Pravily, že vydání v osvětovém oboru náležejí vlastně obcím a zemím, vládě pouze dozor, a ten prý vykonává nejzpůsobilejšími orgány. Upozorňovaly na rozkvět domácích universit a mnohé podobné věci. Hladce napjatý měšec disposiční prý při těch výkladech valně zřasnatěl.

A mezi tím stála na stolku pana ministra bohyně věd a umění, nastavujíc přílbici, jakoby o almužnu žebrala, a (k vůli pohádkovitému zakončení) jestli ji Jean nerozbil, stojí tam až podnes...

Vyměněný klobouk.

(Feuilleton »Pokroku« 1870.)

Na stupnici zevnější úpravy, sáhající od jemného salonního tónu až hluboko dolů k té hledané toilettě, z níž se bezprostředně vyrábí papír, nalézá se odstín jeden, jejž nazývám dle názvosloví vůbec přijatého »ošumělostí«. Tato ošumělost jest pojmem poněkud nedůtklivým: poznáš ji zajisté na první pohled, ale v čem záleží, čím se vyznačuje, nesnadno určitě vytknouti. Pilnými studiemi v tomto oboru vypátral jsem, že jest to jakýsi jemný, našedivělý pel, který lidi, v této úpravě zevnějšku sobě libující, postírá a jim poněkud ráz můrovitosti propůjčuje. Neužívám obrazu toho s přídechem hany; nenalézámť právě lepšího významu pro onen neurčitý obrys, onen třesavý nimbus, zvláštní této odrůdě člověčenstva. Mimo to mají jiný ještě znak společný s nočními motýli, vulgo můrami: štítíť se denního světla. Pohled na takovou ošumělou bytost, když ji plná sluneční zář oblévá, jest věru až trapný; hle! jak úzkostlivě se plíží podél zdí, s kloboukem hluboko vtlačeným, s kabátem až po bradu zapjatým! Pohleď na ni v soumraku večerním, ve mdlém přísvitu učazené lampy: tu spatříš ji naopak okřívající ve svém živlu — vztyčuje hlavu,

zjasňuje tvář, uvolňuje kabát i pohyby těla a počíná žíti život svůj zvláštní — život ošumělý... Za tou zajisté příčinou setkáš se s těmito ošumělými toliko buď v nějaké odlehlé ulici, kde slavná obec, — buď v nějaké pokoutní hospůdce neb kavárně, kde rovněž ošumělý hostitel o náležité clair-obscur pečuje.

V jedné takové kavárničce — — ach! jednu črtu ještě jsem ve svém obraze zapomněl. Lvové salónů rádi shlížívají na lakované své botky, příliš volné neb příliš těsné nohavice, přespříliš krátké nebo přespříliš dlouhé kabáty; také oni povržení nosiči osvěty, kteří se v noviny příštího téhodne odívají, věnují časem mateřsky starostlivý pohled svému obalu: však třída ošumělých nezná této samolibosti. Probudiv se, vklouzá takový člověk mžikem do svého oděvu, nedotknuv se ho ani kartáčem, ani pohledem, a večer střásá jej s opovržením se sebe jako bílý motýl nepěknou svou kuklu. A rovné pohrdání, jako naproti vlastnímu obleku, staví na odiv i proti všem těm, kteří podobným jeho vlastnímu šatem nahotu svou přikrývají, naproti svým kollegům, svým spoluošumělým: nehlásíť se k nim, zapírá jich, patřívá na ně jen s vnitřní ošklivostí smíšenou s útrpností... Avšak již mi okázaly spanilé čtenářky, zívajíce, řady rozkošných perel, čímž tajný plán předeslaného úvodu proveden; nutno historku samu započíti.

V jedné tedy kavárničce sedávali ode dávna dva ošumělí lidé. V určitou hodinu večerní, která ku kalendářské hodině západu slunce byla v jakémsi mnou neprobadaném poměru, mohl's je tam každodenně viděti, sedící v tajemném výklenku zády proti sobě, s novinami v rukou. Provozujíť ošumělí také politiku. Tvoří v ní zvláštní ošumělou stranu, která však nesleduje jistých politických praporů, nýbrž vrtkavě od jednoho

*

k druhému přebíhá, kterou neurčují důležité otázky, mohutné programy, nýbrž věc na pohled malicherná, ba až směšná: velikost formátu. Čím větší formát toho kterého listu, tím horlivěji přidržují se jeho zásad, tím častěji choulívají se v kavárnách za jeho rozestřeným archem, jako za papírovou barikádou.

Tito dva ošumělí chovali se k sobě nehrubě sousedsky. Nezachovávali mezi sebou ani chladných pravidel kavární zdvořilosti: scházeli a rozcházeli se bez pozdravu, nezamlouvali u sebe novin, nenabízeli si šňupce, neptávali se na hodiny, ba nemluvili spolu vůbec, štítili se pohledu na sebe. A když přece jeden na druhého časem pohlédl, tu vinul se mu kolem úst rys hluboké ošklivosti, kterýž jen zponenáhla opět se vytrácel. Nejvíce obrážela se ta ošklivost, spojená s pohrdáním, někdy i se soustrastí, v pohledu, kterým druh druha odcházejícího ke dveřím vyprovázel.

S jakou zlomyslnou pozorností obzíral tu mlhavý obrys odchvívající se postavy, ty tajemné záhyby, ty světélkující sluje, ty čouhající tkaničky, bezděčná třepení, podezřelé výběžky a přívěsky kabátu! Jak významně mrkával okem sklepníkovi, který s rukama složenýma, s vypjatým břichem rovněž za odcházejícím pohlížel, jak významně — znělo by to as přeloženo z řeči očí do reči rtů: »Co, je to člověk?!«

Jednou se stalo, že pan Šedivý — jeden z těchto dvou hostů — po odchodu svého ošumělého druha ruku po hřebíku vztáhnuv, klobouk svůj tam nenahmátl. Leknutí jeho bylo ohromné. Jako blesk projela jeho hlavou myšlenka, že mu snad soudruh klobouk odnesl. Měliť každý svůj zvláštní hřebík — ale klobouky jejich byly sobě ponekud podobny — arci jen co do tvaru,

snad se přehmátl, snad — takovým lidem možno vždy špatný úmysl podkládati. —

»Kde je můj klobouk?« otázal se sklepníka, za ním stojícího, nechtěje děsnou myšlenku ani dále rozpřádati.

»Zde visí nějaký klobouk na druhém hřebíku — snad se ten pán zmýlil — nebo je tento vašnostin —? —«

»Cože? ten — můj? Ta muchomůrka? Tohleto? Podívejte se, vždyť je to potaženo plesnivinou, — vždyť možno tím všech pět prstů prostrčiti . . «

Proti tomu nemohl ovšem sklepník nic namítnouti. Klobouk stál skutečně za podívanou. Vypadalť jako vyhaslá sopka, jsa pokryt hrbolinami, prorván slujemi, mnohokráte rozštěrben — barva jeho byla nejistá, zahrávala do fialova, do zelena do žluta, a když's jej pohladil proti srsti, jakoby fosforečné jiskry z něho vyletovaly . . .

»No, tedy malé přehmátnutí,« pokračoval sklepník v tónu plného přesvědčení.

»Přehmátnutí — pěkné přehmátnutí! Můj Bože! Tohleto jmenujete přehmátnutím? — Co si počnu?«

»Račte chvíli počkat. Snad sezná pán svůj omyl a vrátí se —«

»Pochybuju — velice pochybuju. Však co dělat?«

»Snad ještě sklenici —?«

»Nu — ano! totiž skleničku anýzovky mi přineste — počkám. Avšak pochybuju, velice pochybuju . . .«

Pan Šedivý oddal se trapným dumám. Nutno zaplatiti anýzovku — nedostane se na domovníka. Proklatý ošumělec! Co s tím šerednym pa-kloboukem? Zítra nemožno na ulici vykročiti Bože! a zítra je právě svátek paní Vackové . . .«

Obava pana Šedivého se potvrdila — únosce klobouku se nevrátil.

Pan Šedivý musel se spokojiti s ohyzdným podvržencem. Odcházeje z kavárny sáhl po něm s odvrácenou tváří a když se ho dotkl, zatřásly se jeho rty v zimničném »brrr« . . .

Doma spolkl neoslazenou pilulku od domovníka, jemuž za otevření dlužen zůstal Vstoupiv do svého pokojíku, mrštil kloboukem o podlahu a šlapal po něm jako zběsilý. Té noci se nedotkl sen jeho víček. Zpomínalť na svátek paní Vackové, že se tam nebude moci okázati, že nebude moci nohou z domu, ani na úřad (každý ošumělý má totiž nějaký úřad, kde téměř celý den tráví, pročež si najímá toliko postel), ani k obědu, — a nemůže si ho nechat ani přinésti, vždyť — — Pan Šedivý se rozhodl, že do rána dosti těžce onemocní . . .

Bože! jaký den!

Pan Šedivý se potí v peřinách, jeho domácí mu lije heřmánek do hrdla a před očima se mu v duchu míhá ctihodná bábovka, šťavnatá pečeně otvírá mu vstříc svou zlatou náruč, paní Vacková mu tiskne ruku — a nikoli na prázdno! A on tu musí ležeti o hladu a píti heřmánek! A čím více se blíží poledne, tím krutější ho pojímá bol a hněv, tím pevněji svírá pěsti pod peřinou, tím častěji proklíná po tichu ošumělého původce svých nesnází. Kdyby si mohl koupiti jiný klobouk! Ale tak! A v tomto vyjíti nemůže — ne, nemůže — vždyť by za ním uličníci běželi, vždyť by ho strážník sebral.

Strašný den!

Sotva se večer nachýlil, ucítil pan Šedivý, že je mu lépe, odehnal domácí s heřmánkem, probral se z peřin, vjel do své opovržené kukly a s prokletím oprášiv šosem kabátu pohozený klobouk, chvátal do

kavárny! »Počkej, dám ti — dám ti vyměňovat klobouky —!« A což kdyby tam nebyl, kdyby — pro hrůzu myšlenku tu ani nedomyslil.

A on tam. Sedí tam pokojně za papírovou barikádou; sotva hlavu nadzdvihl, kdy pan Šedivý se sršícím pohledem před ním stanul.

»Pane!« zahřměl pan Šedivý, »pane — —«

»Ach!« přerušil ho chladnokrevně ošumělec, odloživ noviny, »myslíte ten klobouk! Sklepník mi o tom již povídal. Avšak musím vás ubezpečiti, že se hrozně mýlíte! Pověsili jsme toliko včera své klobouky na nepravé hřebíky — a já si pak vzal s vašeho hřebíku svůj — rozumíte? *svůj* klobouk. Zde uvnitř jmého mého kloboučníka. Kdybyste se byl lépe podíval, byl byste již včera seznal, že jsem vám tu nechal váš klobouk — — « řekl a zmizel opět za novinami.

V uších pana Šedivého zavznělo něco jako smích sklepníka, smích hostí, smích celého světa, a byl to smích jízlivý, smích ošumělých nad ošumělým.

* * *

Pan Šedivý nechodí již delší čas do kavárny. Zachce-li se mu politiky, posílá si pro krejcarový lístek vládní a čítá tam o blahobytu u nás panujícím, o — o —

Náčrtky z r. 2070.

(Feuilletony »Pokroku« 1870. *)

I. Milostpaní.

Četl jsem před usnutím Björnsoňovy selské novely. Okříval jsem svěžím horským vzduchem, který mne z nich ovíval, kochal jsem se pohledem v ty půvabné norské krajiny, s jejichž zubatých skalin vodopád se rozprašuje v třesavém lupení bříz; do nichžto fjord se zabírá průsvitnými vlnami, kolébajícími bělokřídlé čluny; po nichž roztroušeny jsou tiché dřevěné chatky, milé a malé, jako v dětské pohádce — a v těch chatkách a v těch člunech a na těch skalinách jací lidé! S tělem silným a ztepilým, jak ty jedle jejich opásané horskou mlhou, s duší hlubokou, jak ty jejich fjordy, i průzračnou, jak dřímavé těch fjordů hladiny, z nichž nebes blankyt tak přívětivě vyzírá. Jak hrdí ve své dobrotě, jak ušlechtilí ve své prostotě, jak jemní ve své drsnotě!

Tam ještě čmoudící parostroj času pel s přírody a lidí nesetřel: tam na příklad také ještě milují. U nás

*) V době napsání těchto feuilletonů nebyly ovšem podobné výhledy do budoucnosti tak zevšednělé jako dnes.

se také miluje, pravda; ale porovnejte, prosím, tamhle tu krásnou kytici ve štěrbině skalní, jemně zrosenou, zastíněnou svislým větvovím, a zde tu květinu v herbáři — rozdíl, pravda-li? Nu, za to jsme moudří. Za dvě stě let budeme ještě o něco moudřejší. Jsem žádostiv, zda do té doby ještě kousek lásky, poesie mezi lidmi uvízne. Ah — ah — dvě stě let — —

Usnul jsem.

Kdo by se divil, že jsem se teprve r. 2070 probudil, prozrazoval by velikou neznalost obyčejných fint povídkářských. Já sám jsem se tomu nedivil. Věděl jsem, že po takovém titulu a úvodu ani jinak nelze, než teprve dvě stě let později záclony u lože rozhrnouti.

Rozhrnul jsem je, a hle! vstříc mi zívala pravidelná dutá krychle s bílými, téměř holými stěnami, na nichž místo obrazů visely pouze kalendář (s rokem 2070), logaritmické tabulky a bursovní ceníky. Ah — praktický věk! vyzíval jsem.

Mimovolně sahám na stolek po Björnsonovi, abych jak obyčejně z rána několik stránek pročetl; však Björnson ten tam a stolek jak by smet! Mé spisy! zvolal jsem uděšen, mé spisy! Mé básně, ach, mé ubohé básně! Však tu mi napadlo, že asi »Ruch« ve dvě stě letech dosti času měl, aby se vybouřil, a že bych tudíž ani nevěděl, kam je odbyti — i upokojil jsem se opět.

Však něco jsem přece nahmátl. Byl to jakýsi stroj, opatřený klapkami. Nu klapky byly od jak živa k tomu určeny, aby se stiskaly — pomyslil jsem si a stiskl je na zdařbůh.

Sotva jsem tak učinil, udeřilo mne něco do nosu. Pátrám co to? a hle! přede mnou se leskne veliký tác obtížený konvičkami s kávou a smetanou, piškoty

a svazečkem doutníků. Přihlédnuv bedlivěji, spozoroval jsem, že tác tento visí volně ve vzduchu, ničím nepozdvihován, nepodporován. V duchu se mi namanul visutý onen zázrak v Mece, v němžto bezbožná věda účinky magnetismu vyslídila — aha! jedenadvacátý věku! ještě's na mne nevyzrál... jestliže jsi nic lepšího nevynašel — takovými blýskavicemi mne neoslepíš!

Káva mu také nedělala velikou čest. Za dvě stě let mohli přece nahlédnout, že není cichoriová příchuť nevyhnutelnou známkou dobré kávy. — Nu okusíš doutníky. Snad již státní monopol zrušen. Po dávném zvyku odkrojil jsem hodně velikou špičku — pro chudé. Ale hned jsem toho litoval. Bože! vždyť ani chudiny již na světě nebude. Kde pak by se vzala! Národní hospodáři jí asi již dávno umíráčkem odzvonili, a kdyby i toho nebylo — jen ty doutníkové špičky musely dávno vší bídě učiniti konec. Co se jich přede dvěma sty léty sebralo! A teď jich budou nejméně egyptské pyramidy!

Ohlížeje se po sirkách, seznal jsem, že nejsem v pokoji samoten. Blízko mého lože stála lidská postava v podivném kroji. Promluvila jakýmsi sípavým hlasem: »Milostpaní choť přijde návštěvou.«

»Jaká milostpaní? Jaká choť?«

Žádná odpověd. Postava odešla odměřeným krokem z pokoje.

Tedy ženat! Kdo by to byl řekl! Hm, hm. Tedy se to přece stalo. A bez líbání rukou starým tetičkám, bez tanečních hodin, bez malování vrb a srdcí do album, bez hubičkování slepých mopslíků, bez — nu, zkrátka beze všech těch věcí, kterých jsem se vždycky obával. Jen abych se nebyl přebral! Však — tu mnou škubla hrozná myšlenka — aby to tak byla ctihodná

matróna s ledem na rtu a se sněhem v kadeři! Vždyť jsem již dvě stě dvacet a několik let stár, vždyť musím již vypadati jako sněhový král...

Při této myšlence vyskočil jsem z postele Však sotva jsem se nohou podlahy dotknul, již tu, bůh ví odkud, přede mnou stanul toaletní stolek s oválním zrcadlem, z jehož kolísavé plochy jsem vytřeštil sám na sebe zraky. A hle! spatřil jsem v něm týž obličej, který jsem byl přede dvěma stoletími vždy s hlubokou rozhořčeností obzírával — a teď bych ho málem zulíbal. vždyť ani jediná hlubší vráska v něm, ani jediná stříbrná nitka ve vlasech a stydlivě načervenalých vousech! Nu, k takovému obličeji přece nepatří ani nejctihodnější babička! Však musím se trochu vážněji tvářit. Manžel — snad otec rodiny — — bože! jaké to sladkobolné, dosud netušené city se mne zmocňují — manžel! otec!

Za takových úvah jsem se přistrojil, ani se hrubě nedívaje, v jaký oděv. V myšlenkách bral jsem ho z šatnice.

Přistrojiv se, přecházel jsem po pokoji — obraznost má se rozehrála. Vyokrouhlil jsem si roztomilý dívčí obličej, výrazem téměř až dětský, pod rusou, zčeřenou kadeří, z níž tu a tam charpa modrým okem prokukovala. Úsměv plachý na líčku, jako motýl na poupěti, — z pod jemné řasy to zablesklo, chvilku na mně poutkvělo — a opustil jsem otce a matku, abych šel za ní. Potácel jsem se mezi nebesy a peklem, jásal jsem a plakal. A jednou zahořel ret můj na jejím svěžím ramenu a hlavinka její sklonila se na má prsa. A pak jako zvony z daleka to znělo, jako hlučné fanfáry, jako radostné přípitky — zřetelněji, jasněji..

Vytrhl jsem se ze snění Do pokoje vešel mladík — nikoli! dáma — mladá, sličná dáma v polomužském

oděvu. Měla široké spodky, vkusnou kazajku, perským šálem přepásanou, na hlavě jakousi čapku zlatem prošívanou a v ústech doutník.

Ach, emancipace! Nu nevypadá to tak zle — obvzláště když člověk uvykne. Však — bože! snad je to má paní, musím po manželsku — —

Ale tu již seděla na pohovce a pohlížejíc s upjatou pozorností na popel svého doutníku, mluvila:

»Pane Z. Z., nebudu vás dlouho vytrhovati. Vyřídíme spolu jen malou rodinnou záležitost. Uznala jsem totiž za dobré vás o tom zpraviti, že přestávám býti dnešním dnem vaší manželkou, a hned se vám spolu představiti jakožto nevěsta pana Y. Y. Co říkáte mé volbě?«

Neříkal jsem nic. Otvíral jsem oči a snad i ústa v nejvyšším úžasu.

Pokračovala: »Víte zajisté dobře, že jsem si vás před půl rokem vzala jediné k tomu konci, abych došla svého zaopatření a abych se mohla bezstarostně oddati svým fysiologickým studiím. Však nyní mi nabízí ruku pan Y. Y. a s rukou svou zároveň desetkráte větší jmění, nežli je vaše — nu a tu pochopujete — — aparáty jsou velmi drahé a pak — zkrátka — —«

»Tedy jste si mě nevzala z lásky?« vypravil jsem ze sebe.

»Z lásky? Jak to? Co tím myslíte?« pravila upírajíc na mne v udivení zraky.

»Nu, jen tak — já jen myslel — —« vykoktal jsem v tísnícím pocitu své nemotorné předstoletosti.

»A nyní, když záležitost ta je urovnána, přejděmež na vděčnější pole.« Pohledla na mne s obzvláštní něžností. »Zajisté neloučíme se na dlouho. Doufám, že vás uvidíme často, slyšíte — hodně často, na našich soiréeích. Budete přede všemi vítán — budete naším domácím

přítelem.« Zamlčela se a pohlížela za modrým kotoučkem dýmu, jejž byla půvabnýma rtoma utvořila, jak se vznášel do výše, tak lehce, tak jemně, jako modlitba dítěte... Já však poznal, že umějí dámy jedenadvacátého století svými doutníky rovněž dovedně koketovati, jako uměly dámy devatenáctého vějíři svými.

»Nastávající můj choť je velmi společenský. Přístup do našeho domu bude vám volný v kteroukoli hodinu.« Při těch slovech zahalila svůj obličej v celý oblak dýmu, jímž pouze oči její jako svůdné bludičky prokmitávaly.

»Nuž, na shledanou.« Ruka její zachvěla se v mé. Odešla a já se ponořil v myšlenky o ní.

Vířilo mi v hlavě, rázem manžel, vdovec, domácí přítel — — zdaž bych ji mohl milovati? Nu, mohl, arciť nikoli onou láskou, kterou Björnson ve stínu horských buků kvetoucí našel, nýbrž onou láskou z herbáře — zkrátka: láskou jedenadvacátého století...

II. Příprava k číslu III.

Dlouho jsem tak dumal o manželském blahu, které se náhle z dýmu na mne pousmálo a náhle opět v dým se rozplynulo. Čím déle jsem o tom rozjímal, tím více jsem blahořečil osudu, že mi dýmový ten obraz před nosem smazal a prázdný rámec v rukou mi ostavil. Však jej vyplním jinak! Však nebudou všechny ženské tak — nu tak duchaplné. O to, co jsem viděl, by ani tak nebylo — sukně a vějíř nejsou konečně nevyhnutelnými příznaky ženskosti — ale co jsem slyšel — —

Však tu mnou škubla radostná myšlenka. Bože! vždyť hovořila česky! A sluha také! Pro nával jiných úžasných zjevů jsem se dosud při tom ani nepozastavil. Dvěstěkrát lámaly se pod tíží sněhu šumavské smrky, dvěstěkrát uvadly lilie šumavských jezer a národ náš posud nezlomen, svatojanský jazyk náš dosud neuvadl! Jaká radost! A jak se asi v tom čase zdokonalil! Dávno zajisté otřel přechodníky a všechnu tu starožitnou plíseň, probral se ze své neohrabanosti, vysoustruhoval si ozdobné fráse, dýše pikantní francouzskou dvojsmyslností. Vždyť u nás již přede dvěma stoletími duch francouzský mocně se vznášel nad vodami. Možná, že i nosovky u nás zdomácněly. A skloňování cizích jmen zajisté se již ustálilo. Jsem žádostiv, co asi podrželo vrch: Anaxagory, Anaxagora, Anaxagorasa nebo Anaxagoráše?

Jak asi rozrostlo, rozkvetlo naše písemnictví! Vždyť se již za mých časů vydávalo tolik knih, že až — na skladě zůstávaly. Od té doby vzrostly jistě na celou papírovou potopu. Pomysleme si jen těch dvě stě musejníků nebo těch dvě stě kalendářů akademického čtenářského spolku! Co tu asi krásného, poučného a zábavného čtení, nepočítaje ani duševních pochoutek v podobě estetických úvah! A zajisté se nám již dávno narodil onen génius, jehož jsme se založenýma rukama při rozžatých svících očekávali, zajisté již nějaký ten Puškin neb dokonce Shakespeare vydobyl naší literatuře místa v německých konversačních lexicích...

Dosti možná, že je Praha nyní lampou Evropy. Ach ta naše stověžatá matička! Musím se podívati, jak ji dvě století proměnila, zda nesetřela šedivý ten pel starožitnosti, třesavý ten přísvit dávné slávy s rozlehlých jejích bání, strmých věží a vížek!

Přistoupil jsem k oknu. Však z protějška zívalo na mne holé průčelí domu pravidelnými šiky uniformovaných oken. Pohlédl jsem dolů na ulici. Pojala mne závrať. Mezi kolmými stěnami domů hloubila se nesmírná, nesmírná propast, na jejímž dně se cos nejasně vlnilo jako bystřina v hloubi bezedné propadliny skalní. Napočítal jsem celých deset pater. Božc! jaký pokrok stavitelství! Což proti tomu džisehské pyramidy! Již za mých časů se člověk křižoval, jda kolem některých budov, a což byly tyto porovnány s nynějšími? Rybářské chatrče ...

Však jiná ještě věc naplnila mě největším úžasem

Spatřil jsem ve vzduchové prostoře mezi oběma domy celé davy okřídlených bytostí, létajících semo tamo, různými směry, nahoru dolů, ve smělých zkráceninách, jako anjelé v Michelangelově posledním soudu. Bylo to úžasné hemžení křídel všech barevných odstínů, všech možných a nemožných tvarů. Některé poblíže letící jsem zřetelně rozeznával. Tu dívka bíle oděná vznášela se lehounce kolem na bílých křídlech, obetkaných zlatem, jako andílek v pravém slova smyslu, a za ní kolísal se ohromný motýl s navoštěnými kníry a sklíčkem na oku. Onde třepetá se člověk v černém, ošumělém kabátě, s brejlemi na nose, na průsvitných otřepaných křídlech — pravý komár. Ó, známe se! Dosti jste se nám krve nacucali, vy komáří s akty pod pažím ...

Můžete si pomysliti, jak nevídaný ten zjev na mne působil. Okřídlení lidé! Kdybych to nebyl na vlastní oči spatřil, nikdy bych tomu nebyl uvěřil Co se kdysi lidé nasmáli onomu krejčíkovi — tuším v Magdeburce —, který si z přeměřených látek křídla sešil a z oblaků svým věřitelům mrkvičku strouhati chtěl!

A což náš Kadeřávek — vymyslil létací stroj, sestavil ho v modelu až do nejmenších podrobností, tuším uveřejnil i vyobrazení jeho v některém listě — jen ho zhotovit a byl by vzlétl mezi hvězdy a hodil odtud udivené Evropě do očí svou navštívenku se zřetelnou kličkou nad »r«. Však nenašel se mecenáš, který by byl hmotnými prostředky tento triumf českého důvtipu umožnil ...

Tak bývá. Vynálezce zavírají třeba do blázince, a z vynálezů jich tučnější správní radové příštích věků

Dlouho jsem se obdivoval těm divům vzduchoplavby Byly tu také balóny, létací stroje v rozmanitých podobách, některé i s kolečky, podobné onomu létadlu Kaufmannovu, které kdysi v křišťálovém paláci sydenhamském tolik hluku nadělalo a tu jedinou vadu mělo, že se nikdo, ba ani vynálezce sám, perutem jeho svěřiti nechtěl.

Konečně se mne zmocnila neodolatelná touha, abych i já nad obor zemský se vznesl. Měl jsem odjakživa velikou náklonnost k lítání a musím se přiznati, že jsem bezpočtukráte veršem i prosou na vlaštovkách a jiném ptactvu nebeském škemral, aby mi svá křídla na pouť k milence a p. zapůjčily. Podíváš se na Prahu s ptačí perspektivy!

Pohlédl jsem do šatnice a našel jsem tam skutečně pár dosti slušných křídel. Po několika nepodařených pokusech jsem si je šťastně připjal. Však před odletem zažil jsem ještě intermezzo, které můj obdiv pro dvěstěleté pokroky stavitelství značně ochladilo.

Do pokoje vklouzl nějaký člověk, prst klada na ústa, a přikradnuv se po špičkách až ke mně, všeptal mi do ucha:

»Pane, jaký to tu děláte hlomoz?!«

»Já — hlomoz? Ani jsem sebou téměř nehnul,« odvětil jsem určitě v pocitu své nevinnosti; vždyť jsem skutečně sebou téměř ani nehýbal vyjma několik těch skoků, které jsem učinil při pomyšlení na oněch dvě stě musejníků. »A kdyby — což komu po tom?«

»Tak?« odpověděl muž v udivení, »vám tedy lhostejno, zmaří-li se tisíce lidských životů vaší bujností?«

»Rád bych věděl, jak souvisí tisíc lidských životů s mými podpatky?«

»Jak? nestavte se nevědomým! Což nevíte, že se v našich domech ani celou nohou vykročiti, ba ani na hlas mluviti nesmí? Podívejte se!« — a ukázal mi do meziokní, kde jsem k úžasu svému sotva na coul zdi spatřil

Ach, pěkný pokrok stavitelství! Vytahovali domy tak dlouho do výšky a do šířky, až se stěny jejich roztáhly v pouhé pavučiny. Nu, činily se k tomu již za našich časů náběhy...

III. Praha s ptačí perspektivy.

Vím, pánové, že je většina vás proti lítání předpojata, že s jakousi zarytostí podešvemi svými k zeměkouli lnete a každého, kdo ji s bot setřásti zamýšlí, snílkem, blouznivcem, šílencem nazýváte: ale přece musím vám bez obalu sděliti, že mne první můj »výlet« vysoko nad podobné předsudky povznesl.

Již skoro věřím jedné z oněch ctihodných legend, které středověcí mniši schválně pro budoucí feuilletonisty sbájili, že prý Bůh lidi původně k lítání stvořil, a jen proto křídloma neobdařil, aby neměli péra tak blízko po ruce.

Vidíte, já tehdáž jen rozepjal křídla a již jsem letěl do výše tak rychle, tak lehounce, jakobych byl odjakživa nosil péra na zádech místo za uchem.

Pode mnou — jaký pohled! Celý les štíhlých, učazených komínů jako pohořelých stožárů strměl tu z nepřehledného moře jednotvárných střech. A čpavý dech těch komínů ležel jako jediný sivý mrak, jak ohromný upír na Praze, uspávaje ji těžkýma křídloma a vyssávaje zdraví z příbytků jejích. Bože! toť Manchester nebo Birmingham — kdež ona Praha, která »sě kúříše v raněj páře«, za kterou se promodrávaly vrchy, kdež onen diadem lepotvárných, zlatem obetkaných věží, který jí zdobíval velebné témě? Zmoudřela snad a stala se z básnířky praktickou hospodyní, která za poslední svou znělkou začala recepty na postní polívky? Bylo by mi jí skoro líto! Ó jak krásný by byl ten pokrok civilisace, kdyby jen čoudivými komíny nezapáchal!

Rozpřádaje tyto myšlenky, vrazil jsem pojednou v letu do někoho. »Pardon!« zvolal jsem, vzhlédnuv k němu. Ale jak mám vypsati radostné překvapení, které mne uchvátilo, když jsem v něm seznal pana — ne, naprosto se nesluší, abych jej jmenoval Mohu vás jen uvědomiti, že ho mnozí velmi dobře znáte, že jste jej často v divadle vídali a že jsem vřelým jeho ctitelem. V úchvatu radosti rozestřel jsem mu náruč vstříc. Pohlédl na mne v udivení; neznalť mne. Ale když jsem se mu představil a jakožto bývalý spolutrpitel 19. století prokázal, rozepjal i on svou náruč a objímali jsme se dlouho a srdečně, pokud nám ovšem křídla dovolovala. Leč pak se otázal: »A kde jste se tu vzal? Jak jste se mohl tak dlouho zachovat?«

»Až později vám povím«, odvětil jsem; »napřed vy mi řekněte, jste-li nějaký krkavec, který bývá ve

dvou stech letech teprve v nejlepším věku? Či snad vám nedává několik těch letních frašek v hrobě pokoje?«

On se lehounce zapýřil a po krátkém váhání odpověděl: »Nu, svěřím se vám s tím. Pamatujete zajisté, jak ze mne chtěli přede dvěma sty lety mermocí vymučiti tragedii —«

»Ach, ano! Byl to čas, kdy div lyrickému básníku milenku neoktroyovaly.«

»— jak mi tu tragedii vynucovali napomínáním, úštěpky —«

»Ba, byl tenkráte čas, kdy každý pokládal spisovatele za jakýsi hromosvod svých špatných vtipů.«

»— ano i hrubým na cti utrháním!«

»Tenkráte nebylo tak mělké hlavy, aby si nebyla alespoň jednou do roka vymyslila nějaký literární skandál.«

»Nu, ano. A vidíte: já přece nemohl bez dokončení té žádoucí tragedie umříti.«

»A proč jste ji nenapsal?«

»Vždyť ji píšu, příteli! Jsem již na počátku posledního jednání.«

»Pak vám radím, abyste tragickou dýku co nejdříve možná nabrousil. Neboť myslím, že se vám ten jedenadvacátý věk navzdor svým nepopíratelným pokrokům právě tak málo líbí jako mně. Podívejte se dolů! Jaká bezbarvá jednotvárnost — nikde opory pro poetickou myšlenku! Ale prosím vás, řekněte mi, jaká pak to tamhle čouhá zřícenina na nábřeží naproti Žofínu?«

»To není zřícenina, můj drahý! Toť naopak započatá stavba, nádherné dílo architektury, které pozne náhla k oblakům vyrůstá. Což se nepamatujete?«

»Bože! A zdá se mi, že se hemží dvěma dělníky ...«

*

Letěli jsme dále. A pod námi komín, komín, komín... Jak ta Praha vyrostla! Daleko za Zlíchov, za Vršovice, za Vysočany rozlilo se pusté moře střech, ba i na Petřín a na Letnou vydrápaly se desítipatrové domy a Žižkov sám se jimi ježí. Tož tedy odhodila Praha těsnou šněrovačku hradeb a bran a volně si oddechla z uvolněných ňader. Však radost má obrátila se v žalost, když jsem si vzpomněl, že s baštami bezpochyby vzalo za své též letní divadlo. Optal jsem se na to svého průvodce.

»Ovšem!« odpověděl s hlubokým povzdechem. »Tam, kde druhdy vzdušný chrám Thalie červenobílým praporem kýval, kde posvátné umění vévodilo kde cit se zušlechťoval, kde duch na velebných vzorech k výsosti se vznášel — tam provádějí nyní po druhém vydání Příkopů hejskové jedenadvacátého století svůj fraškovitý stín!«

»Což vůbec ani divadel nemáte?«

»Máme. Chcete-li, doprovodím vás večer do jednoho z nich.«

Poprosil jsem ho za to. Byl jsem osudu velmi povděčen, že mi v osobě jeho přidal jakéhos Virgila v mé nebožské komedii. Bez jeho vysvětlivek byl bych sotva jedenadvacátý věk náležitě pojal. A na jiném bych byl vysvětlivek jistě ani nežádal, poněvadž bych se ze dvou důvodů nikdy nebyl přiznal, že má kolébka stála v tak šedé dávnověkosti. Předně by mne bylo methusalemské mé stáří u dam prachatrně odporučilo, a za druhé a hlavně byl bych výsměch za všechny hloupé kousky, které jste vy, vážení vrstevníci moji, ztropili a dosud tropiti ráčíte, sám odnésti musil...

IV. Nebožská komedie

Seděl jsem s průvodčím a glossatorem svým v postranní lóži. Ve vzduchu přede mnou kmitaly se planoucí koule jako divné bubliny světla, rozfoukané obrem na všechny strany. Zář těch světlokoulí obetkávala ozdobné sloupy, výstupky, zábradlí báječným zlatohlavem a zapřádala se v koutech v pavučinové kolébky snů. Když jsem se poněkud okoukal, napadl mi v přízemí podivný zjev: spatřil jsem je kříž na kříž prostoupeno řadami lesklých vypuklin, takže se málem podobalo obrácené formě na lívance. Po chvíli jsem vypátral, že to jsou samé lysiny. Nové překvapení k těmto lysinám: ku každému sedadlu připevněn byl jakýsi zmenšený tubus, který jako malé dělo na jeviště mířil se zřejmým účelem, aby slabá místa v baštách baletnické cudnosti ztekl.

Dále utkvěl zrak můj na něčem, co podivení mé zvýšilo v úžas. Shlédl jsem po stranách přízemí na řetězích zavěšené dvě velikánské klece, jejichž mřížemi něco jako obličeje lidské úzkostlivě vykukovalo. A jaké to byly obličeje! Jednomu chybělo ucho, druhému oko, třetímu přehršle vousů a všechny jeviły hluboké sledy něžných nehtů.

»Probůh!« optal jsem se svého cicerona, »jací pak se to houpají tamhle Ejhlečlověci! Kdož je tak znečlověčil? A proč pak jsou chráněni mřížemi?«

»Ah, tam? To jsou jenom divadelní referenti.«

»Rcete, zbytky referentů! Ostatně pochopuju...«

V tom spustila hudba v orkestru. Nejsem hudebníkem a znám se pramálo v hudebním názvosloví: nemohu tedy zvláštnosti té hudby naznačiti. Ostatně toho

není ani třeba! vždyť vám již přede dvěma sty lety Wagner provozoval hudbu budoucnosti, že až basy svými kolíky jektaly a buben husí kůži dostával.

Zatím, co zvuky orkestru po prostorách divadla své krkolomné rejdy prováděly, připravoval mě soudruh na věci, které přijíti měly. Nejprve sprostil mne obavy, že po onom orkestrálním úvodu nějaká »Valkyra« plátěné nebe jeviště rozbouří; vysvětloval mi, že se vlastně hudba ona hodí k modernímu divadlu 21. století jako pěst na oko, že jí však chtíce nechtíce musí holdovati, protože je již jednou oficielní »hudbou budoucnosti«. Na to měl ke mně jakousi propravní přednášku o nejmodernějším dramatu. Upozornil mě především, že nemá-li na mne učiniti dojem prázdnoty, banálnosti, nesmyslnosti, musím ducha svého naladiti na nejvyšší stupeň vnímavosti, aby mi neušla ani jediná »imponderabilie pikantnosti«.

Uváděl mi za příklad labužníka, který se chystá polehtati své dásně nějakým novým, příjemným odstínem chuti: jak si vymývá ústa, béře talíř bez nejmenšího prášku a nůž jako sklo, přivírá oči a soustřeďuje takořka celou duši v pozorně našpičatělých ústech. Pravil, že musím v každém škubnutí brvy tušiti nějaký vtip, v každém nesmyslu hluboký nějaký smysl a v každém záhybu nějakou zákeřnickou částici krásy. A tak mne bavil celou estetickou rozpravou a to, čemuž ani neuvěříte, veskrze českou; škoda, přeškoda, že se mi jeho »technické« názvy opět z paměti vykouřily!

Však správné té češtině navzdor počal jsem již velmi »neesteticky« zívati, když jsem náhle zpozoroval živý ruch mezi oněmi přízemními pohledomety a brzy na to opona se zdvihla.

Již první pohled na jeviště velmi mne překvapil. Přicházím k předmětu velice nedůtklivému, k němuž se člověk v estetických rukavičkách jen lehounce přiblížiti může. Většině z vás není asi povědom výrok, že je podvazek hranicí dovoleného v estetice; musím však věty té použiti, abych vám způsobem velmi šetrným naznačiti mohl, že v 21. věku — estetické ty podvazky vysoko, nesmírně vysoko vázali... Pařížské chansoniérky našich časů byly ještě světice proti slušnějším herečkám té příští doby. A já to vždycky říkal! Kolikráte jsem ve Pštrosce a na baštách — ano i na baštách! — vykládal s tváří věšteckou, že přijde chvíle, a že jest málem již zde, kdy poslední rouška saiská spadne a tricot posledního stupně zdokonalení dosáhne, že onen jemný krasocit, milá ona cudnost, která tehdy na baštách a ve Pštrosce vévodila, jest jen posledním výšlehem lampy před zhasnutím...

A ta živost pohybů! Přede dvěma sty lety pohybovaly se ruce herců dvěma věčnými vlnami krásy, jedna plynula k srdci a druhá od srdce zpět; ani nejvyšší příboj vášně nebyl s to, aby vlny ty zmátl, vzepjal nebo urychlil — a zde?! Oko si téměř netroufalo sledovati je po kluzkých jejich stezkách! Ba ani nohy nebyly tu pouhými statistkami, jako za našich dob, nýbrž hrály vynikající role. Tak na př. vymrštila první milovnice, sedíc v nedbalkách na pohovce, v úchvatu vášně hedbávnou svou trepku na poslední galerii, která jako zkázyplné mračno, jako krvežíznivá »hora« nad hlavami našimi se vznášela a na níž se strhla o trepku děsná rvačka.

Abyste nabyli jakéhosi ponětí o duchu a směru budoucí komedie, podávám vám tresť kusu, jehož jsem byl očitým svědkem. První milovník zamiloval se do

první milovnice; dopustil se však při jedné příležitosti té neprozřetelnosti, že nazval charakterního otce »starým mamlasem«. Tím popudil ovšem charakterního otce tak, že jím hlavní vchod vlastnoručně vyrazil. Následují scény zoufalství, lásky s jedné a rozhořčenosti s druhé strany; propast mezi oběma stává se hlubší a hlubší, až konečně v nejkritičtější chvíli napověda z budky vyleze a dramatický uzel jakožto deus ex machina rozetne, přesvědčiv uraženého otce černým na bílém že v úloze prvního milovníka není ani stopy »starého mamlasa«, že se tudíž řečené urážky pouze z nedoslechnutí dopustil... Pak následuje smíření a kus končí v břiše velryby, kde celý balet ve vlajících kazajkách provádí námořnické tance.

A v tomto úzkém rámci hemží se hra osobami, zvířaty, scenickými effekty. Objevuje se tam karavana duchů na velbloudích silhouettách; znázorňuje se nějaký slavnostní průvod s prapory, banderiemi a příslušným nadšením, v němž se pro větší účinek jeden statista musí nechat do smrti umačkati; stádo bakoňských vepřů žene se přes jeviště a mnohé jiné velkolepé scenerie nepočítaje nesčíslných drobnějších effektů, jako na příklad, že si komik coram publico bez okolků kuří oka vyřezává, že se soubretta do opravdy zapýří atd.

Ku konci musím se ještě dotknouti zvláštního obyčeje, v němž praktičnost jedenadvacátého věku vrcholí, který bychom však my ve své obmezenosti přímo nedůstojným pravého stánku umění nazvali. Slouží totiž divadlo onoho pozdního věku nejen za chrám umění, nýbrž i za modní bazar (v němž herečky věšáky zastupují), dále za ústav k osobní a jiné reklamě všeho druhu a pak ještě za jiného cos...

Stín.

(Feuilleton »Pokroku« 1870)

Když roku 1862 japonské vyslanectvo v Paříži meškalo, obrátil přede všemi jeden z jeho členů na sebe zraky francouzského obecenstva. Japonci sami nazývali ho »stínem«. Název ten byl oprávněn: řasnatý, cípatý jeho šat podivně se odbíjel povšechnou svou šedivostí od pestrého oděvu ostatních, a bezvýznamný, poněkud vyžilý obličej tvořil vhodný doplněk fádního, mizivého celku. Představu stínu ještě více podporovalo jeho chování: plížilť se od rána do večera loudavými, neslyšnými kroky za Sanou Taisim, hlavou vyslanectva, provázel ho k audiencím, mlčky, nepohnutě stával za ním v okně, sedal na koberci, ba vechvíval se za ním i do ložnice a uléhal zároveň s ním na rohožku, těsně vedle lože jeho. Vám se jeví as konání to divným; nevíte snad, že takováto role stínu, za niž by se mnohý u nás styděl, v Japonsku jest čestným úřadem. Kdykoli taikun vyslanectvo své někam vypravuje, přidává chefu jeho z nejvyšších hodnostářů takový živý st n, jehož úkolem jest, aby stopoval všechny kroky svého svěřence, kontroloval veškery jeho činy, střežil ho jak oko v hlavě a po návratu do Japonska referoval,

co viděl a slyšel; udá-li pak, že vyslanec podnikl něco proti zájmům říše, tu ovšem propadl tento životem a může si ještě zavýsknouti, povolí-li mu taikun, aby na sobě vykonal harakiri, t. j. aby sobě sám slavnostně rozpáral zlatým nožem břicho. — U nás živí ovšem také stát značný počet podobných stínů, avšak tito se nevěšejí na paty oněch vysokých osob, jejichž rukám osudy říše jsou svěřeny, nýbrž na sešlapané podpatky bradatých demokratů.

Bez dušování uvěříte, že mne postavení dvojstinného Sany Taisi-ho — ostatně může býti, že jsem pravé jeho jmeno trochu překroutil — nenaplňuje ani stínem závisti. Představte si jen, aby tak náhle stín váš oživl a jako neodstrašný, neúplatný vyzvědač od rána do noci za vámi se táhl do kavárny, do klubu, do divadla, do budoáru — ne, nechci ani myšlenku tu dále rozpřádati. Člověk může míti svědomí čisté jako sklo, a přece...

Nu, a Sana Taisi vzdychal. Jemu také nebylo třeba ukrývati činy své před světem, cesty jeho byly spravedlivé, ani jeden sval jeho nevzepjal se nikdy proti taikunovi, úplaty neznal a pak by mu ani Napoleon nebyl mohl poskytnouti lepšího zaopatření, než jaké měl ve vlasti — a přece... přece...

Podřízení členové vyslanectva šeptali často mezi sebou. Sana Taisi při takové příležitosti rozestíral svůj veliký, podivnými květy omalovaný vějíř před obličejem, snad aby nebylo viděti ve tváři jeho jakousi napnutost, která by byla oficielní japonské vážnosti na újmu... Onino hovořili pohrdlivě, jak se na vzdělané Japonce sluší, o pařížských domech, bazarech, boulevardech, nádherných hostincích a kavárnách, jimiž ovšem pouze z donucení své sandály poskvrnili, byvše

tam vtaženi barbary, kteří si na podřízenější osoby světlého vyslanectva troufali. Proplétali také mnohdy tiché hovory své uštěpačnými poznámkami o francouzských dámách, které ovšem u porovnání s japonskými jeví se jako nestvůry, o jejich nevkusném oděvu, o — a tu se často náhle zamlčeli. V dobách takového všeobecného umlknutí obracel se Sana Taisi někdy pátravě po svém stínu, však setkav se s pohledem jeho nepohnutým, chladným, jímž ani jiskřička účastenství neproskakovala, klopíval za vějířem hlavu.

Sana Taisi byl v domově svém vznešenou osobou. Dva meče, znak důstojnosti, houpaly se v bohatě vykládaných pochvách po jeho boku. Posud ani prášek hany neulpěl na mečích těchto: byl‘ Sana Taisi zachovalý v každém ohledu, vždycky vážný, znal pět knih o slušném chování společenském nazpamět a neprohřešil se nikdy ani na písmence jejich. Zvědavost, lehkomyslnost, bujnost, rozmařilost neměly ve vznešené jeho duši místa. Žena jeho byla vzorem všech Japonek: obočí měla holé jako dlaň, zuby černé jak ebenové dřevo, uměla k nebeským zvukům rozechvívati zlaté tři struny svého samisenu a byla žárliva, ó nesmírně žárliva!

Všechno toto uvažoval Sana Taisi a ještě mnohé jiné za svým vějířem, prst klada na nos, škubaje rtoma a brvami, až jednou náhle prsty zaluskl, vějíř upustil a prudce vyskočil, div šedivého nohsledu svého neporazil. »Tak to dovedu!« vyklouzlo mu z úst.

Na druhý den byl určen odjezd vyslanectva. Zapisovatel vyslanecký píše, že byl Sana Taisi posledního večera velmi přívětivý, z obličeje jeho že zářila dobrá vůle a onen odlesk nebeského blaženství, který časem ozařuje tváře šlechetných lidí.

Aby se na cestu posilnil, ulehl Sana Taisi časněji než obyčejně. Před spaním vypil čaj, odliv prve s nebývalou laskavostí i stínu svému do šálku. Choval se k němu dnes jako k nejlepšímu příteli a s patrným zalíbením pozoroval ho, když nabídnutou nádobu — ač s ledovitou, zasmušilou jak obyčejně lící — lehce povznesl a jedním douškem vyprázdnil. Na to ulehli oba.

Sana Taisi naslouchal. Za nedlouho uslyšel odměřené zvuky, věštící, že stín jeho usnul. Tu — podivno! — vzpřímil se na loži, vyjel nohama zpod pokryvky, již napolo stanul, však náhle klesl nazpět a usnul, věru usnul...

Probudiv se, spatřil s uleknutím nad sebou svého stína s hrozebně pozdviženou pěstí a s očima, v nichž věčný led lhostejnosti ustoupil bleskům hněvu, nesmírného rozhořčení...

»Sano Taisi!« zahřímal stín, »ty's padouch — podlý padouch. Proto's mi tedy večer tak blahosklonně nabídl čaje! Nasypal's před tím do mého šálku uspávacího prášku! Nezapírej! Mně se včera ani nechtělo spáti, a hle! sotva jsem se čaje napil, svalil jsem se na lože jako snop a spal jsem až po tuto chvíli — slunce již okazuje na poledne. Sano Taisi, ty's zemězrádce! Přišel jsem na tajné tvé stezky, odhalil jsem tvé pokryté pikle! Tak ty tedy uspáváš své svědomí, které ti taikun v osobě mé přidělil, abys mohl za ticha nočního — —«

»Mlč,« vskočil mu do řeči Sana Taisi, který se byl zatím vzpamatoval a příhody včerejšího dne až do náhlého usnutí duchem přelétl. »Mlč! Však mám naopak podezření — ne, není možná, abych se byl stal včera z ničeho nic tak náhle ospalým, vždyť jsem chtěl — — Počkej! podívám se do šálku!«

Stín couvnul s ubledlou lící.

»Aha! Co znamená zde na dně ta usazenina? Dám to vyšetřiti! Kromě tebe zde nikdo nebyl! Patrně tys mi vpašoval tajně do mého šálku uspávací prášek! Uspal jsi mne, chtěje se vykrásti sám do nočních schůzek barbarů — tak tedy vykonáváš hlídačskou svou povinnost! A zde, ó hrůza! ani obleku těch divochů se neštítíš, abys ukryl nekalé své cesty . . .« A při tom vytáhl Sana Taisi z pod rohožky stínovy přichystaný moderní francouzský oblek.

Stín stál chvíli v rozpacích, ale pak rozestřel ruce a zvolal: »Nu, nepodařilo se nám oběma. Byl' jsem tobě já, a ty mně nepohodlným Podruhé si vyhovíme bez uspávacích prášků A odjezd odložíme ještě o několik dní. Pojď v mou náruč, Sano Taisi, a buďme přátely!«

Sana Taisi klesl do jeho náručí.

Odjezd poselstva byl skutečně odložen. A zapisovatel vyslanecký sděluje, že byl Sana Taisi i následující večer velmi přívětivým, stín pak že byl chladným, zasmušilým jako vždycky . . .

Otevřené psaní p. Konvalinky vévodovi Gramontovi.

(Feuilleton »Pokroku« 1870.)

V Praze dne 13. července.

Pane vévodo!

Posílám Vám list otevřený za tou příčinou, abych Vám uspořil výlohy a mravní nepříležitosti s uveřejněním důvěrného dopisu spojené.

Jakobych Vás viděl, jak po přečtení mého jména stáhnete ústa k pohrdlivé otázce: Kdož jest ten m'sieur Konvalinka? Pravda, ten m'sieur Konvalinka není tak pověstným jako Vy, pane vévodo; ale naproti tomu Vás ujišťuji, že je zde v Praze přemnoho lidí, kteří o panu Konvalinkovi velmi dobře vědí, ale o vévodovi Gramontovi ni nejmenšího tušení nemají neb nanejvýše za nějaký novinářský humbug jej považují. Neračte se horšiti.

Nejsem člověk, který by zamýšlel ozářiti svou obskurnost svítilnou samochvály, ale uznávám nevyhnutelnou toho potřebu, abych vůči Vám osobnost svou v náležité světlo postavil. Především tedy podo-

týkám, že jakožto majitel domu, který mi dostatečných důchodů poskytuje, politikou se neobírám k vůli živobytí (ostatně žádná narážka!), nýbrž výhradně a jedině pro svou zábavu. Trávívám větší polovinu dne v kavárně za denními listy, dělaje si z nich výtahy, porovnávaje je vespolek, čta mezi řádky. K tomu pívám obyčejně »kapucínskou« a bafčívám ze své pěnkové dýmky, která se mi počíná velmi pěkně zakuřovati. Časem přisedají ke mně také někteří přátelé a tu diskutujem velmi střízlivě a nepředpojatě palčivé otázky denní, domácí a zahraničné. V novější době obracíme zřetel svůj výhradně k těmto druhým, z důvodů, které Vám, tak důkladně ve vnitřní poměry rakouské zasvěcenému, zajisté budou povědomy.

A tu nás z čista jasna překvapila Vaše vyjádření, směřující proti kandidatuře prince Leopolda pruského na trůn španělský. Nebudiž Vás tajno, že se nás vyjádření tato dotkla velmi nemile.

Pane vévodo! nechci Vám podkládati špatné úmysly, ale jednání Vaše zdá se mi býti při nejmenším velmi nevčasné. Jistě cítíte sám na sobě účinky vedra, jaké nyní panuje. U nás dostoupilo včera plných 32 stupňů. Člověk se potácí po ulici jako opilec a přeje si, aby se mohl skrčiti do svého vlastního stínu. V kavárnách by se vylíhla kuřata jako v egyptské peci. Do zmrzliny a sodové vody musí člověk foukati, aby si dásně nespálil. Zástupy lidu putují do divadla na hradbách, aby tam čerpaly jedinou možnou úlevu z pohledu na vlny mořské, strmící okolo korábu, na němž »Chňap, Lap, Šňůra« svou inkognito-pouť okolo světa konají, na vlny tak věrně napodobené, že divák očekává, brzy-li okolo šroubovitých jejich závitů tříštky podia lítati

budou ... Účinek tohoto parna na mozek lidský můžete již seznati v mém otevřeném psaní.

Nu vidíte a v takovém ďábelském počasí neostýchal jste se učiniti svá známá vyjádření? Což jste nemohl posečkati, až se poněkud ochladí? Či jste se obával, že by byli zatím páni kortesové ovdovělý diadem Isabellin vpašovali na hlavu princi hohenzollernskému? Vždyť by se v nynějším vedru lorkokrevní páni kortesové nebyli mohli ani sejíti, neřku-li o obsazení trůnu se raditi, leda s ledovými obklady na hlavách! A pan Castelar by byl musel místo o tyranech hřímati o stínu osla, aby dřímající jejich péči o blaho vlasti probudil!

Neposečkal jste! Hodil jste Prusku rukavici a ono se po ní shýblo. Válečný vítr zadul plnými tvářemi do žurnálů, blesky telegramů křižují se v povětří, voda úvodních článků zatopila svět a novinářské kachny plovou po ní. Čteš-li hodinu v listech, jde ti hlava kolem. Tu se ti dokazuje, že je rovnováha evropská povážlivě ohrožena; onde zase, že obsazení trůnu španělského Hohenzollerákem zviklavé rovnováze evropské pomůže teprve na nohy. Sotva jsi vybředl ze zmodrchané genealogie, v níž se blízké příbuzenství prince Leopolda s králem pruským dokazuje, již tě zase odněkud zákeřnicky přepadne ještě zmodrchanější genealogie, v níž se příbuzenství téhož prince s princem Plonplonem staví nade všechnu pochybnost. Nad jedním řádkem vznášejí se buřňáci války, nade druhým se cukrují holubičky míru. V jednom listě přežvýkal jsi s velikým sebezapřením vypsání pruské válečné moci, a již tu čouhají z druhého na tebe francouzská děla a žádají tě zdvořile, abys se z ohmatání přesvědčil, že jsou skutečná děla a nikoli pouhé fantómy, jako útoky na život císaře Napoleona. A mezi tím v illustrovaných

listech znovu se otiskují předloňské obrázky k cestopisu po Španělsku, záplatují se obnošené španělské mantily, ohřívá se stará olla-potrida, rezavé kastaněty se leští, španělské národní hrdosti se přišívá nový límec — inu, až k zbláznění.

Ptám se Vás, zda může našinec v takovém pêle-mêle, s 35 stupni na krku, pokojně uvažovati, má-li dopustiti kandidaturu prince hohenzollernského čili nic? A uvažovati to musí poněvadž mu na zachování míru světového záleží právě tolik, ne-li více, jako Vám, pane vévodo — zejména vzhledem k tomu, že je u nás nyní zavedena zemská obrana.

Což tedy? Máme kortesům volnou ruku ponechati, neb máme se volbě prince Leopolda opříti? Obojí má své výhody: v prvním případě by bylo o jednoho korunychtivého prince pruského méně, což by zajisté míru Evropy nebylo na škodu; v druhém případě pak by se získali Španělé německé osvětě a přebytku universitních státníků německých by se tím zjednal odtok, což by v první řadě nám Čechům znamenitě prospělo. Přemýšlím neustále o nejlepším rozřešení této otázky a nemohu se ho domysliti, probírám časopisy a čím více do nich nahlížím, tím zmotanější se mi jeví celá ta záležitost. Při tom teče mi pot krůpějemi s čela, dýmka mne pálí v ústech, přátelé moji chrápou okolo mne — ba nechybí mnoho, abych se zbláznil! A kdyby se to stalo, měl byste, pane vévodo, na svědomí ubohou opuštěnou ženu s pěti nezaopatřenými dítkami, které by Vás tam o mnoho citlivěji hryzly než známé jakés memorandum.

Čtu právě, že se má sejíti kongres, aby v té věci smíření docílil. I prosím Vás, pane vévodo, abyste při něm podporoval tento můj prostředkující návrh: Nechť

se princ Leopold usadí na zkoušku pro jeden rok na trůn španělský; tím vyhoví se Prusku a odstraní se i všechno nebezpečí Francii hrozící, neboť Vás ubezpečuju, že do roka buď Španělé prince Leopolda vyženou anebo princ Leopold ze Španěl uteče.

Váš oddaný

Konvalinka.

Dopis z bojiště.

(Feuilleton »Pokroku« 1870.)

Na Rýně 27. července.

Vidím vás v duchu, přátelé, jak sedíce kolem našeho zeleného stolu, v kouři a v lichých domněnkách se ztrácíte. Sázím svůj dům na to, že jste se již rozštěpili ve dva protivné tábory, z nichž jeden k Paříži, druhý k Berlínu praporeček svůj obrátil. Pan Balaba jistě blouzní o francouzských orlech, míchaje absint s vodou a páté přes deváté. Vidím vás, jak se sápete po novinách, jak hltáte čerstvé bulletiny zrovna od telegrafu.

Bylo mi vás líto, přátelé! Nechtěl jsem, abyste se krmili těmi lživými zprávami novinářskými, strannicky obarvenými, abyste při nejisté záři těch pikantních prskavek patřili na světové bojiště. Z lásky k vám a k pravdě vyrval jsem se z objetí ženy a dítek a zalétl na křídlech páry k samému pramenu, abych tu pro vás čerpal pravdu nezkalenou.

Tady jsem. Ubytoval jsem se ve známé Auerbachově »Ville nad Rýnem« a dívám se oknem na velmi zdařilé zříceniny, kterými němečtí rytíři rozkošné

*

břehy Rýna ozdobili. Ach, Rýn! Bože, jaká krása! Naše svatojanské proudy proti němu jsou jako nebe a dudy. A zcela jinak díváš se na divy přírody průhledným pohárem rýnského vína, nežli pihovatou sklenicí štěchovického ležáku! Za malé vstupné můžeš tu spatřiti vodopády, které jsou posněženy tak krásnou pěnou, že by v žádné plzeňské pivnici lepší nesvedli. Pro cizince jsou tu a tam vystavěny středověké dómy, nad nimiž strmí celé pralesy vížek a pilířů s kamennými liliemi, — dómy, plné posvátného šera a Holbeinových obrazů. Pro Angličany zvláště jsou tu stvořeny romantické skály s chatrnými zábradlími, které lze bez obtíže přeskočiti; na těch skalách možno také časem spatřiti krásnou Lurli, jak si zlatým hřebenem češe zlaté vlasy...

A nač vás musím ještě upozorniti: panuje zde významný obyčej, že okolo křížů na hřbitovech pěstují révu. Kdo takový kříž, hustě obetkaný zeleným listím, ověšený modrými hrozny, vidí, toho zachvacuje divná touha, aby pod křížem tím v zemi odpočíval. Byli byste mne tím způsobem bezmála ztratili: zadíval jsem se na jeden takový vinný hrob a tak mocně mne to do něho táhlo, že ani nevím, co by se bylo stalo, kdyby nebyla v rozhodné chvíli upomínka na drahou vlast a nevybranou činži z domu jako anděl strážce nad propastí mne zadržela. A tu musím ve jménu člověčenstva vysloviti nejhlubší díky vladařům Francie a Pruska, že v osvědčené své lidumilnosti vražedlnou válku svedli do těchto půvabných krajin, kde hroby člověku kynou jako svatební lože, kde se ani dočkati nemůžeš, brzo-li ti nějaký ten kulomet hlavu z límce vyfoukne.

Ano, přátelé, válka je tu již v plném proudu. Již se zde odehrává první jednání veliké truchlohry. Sedím tu v středu vlnokruhů, které šíře a šíře rozčeřují ne-

dávno ještě klidnou hladinu Evropy. Je to zvláštní rozkoš, když tak sedíš v ohnisku světového děje, když se ti před samým nosem dělá dějepis, když napichuješ památné události jako houby na hůlku. Sensační telegramy se tu zcela klidně s čákou a tornistrem procházejí po baštách, a původních dopisů ti uvízne deset mezi prsty, jen do toho hrábneš.

Ba, válka tu již máchá svou pochodní! S historickou věrností provádějí se zde osudné bitvy, zařizují se nezbytné požáry měst a vesnic, vyrábějí se mrtvoly, páchají se obvyklé surovosti a vším tím se proplétají tu a tam výstupy chrabrosti a vlasteneckého nadšení — ano, nadšení.

Nevěřte zlomyslným tlachalům, kteří by vás rádi přesvědčili, že v lidu francouzském a pruském započatá válka nesetkává se s nadšeným souhlasem. Nevěřte tomu! Podám vám na ukázku jediný z mnohých zjevů panujícího enthusiasmu. Víte, že jsem veliký přítel národních krojů, obzvláště ženských. Slyšel jsem, že prý elsaským selkám lalochaté jejich čepce a řasnaté sukně výborně sluší. Jaký div, že jsem podnikl schvální výlet do Elsaska, abych okřál pohledem na takového lalochatého andílka. Však jaké bylo mé udivení, když jsem procestovav kříž na kříž celé Elsasko ani se stínem takového andílka se nesetkal. I dodal jsem si srdce a zeptal se před kasárnou jednoho vousu, k němuž byl přidělán francouzský sappeur, po příčině toho neobyčejného zjevu. Ten mi vysvětlil, že všechny elsaské ženy své čepce a sukně za obvazky na oltář vlasti položily a své košile na cupaninu rozstříhaly a že se tudíž dobrovolně k domácímu vězení odsoudily, jelikož prý Elsasky bez těchto tří věcí na ulici se neobejdou. Byl jsem velmi pohnut tím vlasteneckým činem a

sám sappeurský vous zatřpytil se dvěma jako vlaský ořech velikými slzami.

Jest tu velmi mnoho vzácných osobností. Nedávno jsem se v jednom hostinci sešel s maršálkem Leboeufem, který jest, jak vám snad již povědomo, náčelníkem generálního štábu francouzské armády. Měl servítek uvázaný okolo krku a jedl přírodní řízky s takovou zručností, jakoby byl po celý život nic jiného nedělal.

Děkuji náhodě, že mne s tím znamenitým mužem svedla. Mohu vám sděliti některé zajímavé podrobnosti z našeho setkání. Neboť v životě slovutných lidí nabývají i maličkosti jakéhos důležitého rázu.

Když maršálek Lebocuf snědl, utřel si ubrouskem ústa, položil nůž a vidličku křížem na talíř a šťoural si párátkem v zubech. Při tomto zaměstnání obracel časem na mne svou pozornost. Po chvíli odložil párátko a obrátil se obličejem ke mně. Zdálo se mi, že si přeje se mnou zapříst hovor. Můžete si pomysliti, jak mi srdce bilo, s jakým očekáváním jsem lpěl očima i duší na jeho rtech. — Odkašlal si a pravil:

»Dnes je tam pěkně.«

»Pěkně!« odpověděl já polohlasem.

»Ale není tomu co věřit. Do večera může se to ještě zatáhnout,« pokračoval on.

»Ach ano, může,« přisvědčil já.

Pak jsme hodnou chvíli mlčeli. Konečně jsem sebral veškeru odvahu a vyhrkl s otázkou: »A co, prosím, říkáte rakouské neutralitě?«

On se na mne podíval, jakoby chtěl říci: Nejsi tak hloupý, jak vypadáš! a pokrčil mlčky ramenem. Rozumíte? Ramenem pokrčil...

Psaní toto píšu vám, drazí přátelé, jak jste asi již uhodli, na francouzském bubnu, který má ještě z moskevského požáru několik puchýřů.

Příště snad seženu pro vás nějaký ještě významnější válečný interview.

Váš

Konvalinka.

Turkos.

(Feuilleton »Pokroku« 1870.)

Kdož mi zabrání abych si nepředstavil takového turkosa v celé slávě, abych si ho nepředstavil tak živě, jakoby tu v mém pokoji přede mnou trčel, upíraje na mne s obou stran klikatého nosu své posupné oči?

Byli lidé, kteří měli obraznost svou lépe na uzdě nežli já, a neobešli se bez takových smyslových přeludů. Na př. někteří němečtí filosofové vídali časem vlastní svou »jácnost« před sebou a to v tak makavé určitosti, že nevěděli, klame-li ten přelud je aneb oni ten přelud, a po nich i mnozí nenčmečtí nefilosofové zjevovali se sami sobě, jako na př. sem tam některý »původní dopisovatel«, který v Praze viděl sama sebe z bojiště telegrafovat.

Dejme tomu, že by mne onen osmahlý přelud navštívil, — co bych učinil? Před nějakým časem bych se ho byl ještě ulekl a snad po něm mrštil kalamářem, jako Luther po svém rohatém hostu; ale nyní, kdy jsem o turkosech četl, že ve Štrasburku děti i s chůvami brali do náručí, mám před nimi právě tak malý strach, jako před našimi vojíny, kteří totéž — jen že bez dětí — dělají.

Řekl bych tedy milému turkosovi v lámané francině:

»Sedněte si! Učiňte si pohodlí!«

A kdyby byl turkos ten poněkud načichl francinou, usedl by po mém vyzvání na pohovku a vtáhl by nohy křížem pod sebe, což by as vypadalo dosti komicky.

Snad bych mu také nacpal dýmku.

Pak by mohlo nastati dvojí. Buď bychom totiž mohli mlčky konati na sobě národopisná studia anebo bychom se mohli o něčem rozhovořiti.

Připustíte-li rozprávku, mohla by to být i následující:

»Jak pak jste sem přišel, milý příteli?«

On by mi s musulmanskou vážností ukázal na své rozedrané podešve.

Přestávka.

»Parný den, není-liž pravda?«

»Nezdá se mi býti příliš parným. V zemi otců mých jsou polibky slunce žhavější — i polibky děv.«

»Stýská se vám po vlasti?«

»Jakž by se nestýskalo? Jakž by se mi nestýskalo po palmách, v jejichž stínu jsem tolikráte šťasten odpočíval, po otřepeném koberci, na němž otec můj sedával, po štíhlých minaretech, jejichž hlasačové mne tolikráte v soumrak vyzývali k modlitbě!«

»Nu a co vás vyrvalo z otčiny?«

»Co? Hehe, co? Mělo to červené kalhoty, otřapčenou čepici a tlouklo to na buben. Lehtalo mne to pažbou po zádech, až jsem se dal na pochod, strčilo mne to od zadu, až jsem se skotil do korábu, zasvištěla lana, zaskřípěla v těhlech, zařezala se mi do srdce, moře zašumělo — a naposled usmálo se mrakem plachet na mne ono nebe, které se na mne usmálo ponejprv...«

»Táhl jste nerad do boje?«

»Boj — bratr můj! Šavle má napsala nesmazatelné toho důkazy na sta hlav francouzských. Měl jsi mne viděti, jak jsem se otáčel na svém koni, jak mi blýskalo pod turbanem oko, jak jsem máchal břitkou ocelí! Peruť Azraele, anděla smrti, šuměla za mnou i přede mnou... Však nechci plašiti z hrobů stíny bratrů porubaných, po nichž deptal francký kůň — nepomstil jsem jich! Oko se mi kalí — hořkost naplňuje mou duši...«

»Francouzové u vás krutě hospodařili?!«

»Nu tak — sem tam! Snad jsi o tom slyšel, jak ve skalních útulcích vykuřovali k smrti otce a bratry naše jako líté šelmy. Snad zavadil o tvůj sluch nářek hladu, jaký se přes moře rozléhal, hladu, jenž zatínal zuby matek do těla vlastních robat. Bůh jest velik!«

Tu bych se třeba zamlčel a probíral bych se v listech nějaké knihy, která by náhodou ležela na stole přede mnou. Dejme tomu, že by to byl nějaký státní lexikon, na př. od Rotteka a Welkera neb i od jiných učenců v tom oboru.

A po chvíli bych obrátil opět zřetel svůj k turkosovi, který by se byl zatím v hustý oblak zakouřil, a zeptal bych se ho: »Víte, co to jsou kortesové?«

V oblaku by to pokrčilo ramenem.

»Snad víte, kdo to hrabě Bismarck?«

Z oblaku předešlý posunek.

»Nebo alespoň, co to mezinárodní právo?«

Z oblaku ozvalo by se tak upřímné zívnutí, jakého jsem dávno neslyšel.

Tu bych se opět zamlčel a probíral bych se v onom státním lexiku. Němečtí vědátoři tu velmi pěkně a přesvědčivě v abecedním pořádku pojedná-

vají o idei státu, o právu lidském, o právu osobnosti, o nutnosti války, o zásadě národnosti, o koloniálním obchodu, o notárech, o závěti Petra Velikého, o právu národů k sebeurčování, o Polácích — — hm, o Polácích! Tu by se bezděky vyhraničil v mé obraznosti štíhlý, svižný hulán s opeřenou čapkou, s napřaženou pikou... Ó s jakým asi zápalem, s jakým asi nadšením cedí krev svou tam na Rýně, daleko — daleko své »ojczyzny«, nad jiskřivým mořem pruských přílbic, uprostřed německých pokřiků válečných, k taktu německých bubnů... A tu by zase s pěkného hulána zabloudil duch můj k osmahlému turkosovi, obrátil bych se k němu a na jazyk by se mi připletla otázka: »Bezpochyby ani nevíte, proč se bijete?«

A z oblaku kouře nic, pranic... Přihlédl bych blíže, a seznal bych ku svému překvapení, že v oblaku po turkosovi ani památky, že tam vůbec není ničeho, že to právě jen hustý oblak dýmu, který jsem v myšlenkách nad pohovku vybafčil. —

Vím, že nebudete s mým vypravováním spokojeni. Namítnete, že takové fantasmagorie již vyšly z módy, na feuilletonu že se požaduje pikantnost a toto ono. Nuž, pánové, neodsuzujte, dokud jsem nedomluvil. Vždyť jsem na počátku toliko řekl, že bych si mohl onoho turkosa představiti, nu a já si ho ani nepředstavil, poněvadž ani nevím, jak turkos vypadá, tudíž jsem s ním ani nemluvil, a na pruského hulána jsem si také nevzpomněl, a na všelijaká ta lidská a božská práva jsem ani z daleka nepomyslil, a jsem vůbec zcela rozumný a pokojný český občan, jenž se nestará o nic dále, než kam sáhá obzor, který by vykroužil špičkou svého pantofle.

Spisovatel, kterého nikdo nečte.

Literární silhueta.

(»Světozor« 1871.)

I.

Jsou u nás ještě mladí spisovatelé, kteří se domnívají, že je někdo čítá. Takový literární snílek vídá ve mžikavém polosvitu své noční lampy mnohohlavý přelud, jejž nazývá čtenářstvem, a v jehož podstatnost věří, jako Moslim v bílého kohouta Mahometova, nedada se usvědčiti důkazy nad slunce jasnějšími, že to právě jen přelud bujné obraznosti, že v skutečnosti žádného českého čtenářstva není.

Ó milý český národe! Jistě ani netušíš, čeho se do tebe mnohý takový blouznivec domýšlí, jistě nemáš zdání o tom, kolik se do roka stránek popíše se zjevným úmyslem, abys je přečetl. Jakobys neměl nic pilnějšího na práci.

Znám jednoho spisovatele, který se též bezpečně domníval, že dosti značný počet lidí promyslí a procítí, co on za psacím svým stolkem promyslil a procítil; ba, co více: spisovatel onen měl za to, že jest péro jeho jakýsi kouzelný proutek, jímž ostatním lidem vykouzlí křišťálové stupně do oněch divuplných, svatotajných hlubin, v nichžto dlíval v dobách sladkého vytržení.

Nuž, povím vám v krátkosti, jak se z pošetilé té domněnky vyhojil.

Nazvu jej Hrdinou. Kdybych řekl, že měl jakýsi zvláštní tah okolo úst, viděli by v něm všichni mladí spisovatelé čeští svůj odlitek, neboť každý z nich má okolo rtů jakýsi zvláštní tah. Nepromluvím tedy raději ničeho o jeho osobě.

Hrdina bydlil ve čtvrtém poschodí starého domu s uhrančivými okny a zakaboněnými římsami; nemohlť bydliti v pátém poschodí, poněvadž byl dům pouze čtyřpatrový. Sedal tam na vraku polštářované lenošky a zahaloval se pomocí dýmky, kterou — snad pro její sešlost — tureckou nazýval, v pravou nordickou bohomlhu. Časem se mu zdávalo, že anděl nadšení dotýká se řeřavým uhlem jeho rtů, aby věštil lidstvu tajiny říše nadpozemské. Tu pak létával s okem zaníceným, s vlasem rozčeřeným oblačnou prostorou svého pokoje a jedině lepkavé jeho trepky klížily ho v takých dobách k oné kouli všedního bláta, kterou nazýváme světem.

Časem, když se venku vztekala vichřice, tabulemi rinčíc a do komínů hvízdajíc, zdávalo se mu, že klepá někdo, zprvu lehýnce, a vždy úsilněji, hřmotněji na jeho okénko, i volával: »Hned! hned! Jen chvíli strpení! Již jen poslední kapitolu!«

A poslední kapitola byla napsána. V nerovné odstavce vtělily se ty bujné, vzletné myšlenky, které se byly v duchu jeho tísnily vířivým rejem; onen chaos, který byl v duši jeho vřel a kvasil, vyhranil se ve skvělé sloky, kapitoly.

Byltě napsal půl poesie, půl prosy, báseň v prose. Nadepsal ji »Boj«. Byl to boj poesie s prosou života, byl to boj nadšení za praporem s divným nápisem

»Excelsior«, při němž vířil buben hocha vendejského, s dusným realismem naší doby.

Redakce »Varita« přijala jeho práci. V jakýchto citech tonul v předvečer jejího uveřejnění! Zdaž dojde ohlasu v srdcích oné mnohohlavé massy, jíž se říká obecenstvo?

I vstal a přecházeje po pokoji přeříkával třesavým hlasem následující verše, které byl jakožto motto v čelo své prvotiny napsal:

Povytyč svůj prapor, hochu bledý,
úšklebných těch tváří nedbaje,
vzhůru s ním, ať třeba naposledy
rozpoutaným křídlem zavlaje!
Ač ta jeho rozvlněná tříseň
neuchvátí suché rozumy,
vzhůru přec! ať labutí si píseň
nadšenou a tesknou zašumí!
Kdoby dbal těch čel zakaboněných,
kaplí pustých, v nichžto pozaspal
navždy hlahol zvonů rozzvoněných,
lidských zřícenin — kdo by jich dbal?
Kdo by dbal těch mudrlantů křivých,
lidumilů panských na kvasích,
popů, drábů, žoků zboží živých,
modních tok a hetér bezpasých?
Hrdě v boj se s tímto odvaž proudem
a povznes svou hříčku vlající —
v nadšení svém krásnějším jsi bloudem
rozumné té chátry lající!

II.

Hrdina seděl s nevyspalým okem v kavárně. Dvakráte již požádal otřepaného sklepníka o »Varito«,

avšak tentó po dvakráte nevrle pokrčil ramenoma a odzíval: »Ještě tu není!«

Již se stmívalo. Modravé plameny vzpučely z kovových kalichů a skleněné misky zatřepetaly se nad nimi jako mžitky před očima. Hrdina rozhlédl se po lidech v kavárně.

V polotemném zákoutí neurčitě se odstiňujíce v jediném oblaku tabákového dýmu seděly čtyry lidské postavy. Podle urputných jejich obličejů, zachmuřených brv a příšerně svítících očí mohl jsi se domnívati, že páchají bůh ví jakou ohavnost, kdyby tě nebyl cinkot peněz a šustot karet o jiném poučil. S ošklivostí odvrátil se Hrdina od nich.

Nedaleko jiné skupení. Obstarožní pánové s rozšafnými obličeji a s onou nedostižnou rozmanitostí náhledů a vousů, jakou se politické čtenářstvo české vyznačuje, hádají se tu v mladickém zápalu zda Řecko patří sultánovi aneb místokráli egyptskému.

Hle, onde potěšitelnější zjev: ušlechtilá tvář kmetská, ovroubená sněhobílými vousy, s bílými hustými brvami z pod nichž vyzírají dvě jasné, cituplné oči, jako dva opozdilé květy z pod navátého sněhu. Ach, ano: v uvadlém tom pni zajisté posud raší zelená haluz mladosti, ve ztrouchnivělém nitru jeho zajisté kryje se byť i skromná přehršle jarních zvonků. Nepochybně to jeden z oněch starých dobrých vlastenců, na něž nynější mládež shlíží pohrdlivě, útrpně s výše své blaseovanosti. Bohužel, že vymírají, vymřeli ti poctivci s dvojitým »v«, ti ctihodní starci v nemožných kabátech, kteří blouznívali o českých štítech obuvnických, plakávali nad Kinského mrtvým kanárkem a při tom si utrhovali poslední sousto od úst, aby koupili nejnovější českou knihu.

Naproti němu pravá protiva: dva šviháci, jakoby byli ještě za mokra z modního žurnálu vyskočili. Popis jich naleznete v textu k příslušn'm vyobrazením toho žurnálu. Podotknu toliko, že byly cylindry jejich pravými perlami kloboučnického umění. Němečtí vzdělanci, pomyslil sobě Hrdina.

Zrak jeho pílil dále a utkvěl na štíhlém, bledém mladíku, sedícím nedaleko dveří. Bujný zcuchaný vlas, snivé oči, které polo vyčítavě, polo pohrdlivě z pěkného obličeje do světa se dívaly: podle těchto a jiných známek usoudil Hrdina, že je to mladý nadšenec pro vše krásné a dobré. Jistě horuje také pro rozkvět domácí literatury a vyčkává tu s netrpělivostí nové číslo »Varita« Proto usadil se tak blízko u dveří.

Hrdina se nemýlil. Sotva se baba s časopisy ve dveřích objevila, vyskočil mladík a vyrval jí »Varito« z ruky. Sklepníkovo: »Již zadáno, pane Lilinský!« odbyl úsečným »Hned, hned!« Obrátil list a vlepil oko dole na poslední stránku. Četl tam chvíli, pak mrštil s výrazem největší nevole listem o stůl a vzkřikl na sklepníka: »Tu máte svůj plátek!«

Sklepník donesl »Varito« Hrdinovi. Zvědav, co asi mladíka tak rozhořčilo, podíval se Hrdina na poslední stránku. Četl tam pod záhlavím »Listárna redakce« následující odpověď: Panu Květohněvu Lil. Zda práce Vaše uveřejníme? Ano, zde jako hádanku jedinou sloku:

Měsíce paprsek temný
Chrámu líbá oblouk jemný
A skrz okno svaté Panně
Jasem halí šeré skráně . . .

Ostatní dodáme na patřičné místo — do redakčního koše.«

Ach! vzdechl si Hrdina, tedy jsem se přece mýlil.

Na to jal se čísti svou práci. Po prvním přečtení byl polo v zoufalství. Zdálo se mu, že vytištěním setřen byl s jeho práce všechen pel, že tu vyzírá z listů jako uvadlá, vybledlá květina z herbáře. Mimo to našel v ní některé vady, kterých dříve nezpozoroval: tu a tam tvrdost v řeči, nějaký poněkud otřepaný obraz a k tomu, ó hrůza! shledal tam dvě tiskové chyby.

Avšak při druhém čtení se poněkud upokojil. »Však to nebudou čísti lupou kritiky,« těšil sám sebe. »A konečně v tom pálá také duch, který přezáří některé ty vady formy, který musí uchvátit čtenářstvo — ba musí...«

Z toho snění vytrhla jej zdvořilá prosba: »Žádal bych Vás, pane, až přečtete!« Hrdina se obrátil a k nemalému svému překvapení spatřil před sebou jednu z živých oněch ilustrací k módní zprávě. »Zde, prosím — již jsem přečetl,« odvětil a podal žadateli týdenník s velikou úslužností.

Hle, jak zdání klame! mluvil sám k sobě. Ostatně věru již čas, abychom vykořenili mezi sebou předsudek, že jest každý elegantně po všeevropsku přistřižený kabát plachtou naplněnou západním větrem. Šňůrami bez toho nezastavíme příboj ciziny.

Nit dalších úvah přervala mu následující rozmluva šviháků:

»Snad se nehodláš zapřísti do nějaké novely?«

»Takový hřích proti duchu svatému spáchal jsem naposled před pěti lety. Věř mi, kdybych tak časem nevzal nějaký týdenník do ruky, nevěděl bych ani, že se u nás vůbec ještě píše. A to vždycky jen přehlédnu podpisy — aby měl člověk pro nejhorší případ několik literárních jmen po ruce....«

»I to je holá ztráta času! Kdyby se u nás nějaký řádný talent vyskytl, zajisté bys se o něm také od Němců dověděl. Jako na př. o Petöfim, Andersonovi, Tegnerovi. Tihle Němci jsou přece jen chlapíci! Věru, kdybych nebyl do toho češství již tak příliš zaklován, nevím, nevím, zdali bych se jednou z rána co vnuk Teutův neprobudil. Vnadidel je k tomu aspoň dosti.. .«

Další jich rozprávku Hrdina přeslechl. S velikým zadostučiněním patřil, jak se veleslavínský obličej naproti kaboní, jak se pod zachmuřenou brvou jeho zžíhá blesk spravedlivé nevole, jak se ctihodná, sněhobílá brada pod vyzáblou rukou hrozebně zašpičaťuje. Ó jak's byl krásný, stařečku, ve šlechetném svém hněvu!

Švihák odložil týdenník. Starý vlastenec změřil svůj protějšek ještě jedním zničujícím pohledem, pak se s pohrdáním od švihákův odvrátil a počal prsty po stole bubnovati. V bubnování tom jevilo se nadání a dlouholetý cvik. Prsty jeho tu v jemném andantě se vznášely, tu v divém allegru pádily, tu v trhaném staccatě deptaly po neviditelných klávesách; místy i dlaní hudbu svou doprovázel; časem pak odtáhl náhle ruku a po odměřené přestávce znovu do kláves jí zajel. Však nelíbila se mu bezpochyby resonance, neboť podsunul si za chvíli pod bubnující prsty »Varito«, jehož kožené desky tvořily lepší ozvučnou půdu. Za bubnování vkrádal se v obličej jeho víc a více předešlý milý klid a víčka jeho na polo se přivřela, jako ve sladkém snu o dávných, krásných časech, kdy se vznášíval po boku švarné vlastenky při zvucích té hudby, kterou již na celém širém světě nikdo více nehraje, než on svými prsty ....

Však čím více obličej vlastencův se jasnil, tím více kabonilo se čelo Hrdinovo. Jaký to člověk, jenž

před chvílí nad hanobiteli domácí literatury obočí stahuje, a nyní tu tak lhostejně po jejích plodech bubnuje, jakoby se jedině za tím účelem vydávaly! Holá škraboška je ten ušlechtilý obličej, koudel ten ctihodný vous — skrývát se za tím horší ještě šosáctví, než jaké oni dva mladíci pod cylindrem staví na odiv!

Co Hrdina takto uvažoval, připlížil se k vlastenci od zadu poněkud ošumělý člověk, kterýž měl pod každou paží a v ruce po třech časopisech a jehož oči z nad kostěných okulárů probleskovaly s výrazem, před nímž by se každý potištěný arch, kdyby v něm byl život, strachem v kotouč schouliti musel. Než se toho virtuos na desky nadál, octly se tyto v rukou novinožrouta uhánějícího s tváří vítězoslavnou ku svému stolu. Však pouze na okamžik vytržen byl stařík z uměleckého svého nadšení; vždyť z nouze možná i po holém stole bubnovati!

»Prosím Vás, pánové!« šeptal jeden přísedící politického stolu, kde se bylo přes řeckou otázku již šťastně přešlo k dennímu pořádku, »podívejte se tamhle na toho člověka! Trojí noviny má pod každým pažím, po dvou v každé ruce, na jedněch sedí, na jedněch má klobouk a teď právě zabavil ještě jedny svou tabatěrkou. A nečte ani jedny — leda nápisy. Pozoruju ho již delší čas. Počkejte, vyfouknu mu jedny — ten bude dělat povyk —«

Čin následoval slovu v zápětí. Když mužík s okuláry spatřil, že z pod tabatěrky jeho, kterou tu jako hráz proti duševnímu komunismu postavil, »Varito« zmizelo, vytřeštil oči v němém úžasu nad takovouto smělostí na odcházejícího únosce a zůstal tak chvíli jako zkamenělý; pak ale poskočil za ním, jako lvice za uchvatitelem svého mláděte. Však ó běda! pohybem tím

*

vzbudil kolem sebe pravou papírovou bouřku: se stolu, židlic, z ruky, z pod paží sesypala se mu celá chumelenice novin a smísila se na podlaze s kloboukem, tabatěrkou, lžicí, sklenicemi, kávou, tabákem, v úžasnou mosaiku. Tím byl mužík v úprku svém zastaven a než ty nesourodé živly na zemi roztřídil, byl již na »Varito« zapomněl.

Toto leželo otevřeno na poprášené pohovce, kamž je byl politik za hlasitého smíchu svých soudruhů pohodil. Hrdinovi bylo spíše do pláče. Pohlížel smutně na týdeník, jenž tam v koutě ležel povržen jako nepotřebná veteš; dlouho, dlouho tam tak ležel; hosté chodili kolem a žádný po něm ruku nevztáhl; ba Hrdinovi se zdálo, že i mouchy rychleji nad nešťastným »Varitem« přelétají, štítíce se usednouti na jeho listech.

Konečně jej schvátila lidská ruka. Ah, to Hynek! Nevidí mne; budu se strany pozorovati účinek mé práce v jeho obličeji. Tedy přece jeden čtenář!

Hynek zahrabal se hluboko do zábavníku. Četl, četl — již by měl obrátit list. Tenť čte s podivuhodnou pozorností! Ještě neobrátil. Tou dobou mohl již každé slovo filologicky propytvati. Sedí nepohnutě drže oběma rukama rozevřený list před sebou. Hlavu má skloněnu — snad ani nečte!

Hrdina popošel k němu a zaklepal mu na rameno. Hynek sebou trhl, obrátil k němu na polo tvář a spatřiv jej, pravil tiše: »Ach, servus, Hrdino!«

»Tyť ‚Varito' zrovna studuješ?«

»Vždyť ani nečtu! Užívám ho pouze jako žaluzie, jako stinítka. Podívej se tamhle, vidíš tam tu šedivou mátohu s tím opelichaným kastorem a s těma očima — hu, jak slídí po kavárně! Bezpochyby mne větří! A to

strašidlo se mi věší na paty jako stín, pronásleduje mne jako zlé svědomí. I náhoda je s tím vydřiduchem ve spolku. Jdu do kavárny — on tam; jdu do divadla — jeho kastor mne žene od vchodu zpět; jdu za bránu na procházku — on se zašeří tři kroky přede mnou; kdybych skočil snad s mostu do řeky, srazil bych se s ním v povětří... Hrdino, Hrdino, nemusíš-li, nedluž se...«

»S Bohem!«

S hlavou svěšenou odešel Hrdina ku svému stolu, zaplatil a vyšel z kavárny. Byla již noc.

Všecky krásné hvězdičky ze tmy jsou se prosypaly,
však ty jeho krásné sny ve tmách jsou se zasypaly!

III.

Hrdina se na konec přesvědčil, že čtenářstvo krásné naší literatury skládá se valnou většinou jen ze sazečů. Ký také div! Jednomu nezbývá na ni času, poněvadž musí každý den tři politické listy na řádkách a pod řádkami přečísti od záhlaví až k poslednímu inserátu; druhý pokládá ji za titěrnou hříčku pro velké děti; třetí nemá důvodů, proč by nečetl, ale nečte; čtvrtý nemůže ji čísti, protože věnuje všechen svůj čas zařizování knihoven pro lid a čtenářských spolků...

A dívky? U jed é dívky se smavým rtem a snivýma očima našel jednoho jitra celý oblak rusých prstenců a kvítí na hlavince a nejnovější svou báseň v papírových zátočkách po zemi... A na ostatních dívkách Hrdinovi tehdáž nezáleželo.

Což ale kritikové? Ti přece musejí čísti předměty svých úvah! V této domněnce nalíčil na ně Hrdina celý svazeček básní. Marná práce! V žádné z kritik nedočetl se ničeho, co by bylo poukazovalo k tomu, že původce její některou z těch básní přečetl. V jedné toliko našel otištěnu na ukázku jednu svou báseň i s dvěma tiskovými chybami. Ale za to se mnohému z těch kritik naučil. Jedna zasvětila jej ve význam arabské zagrûty, druhá podala mu několik trefně přeložených výňatků z Pfaua, v třetí shledal stručný povahopis samého kritika a několik upomínek z jeho dětství Některé pak z kritik těchto hrály slnícím vtipem, hemžily se satyrickými výpady a bylo v nich vůbec tolik pěkných žertovných věcí, že se člověk smíchu ubrániti nemohl...

IV.

Hrdina hodlal péro své navždy odložiti. Již napsal dvě labutí písně, tři písně o rozbité o sloup harfě, a právě začal delší loučení se pěvce s Musou, když jej jeden z přátel jeho uvedl do jisté literární společnosti Tam změnil se náhle úmysl jeho. Scházeloť se tam mnoho mladších spisovatelů, kteří se vespolek do očí chválili, za zády pak haněli, blouzníce zároveň o proklestění dráhy novému směru v literatuře. Ti všichni předobře věděli, že lidské oko o práce jejich nezavadí, — vždyť nečtli ani jeden druhého, — však znenáhla byli se v los ten zúplna vpravili a psali statně dále, ba psali tím snadněji, tím rychleji, poněvadž se nemuseli obávati žádných nepříznivých úsudků. A Hrdina přispůsobil se záhy duchu, oživujícímu přátelský ten kruh, a psal s nimi dále jako z vody...

Řeknete, že jsem literární ten obrázek načrtal uhlem pessimismu, že je nedbale pracován a p.; nu, bezpochyby bych byl při druhém čtení mnohé vymýtil, poopravil, na pravou míru uvedl, avšak nemám v obyčeji po sobě čísti.

Vytknete mi — — avšak ke komu to mluvím? Proti komu se to hájím? Jako bych nebyl též takový — spisovatel, kterého nikdo nečte.

Pan podučitel.

Humoreska.*)

(»Světozor« 1871.)

I.

Malešický pan podučitel měl mimo jiné chvalitebné vlastnosti také pěknou dýmku s višňovým troubelem a pěnkovou hlavičkou, představující záhadnou osobnost. Obecné mínění v Malešicích vidělo v řečené hlavičce hlavu tureckého pašete (někteří měli dokonce Ali-pašetę za lubem), proti němuž pan polesný samého sultána a pan doktor Šamyla zastávali. Pan podučitel sám zachovával o tomto předmětu ze skromnosti hluboké mlčení. Časem sice činíval jemné narážky na Egypt, ale, jak jsem již pravil, skromnost jeho mu nedovolovala, aby byl myšlenku tu dále rozpřádal.

Dýmka tato měla svou krátkou historii. Jednoho jitra — bylo to o loňských prázdninách — roznesla se po Malešicích zpráva, že pan podučitel s židem odejel do Prahy. A třetího jitra na to mohl každý, komu

*) Mám za vhodné, při této práci znovu upozorniti na dobu sepsání — před 28 lety — a rozdílné poměry tehdejší.

na tom záleželo, v okně podučitelského pokojíku spatřiti nový kvítkovaný župan s červeným přepásáním a výše popsanou dýmku, což se spokojenou tváří pana podučitele velmi povznášející pohled poskytovalo. Však župan a dýmka nebyly jedinými následky pražské pouti; znenáhla počaly vycházeti na jevo pestré nákrčníky, pečetítko, navštívenky, něžná láhvička s nápisem »Mille-fleurs«, stříbrné hodinky, — ba, stará Bára spozorovala i jakési zlatem potištěné pouzdro, jehož tajemství však dosud nebylo vybadáno. Můžete si pomysliti, jak velice si Malešičtí, a zvláště Malešické lámali lysé a kudrnaté, úctyhodné a láskyhodné hlavy a hlavinky nad těmito úkazy! Ze všech domněnek za příležitosti té povstalých nejvíce si získala přívrženců ta, že je pan podučitel zamilován. Byla tu v Malešicích jedna ztepilá postava, která si pomocí mantily uměla přidávati vzdušných jakýchsi půvabů; byly tu dvě černé oči, které jako jemné výčitky z pod slaměného, jarním kvítím opestřeného kloboučku do světa vyzíraly; byl tu bledý, podlouhlý obličej, který se při jistém osvětlení až i krásným nazvati mohl: jaký div, že pana podučitele za nutného zbožňovatele doktorovic Julie prohlásili? Což mu pomohlo, že se několikráte mínění tomu rozhodně opřel, že se přívětivému sídlu snivooké víly jako čert kříži z daleka vyhýbal? Což mu to pomohlo? Malešičtí nemohli pochopiti, proč by se skromný člověk, svým stavem a svými příjmy na idealnější pojímání života odkázaný, k tomu od přírody množstvím pih, ale slabou toliko narážkou na světlerudé vousy obdařený, do vzdušné, útlocitné, vzdělané Julie zamilovati nemohl? Nenahlíželiť, kdo by se vůbec kromě pana podučitele měl do ní zamilovati? Zapírání jeho kladli na vrub mladické stydlivosti a tajemnůstkářství v lásce obyčejného a na-

opak nacházeli v chování páně podučitelově mnoho dokladů pro svůj náhled. Tak na příklad se nápadně zardíval, kdykoliv někdo s postranním na něho pohledem pronášel jméno Julinky a p.

Dávno již byly nákrčníky vybledly, navštívenky oprýskaly, vkusná láhvička všech tisíc vonných dušiček vypustila, hodinky dávno již byly vypověděly času poslušnost a řídily se nevyzpytatelnými svými vrtochy: však pověst o lásce pana podučitele k něžné Julince posud neumlkla, nýbrž nabývala vždy určitější tvářnosti.

»A, pan podučitel jde k Julince,« říkalo se, když jmenovaný ve svém kávovém letním kabátku s uzlovatou hůlkou v ruce mezi zahrádkami se objevil — a on šel třeba do Potměšína na sklenici piva.

»Hněvají se spolu!« hovořilo se když pan podučitel někdy raději potměšínského piva se zřekl a doma na houslích blouznil, aby svým objevením se mezi zahrádkami neposkytl potravy svrchuuvedené domněnce.

»Což ono se to zpívá, když takový anděl nás poslouchá!« šeptali mu na choře do ucha, ukazujíce na Julinku u sakristie; a »Julinka mu spletla noty!« mluvili, když pan podučitel ve zpěvu uvízl.

Konečně se počal pan podučitel sám všeobecnému přání podrobovati. Byloť tolik důvodů pro to, aby se on — právě on do Julinky zamiloval, že by byl další odpor býval nesvědomitým. Byla tak vzdělaná, tak jemná, že by se byl každý professor šťastným pokládal po jejím boku, neřku-li nepatrný podučitel. Ba, někdy se mu zdálo, jakoby byl Bůh malešické kluky jen proto rákosce jeho svěřil, aby hluboké studánce citu uprostřed venkovské pouště osaměle plačící — tím vyrozumíval ji — přidružil v něm stínivou palmu. Kdož kromě něho mohl palmou touto býti? Ze selských hochů nikdo:

ti byli neotesanými buky. Pan adjunkt? Ten měl sice jakés takés vzdělání, ale směr jeho vkusu byl příliš materielní: pálaje nadšením při pohledu na jiskrné oči, smavá ústa, rozpoutané, kypící ňádro uzavíral tvrdošijně srdce své oněm ušlechtilejším, idealnějším vděkům, které Julinku zdobily. Pan major? Ten byl také vzdělaný, ba byl i jemnocitný navzdor velikému svému břichu, však dával něžnosti své průchod způsobem tak nepříslušným, že by to byl každý poměrů neznalý hrubostí nazval. K tomu měl příliš vysoké čelo a na něm jízvu, kterou mu snad ještě napoleonská palaš na památku zanechala.

Avšak byl ještě jiný nejzávažnější důvod: Julinka jej milovala. Věděl to určitě od poslední besedy. Když se s ní, požádav ji z nezbytné povinnosti o tanec, v kole vznášel, ucítil náhle jemný stisk ruky a když na to rozpačitě na svou tanečnici pohlédl, sklopila ona oči a bledé líce její vzplanuly nachovým žárem. A jednou zaklepala mu Lidunka představených, když byl bratra jejího poučil, na rameno a pošeptala mu do ucha: »Pane učiteli, vy jste zlý člověk!«

»Proč to myslíte?« pravil on.

»Jenom se nestavte tak nevědomým,« odpověděla Lidunka čtveračivě, »však vy dobře víte, že jedno srdéčko po vás touží dnem i nocí, a vy se tváříte, jako byste měl rampouch místo srdce v těle. Jděte! Ani nejste hoden takové lásky! Kdybyste věděl, s jakou vroucností o vás mluví, jak se vás všude ujímá, jak — nu, darmo mluvit.«

A Lidunka byla tenkrát Julinčina nejlepší přítelkyně.

Poslední onen důvod prolomil nadobro baštu, kterou byl až dotud srdce své ohrazoval. Skromnost

byla hlavním znakem jeho ušlechtilé povahy. Byl přesvědčen, že není právě ošklivým člověkem, že však jest mnoho mladíků v Malešicích a v okolí, s nimiž by o srdce dívčí nikterak soupeřiti nemohl. A hle tu dívka dosti sličná, ba skutečně dosti sličná, a k tomu vzdělaná oceňuje nepatrné jeho vděky, otvírá mu vstříc roztouženou náruč — a on by ji měl chladně od sebe odpuditi? Nikoli! takové ukrutnosti nebyl ani schopen. Vždyť by se soužila, hoře by otravovalo mladý její život, chřadla by, vadla by... Vždyť toho máme husté příklady. Člověk by ani neuvěřil, jak hluboko ženské srdce cítí! Ó tak hluboko jako horské jezero... Pan podučitel četl právě ty dny jednu vesnickou povídku. —

Po takových úvahách otevřel jednou svůj kufřík a vyňal z něho cosi pečlivě v novinách zabaleného. Rozbalil to — byla to pěkně vázaná kniha, na jejíchž deskách v zlatých literách se skvěl nápis »Denník«. Do knihy této zapisoval v pestré rozmanitosti svůj měsíční rozpočet, denní příjmy a vydání, místa z románů, která jej byla zvláště dojala, celé básně, své vlastní myšlenky o světě a lidech, pravidla pro život, mravní průpovídky, časem z vlastního výmyslu, dojmy své a city, školní visitace, kdy a kde byl k obědu pozván atd. atd. I otevřel ji v půli a přečetl poslední zápis. Zněl následovně: »Dne 5 srpna. Byl jsem s Šejnochou v Potměšíně na pivě. Vydání 30 kr. Šejnochy se vystříhat! —

Sám a sám sedím ve svém pokojíku. Hlavu mám těžkou. Všehomír již venku odpočívá, hvězdičky na zem pohlížejí, zvěstují Tvůrci chválu. Četl bych, jsem roztržit. Přemýšlím o svém nitru a shledávám, že jest ve mně málo dokonalosti. Jsem také příliš melancholickým — měl bych to odložiti. Badám příliš a měl bych více jednati, pozemský svůj účel pěstovati, s lidmi obcovati, ostýcha-

vosti se nepoddávati. Lidský život jest tak krátký a zub času jej záhy do hrobu uvrhuje. A proto jest třeba, bychom se stále povznášeli, um svůj zdokonalovali, cit a vlohu svou ostřili. A málo se to děje. Již odkládám péro a s Všehomírem do objetí spaní se odeberu.

Nesmím zapomenout, aby mi zítra Baruška peřiny převlékla.«

Pan podučitel namočil péro, podtrhl hořejší zápis vodorovnou čarou a napsal pod ní:

»Dne 6. srpna. Zítra vykonám návštěvu u doktorů.« A k tomu připsal verš:

»Láska s nebes je nám dána
do útroby naší,
ona jak andělská brána
víc a víc nás vznáší.«

II.

Pan podučitel zaklepal u doktorů. Uvnitř hrobové ticho. Zaklepal podruhé, důtklivěji. Zdálo se mu, že slyší uvnitř jemné kroky, jako by kobercem přitlumené, však při tom ani hlesu. Co to? Doma jsou, jinak by nebyly dvéře předsíně otevřeny. A pak ty kroky — a teď slyš! nějaký šustot... Pan podučitel zaklepal do třetice, již málem hřmotně. Opět bez výsledku. Nyní byl na vahách. Měl vejíti nebo vrátiti se s nepořízenou? Poslední by bylo nerozumné, dokud se nepřesvědčil, že není nikdo doma. I stiskl tedy odhodlaně kliku a vešel. Slabý výkřik a pokojem zabělala se štíhlá postava Julinky v řasnatých nedbalkách a za okamžik zanikla ve vedlejším pokoji. Její útěk byl tak chvatný, že pan podučitel snadno se mohl domnívati, že se to před ním

ohraničil a rozplynul vzdušný výtvor bujné obrazotvornosti, kdyby nebyl za útlým zjevem na podlaze zůstal hmotný sled v podobě něžné, pestře vyšívané trepky, která skutečnost onoho zřejmě dokazovala.

Chvíli stál pan podučitel jako socha rozpačitosti bez pohnutí v pootevřených dveřích a vytřeštoval oči na útlý pantoflíček jako chumáč různých květů vypučelý pod lehounkým jejím krokem; náhle však se obrátil a vyšel kvapně ven z pokoje, z předsíně na ulici. Kráčel řadou úhledných domků s hlavou svěšenou, s okem sklopeným. Zdálo se mu, že se okna s obou stran plní škodolibými tvářemi a posměvnými zraky, které se pasou na výrazu sklíčenosti, jevícím se v celém jeho zevnějšku. Bylo mu, jakoby byl spáchal nějaký špatný kousek. Při prvním vkročení do obydlí své milenky dopustil se takové nezdvořilosti, negalantnosti, při nejmenším neprozřetelnosti — což si o něm pomyslí? Návštěva jeho byla příliš časná. Vlastně časnou příliš nebyla, ale měl uvážiti, že bylo právě dnešní ráno velmi mlhavé a tudíž k zaspání nad míru příhodné.

Mezi cestou mu také napadlo, že svým odchodem teprve jak náleží prohloupil. Každý jiný na jeho místě byl by posečkal, až se Julinka zúplna obleče, pak by ji byl prosil za odpuštění nevčasné návštěvy a pod. Nyní se ovšem již navrátiti nemohl.

Tak octl se pan podučitel u velkém duševním nepokoji opět ve svém příbytku, po němž po té dlouho rychlými kroky přecházel, uvažuje nedávné své počínání v celé jeho nejapnosti. Však čím déle přecházel, tím častěji zastavoval se jeho zrak u pěkné dýmky, visící na stěně mezi polštáříčkem na hodinky a rezavou bambitkou.

Konečně dýmku sňal. Kolikráte byl ve znamení tom zvítězil nad ledakterou chmurou, která se kol duše jeho sháněla; nu, vykouří jí také nyní ze sebe ten neveselý rozmar. Vždyť tak bývalo pokaždé. Kdykoli po své dýmce sahával — a to činíval pravidelně ráno a večer — vkrádal se výraz tichého blaha do jeho tahů. Čí duše úplně nezkysala, kdo má za nehet smyslu pro ušlechtilejší požitek, musí s potěšením pozorovati způsob, jakým se pan podučitel se svou dýmkou obírá. Nejprve ji pozorně opražuje, pak se dívá troubelem proti světlu, profukuje ho a vetknuv jej rázným posunem do hlavičky, dělá na zkoušku několik jalových bafů. Nacpání děje se s láskou a promyšleně. Po těchto přípravných pracích béře se k oknu, v jedné ruce sirku, v druhé dýmku s palcem do nabitého otvoru vmáčknutým. Vsouvá lulku mezi zuby, škrt! a dílo je dokončeno. A jaké to rafinované labužnictví — to jeho kouření! Špičkou jedva se dotýká úst, dlouho zadržuje kouř a propouští jej pozvolna v titěrných obláčcích.

Právě se díval pan podučitel, vypjav čelo na zad, z pod lehce přimhouřených řas za jedním takovým prstencem dýmu, jak se kroužil svěžím ranním vzduchem ven do zahrádky, dále a dále, až tam chumáč květin obalil jako pavučinou ... Tu zavzněl z dola povědomý hlas: »Dobré jitro, pane učiteli!«

»A dobré jitro, pane Šejnocho!« odpověděl pan podučitel nachýliv se z okna.

Dole stál člověk ve světlém, plátěném kabátě a takovýchže kalhotách, s opeřeným mysliveckým kloboukem a strakatým šátkem, na krku nedbale v uzel zadrhnutým, opíraje se oběma rukama o tlustou sukovitou hůl. Postavy byl vysoké, při tom dosti tělnatý. Široké jeho, hladce oholené tváře, vyšpoulené rty, bambulatý

nos a silné obočí byly by tvořily dohromady dosti sousedský prostosrdečný obličej, kdyby nebyly malé, neustále mžourající oči dojem tento rušily. Z těch prokmitávala jakási šibalská potutelnost, ba zlomyslnost; samy řasou přistíněny, zdály se pronikati celou tvoji bytost jako křišťál, stíhati tvé pošetilé myšlenky, stopovati tvé tajné záměry, prošťárávati prázdnou tvou tobolku, zpytovati soustavu tvých šlí — všechno k tomu konci, aby se ti vysmály.

»Nu, jakž jsme se vyspali, pane učiteli!« začal rozprávku.

»Dobře, pane Šejnocho!«

»A již svátečně oblečen! Kde pak jste konal ranní návštěvu?«

»Nikde jsem nebyl a také nikam nepůjdu!« s určitostí odsekl pan podučitel.

»Však přece půjdete — odpoledne do Potměšína. Pan adjunkt platí vědérko. Bude tam veselo. Pan majór tam bude, pan polesný, pan představený — pan doktor . . .«

»Nemohu dnes nikam! Skutečně nemohu. Bolí mne hlava a pak mám mnoho práce —«

»Však vy si to rozmyslíte; odpoledne přijdu pro vás. Jednou si zase vyhodíme kopejtkem. Tedy jistě — odpoledne se pro vás zastavím!«

»Ale —«

»Nic ale. Spoléhám na vaše slovo. Zatím s bohem, pane učiteli!«

»S bohem, pane Šejnocho!«

Pan podučitel se díval nevrle za odcházejícím, jak s vytyčenou hlavou pádnými kroky, brzy na pravo, brzy na levo kostrbatou holí do zelených keřů máchaje, sestupoval do tichého údolí, v němž hustou mlhou

jedině úzký, z březových kmenů chatrně sbitý most, hřeben nějaké střechy a zuby smrků nejistě prozíraly.

Náhle se Šejnocha zastavil, sňal klobouk, rozčepýřil dvojbarevné peří, a na krku si něco poopravoval. Poté postavil klobouk trochu šikmo opět na hlavu a kráčel dále k mostu. Tou dobou spatřil pan podučitel na protější straně mostu v sivé mlze neurčitý obrys lidské postavy, jako v stínu hrubší stín. Stín ten odlučoval se určitěji a určitěji od mlhavého pozadí, ohraničoval se na stín štíhlé dívky, rozčeřoval se na temeni ve vlnky kadeří, na kulatých ramenou v záhyby zpouchlých rukávů, stával se barvitým a opodstatnil se konečně ve svěží tělo mladé dívky V tom se po ní rozlila plná zář slunce: nad čelem jí vlálo zlaté pýří a pod ušima to zasvítilo, jako dvě ohnivé slzy...

Před mostem setkala se dívka s Šejnochou. Tento sňal zdvořile klobouk, ona nachýlila hlavinku. Šejnocha šel až k mostu, tam se obrátil, opřel se zády o březové zábradlí a hleděl za dívkou, ruce složiv na holi. — Ona vystupovala na návrší ke škole. Časem se shýbla do houští pro nějakou květinu, a zdvihnuvši se setřásla si pohybem hlavy prosté, světlohnědé kadeře s uzardělých od shýbnutí lící. Veliký, obemšený kámen ležel v cestě. Lahodný, čtveračivý úsměv přelétl její obličej, stiskla knížku, již nesla, pevněji pod paží, našpoulila podnikavě ústa a hop! přenesla se skokem přes kámen. V tom obrátila oči k oknu, z něhož pan podučitel s pootevřenými ústy vypouleným zrakem na ni pohlížel. Její obličej zapálil se rudým ohněm, sklonila hlavu hluboko, hluboko...

Pan podučitel odstoupil od okna a vyklepával u kamen vyhaslou dýmku. Vyklepával ji dlouho — velmi dlouho. Pak vetkl troubel pevně do hlavičky,

pověsil dýmku na hřebík a urovnal pestré třapečky, s ní visící...

Vrátil se k oknu. Dívka byla již zanikla mezi staveními. Shlédl do údolí: mlha v něm již vyřídla, zřetelně rýsoval se březový most nad říčkou, vinoucí se jako úžovka kypře zeleným dnem údolí, k němuž s obou stran sestupovalo stromoví, různě promíchané, malebně skupené, v jehož listí zlatý blesk slunce v miliony jisker se roztřišťoval. A v jednom záhybu porostlé stráně prokukoval listnatou a květnatou oponou švýcarský domek, na jehož průčelí dva dřevění, mnohonásobně spletení hadové vynášeli spojenými hlavami zubaté jelení parohy do modrého vzduchu...

Pan podučitel pohleděl dolů k mostu. Šejnocha tam již nestál. Kráčelť po pěšině k lesu.

Pan podučitel obešel několikráte pokoj, pak vyňal svůj denník, rozevřel jej a podtrhl v předvčerejším zápise třikráte větu: »Šejnochy se vystříhat.«

III.

Pan podučitel si pevně umínil, že nepůjde do Potměšína. A nepůjde! Šejnochovi navzdor. On Šejnocha myslí, že nalézá každý rovně jemu nejvyšší požitek ve sklenici dobrého piva. Nebudu vůbec do Potměšína chodit! Člověk po pivě zakrsá na duchu, stává se těžkým, ospalým, mařípitím drahocenný čas, vybočuje často z míry a hanobí pak v sobě důstojnost lidskou, utrácí peníze... nu ovšem, dnes platí pan adjunkt — ale nepůjdu a nepůjdu!

Po tomto spasitelném rozjímání, do něhož se pan podučitel po obědě ponořil, zašel ke skříni s knihami

a vzal odtud po delším vybírání Hankovy písně. S nimi pod pažím vyšel si na procházku. Zaměřil k lesu. Dostal se tam velikou oklikou. Přímá cesta vedla totiž kolem doktorovic domu a tudy nebyl by po ranní příhodě šel za žádnou cenu. V lese vyhledal si místečko, které bylo jakoby stvořeno k básnickému snění. Mohutný dub stlal tu dlouhými, kostrbatými rameny chladivý stín po kyprém mechu, pod nohou byla prohlubeň, protkaná zeleným listím mladého stromoví, jehož mezerami široký potok, vystupuje z hlubokého stínu, vábil v lahodný chlad svých toků, a za ním rysoval se na zeleném pozadí kus onoho švýcarskéť o domku s parohy na čele, s pavlačí, spočívající na pěkně vyřezávaných dřevěných sloupech.

Pan podučitel díval se dlouho na tu pavlač. Snad počítal květinové hrnce, rozestavené po jejím zábradlí, snad chtěl vypátrati, jaké to ptáče třepotá křidélky v té pěkné kleci, kteráž tam nad květinami se houpá. Konečně obrátily se oči jeho dolů k potoku. Díval se v hlubokém zadumání do zelených stínů, jimiž časem modrá libela zakmitala, do chumáčů vodních bylin, které se s obou stran k potoku tulily a své okrouhlé, veliké lupeny po něm rozestýlaly, na zakrslou břízu, jejíž bílý peň do pola přes potok se přehnul, na omšenou lávku, pod níž s obou stran tlupy štíhlých šedivých hub kupily své špičaté střechy jako báječná trpasličí města... A znovu zabloudil zrak jeho, jakoby váben kouzelnou mocí, k parohatému domku.

Náhle z hluboka vzdechl, přejel si dlaní čelo, zamáchal rukou, jakoby nějakou dotěrnou mouchu od sebe odháněl, a vychvátil odhodlaně knihu z podpaždí. Rozevřel ji a četl. Četl zvolna píseň za písní. Časem činil tužkou na okraji listů poznámky jako: »Hluboce

pocítěno«, »I já znám!« »Vřele promyšlený obraz«, »Pravdu díš, ó spisovateli!« »Naučím se nazpamět« atd., časem pak unesen obdivem rozvažoval, jak libě tu Hanka pěje, jak čtenáře hluboce dojímá, přál sobě, kdyby jen jedinkou, třeba tu nejmenší básničku tak složiti dovedl, i vzpomínal též jiných básníků, které měl doma ve skříni, jako Rautenkrance, Uhlíře a některých jiných...

Po nějaké chvíli vystoupil z houští dole na lávku vysoký člověk s mysliveckým kloboukem. Byl to Šejnocha. Pohlédl k dubu a zastavil se. Spatřil tam pana podučitele pohříženého v hluboký spánek; otevřená kniha ležela mu na prsou, v ruce svíral tužku. Šejnocha se usmál. »Hej, pane učiteli, vstávejte!« vzkřikl nahoru.

Pan podučitel se probudil, mnul si oči, pohlédl k lávce a na to se s mrzutou tváří do pola vztyčil.

»Dobré jitro!« pokračoval Šejnocha, »nebojíte se, že vám vleze něco do ucha?«

Pan podučitel mlčky povstal, oprášil si šaty a zastrčil Hanku a tužku do náprsní kapsy.

»Nu, pojďte dolů! Půjdeme do Potměšína. Ostatní jsou snad již na cestě. Ten proklatý žid v Bukově mne tak dlouho zdržel...«

»Ale vždyť jsem vám povídal, že dnes nepůjdu.«

»Nechte řečí a pojďte dolů! Vždycky takové milosti. Nechápu věru, jak vás může to ustavičné odmlouvání těšit. »»Nepůjdu — nemohu — nemám času — toto ono —«« a na konec jdete přec!«

»Vždyť jsem vám řekl —«

»Dnes nás bude plná ošatka. Vy, já, pan adjunkt, pan major, polesný, Loukota, pan představený s paní představenou a Liduškou, a pan doktor vezme s sebou — Julinku, slyšíte? Julinku.«

»Nu, co se toho týče —«

»A nejhlavnější je, že nás to nebude stát ani haléře. Pan adjunkt přikázal dnes levici, aby nevěděla, co pravice platí.«

Pan podučitel se ještě chvíli sám s sebou potýkal. Pak zamumlal mezi zuby: Tedy ještě jednou — naposled! a sešel dolů k lávce.

Mlčky kráčel vedle Šejnochy. Šli kolem myslivny. Na pavlači stála ona dívka, kterou jsme dnes ráno páně podučitelovým oknem spatřili. Stála tam na špičkách, s napjatým hrdlem a bubnovala prsty nadzdvižené ruky po drátech klece. Rty její se pohybovaly; zdálo se, že hovoří s křídlatým vězněm. Prostý domácí oblek okazoval plně vděky štíhlého jejího vzrůstu a světlemodrá kazajka, rozesmekši se na prsou pod vypjatou paží, propouštěla zrádné sněhobílé řásy... Zaslechnuvši hovor, pohlédla bystře pod ramenem v onu stranu, pak zamihla se jako střela povětřím a za okamžik svědčila toliko klec rychlými kyvy o nedávné její přítomnosti.

»Je to plaché děvče, co?« pravil Šejnocha, »ale hodné, pracovité. Polesný může za ni Pánubohu děkovat. A špatná také není, co? Nu ovšem, vy máte oči jen pro Julinku. Ale vidíte, podle mého vkusu by ta holka byla. Oči jako jiskry, důlky ve tvářích a taková kyprá, svěží — jako hrachový květ...«

Pan podučitel se zřejmou nechutí vyslechl tuto chvalořeč Šejnochovu. Snad se mrzel, že zdvihá Šejnocha na štít oslavy děvče, které se nesmělo honositi titulem slečinky. — Ó můj drahý Jean Jacques se svou rovností lidí neprohlédl dobře přirozenost lidskou! Žel bohu, že nazvati jej musím vznešeným snílkem. Rovnost mezi lidmi! Ty můj bože! Vždyť princ Égalité byl

také princem. Onen cit nerovnosti má tak hluboké kořeny v povaze lidské, že kdybys násilným převratem vymýtil všechny rozdíly stavů, aristokratická pýcha by si zalezla do děr blatošlapovy haleny. Jsmeť již tací — jaká pomoc! Co naleznete ve velkém ve dvorních kruzích a níže ve společnostech hlavního města, s tím setkáte se v kolibrovém vydání v každém venkovském hnízdě. Jest tu kruh lidí, který se úzkostlivě uzavírá před každým nesourodým živlem, řídě se uvnitř svou zvláštní etiketou, mnohdy přísnější a nedůtklivější než v salónech dvorních. Jest to třída pídi-patriciů — venkovská honorace. Jest tu vytýčen jistý společenský kordon, za nímž přestávají jisté tituly a z těch nejvíce název slečinky; často zdává se ti, že jest mez ta na některých místech libovolně rozšířena neb zúžena, avšak po delším zkoumání seznal bys, že je přísně tažena dle určitých pravidel, zákonů, ohledů, z nichž by se dal sestaviti celý zákonník. Tak bylo i v Malešicích. Proč vlastně rodina polesného byla vyloučena ze společnosti honorace, nevím určitě; bez pochyby proto, že se dopustil mesaliance, vybrav si manželku z nejzpodnější vrstvy malešické společnosti, kterou paničky a slečinky zdejší nikdy mezi sebe připustiti nemohly, která ostatně ve své obmezenosti ani o vyšší tu společnost nestála, nýbrž v lesní odloučenosti se svou dcerou ve svaté prostotě žila. Ostatně se i sám polesný jen s nouzí udržoval v honoraci malešické. Proto bezpochyby ona mrzutá tvář pana podučitele, prosáklého sebevědomím té kasty, když Šejnocha chválou půvabů Andulčiných se rozplýval. Možná však, že byly jiné ještě příčiny jeho mrzutosti...

Když popošli blíže k městysu, shlédli náhle ve vzduchu rozestřené, ozdobné dva slunečníky. Pan pod-

učitel zarazil se tím pohledem. To jistě představených Lidunka a — Julinka! V mysli jeho vynořil se ranní výstup u doktorů. Jak směšným učinil se asi v očích Julinčiných svým kvapným útěkem! A jestli se ho optá, za jakou příčinou k nim zavítal —? Na štěstí si vzpomněl, že jej předevčírem bolely zuby. Řekneš, že's hledal pana doktora. Tím upokojen kráčel odhodlaně dále.

A již jim z Malešic vycházel vstříc pestrý průvod.

V předu pachtil se Loukota s nějakým bidlem, jehož délka a tíže nikterak nebyla přiměřena titěrné jeho osůbce; nicméně četl jsi v jeho uzardělé, krůpějemi potu operlené tváři nejvyšší spokojenost s klopotným osudem, k němuž jej těžké bidlo odsuzovalo. Zastávalť Loukota čestný úřad praporečníka společnosti. Hodnost tuto přidělil mu pan adjunkt, který byl vůbec jediným jeho příznivcem a záštitníkem; byltě Loukota dlouho pochybnou existencí, kolísající se na hranici malešické honorace, až konečně pan adjunkt přišel a Loukotovi čestné postavení v lepší společnosti zjednal. Za to byl mu Loukota oddán tělem duší a byl potěšen každým úkolem, který naň pan adjunkt vložil, každým žertem, který si z něho pan adjunkt ztropil.

Pan adjunkt byl vůbec veselý člověk. Byl takořka měchem rozdmychujícím v Malešicích společenský život. Před příchodem jeho byl tam společenský život na shasnutí. Ostatně tak všude po venkově. Život je tam krásný pro toho, kdo umí žíti sám sobě, své rodině, kdo neodumřel půvabům přírody a klidného idylického života, dosti rozmanitého v nepatrných svých proměnách; ale společenský život tam dřímá. Třeba člověka, jenž by jej notným štilcem pod nos probudil, jenž by jej stále k smíchu lehtal a rozpustilé kousky kolem něho tropil,

aby znovu do noční čepice nezapadl. Takovým byl pan adjunkt.

Fofrovalť bez ustání pestrým vějířem humóru nad tím plaménkem družného života, jejž byl z doutnajícího popela vzkřísil. K tomu cíli utvořil též v Malešicích veselou společnost, se zvláštními stanovami, kteráž si vytkla za účel »šíření učenosti a nestřídmosti mezi členy«. Předsedou jejím byl pan doktor, jednatelem sám pan adjunkt, pokladníkem bez portefeuillu pan představený, praporečníkem Loukota, zapisovatelem pan podučitel, ostatními členy výboru pan major a polesný; řádným členem byl toliko Šejnocha a usnášel se co takový ve valné hromadě nadpoloviční většinou hlasu.

Za bidlem, pod nímž se Loukota potácel, kráčeli dle uspořádání adjunktova pan přestavený s panem doktorem, pan major s paní představenou, pan polesný s panem adjunktem a nejzáze Julinka s Liduškou.

Když se pan podučitel s Šejnochou přiblížili, byli uvítáni hlučnými fanfárami a ihned panem adjunktem do šiku vřaděni. Adjunkt postoupil své místo Šejnochovi, přidělil se sám k Liduncе a pana podučitele pasoval za rytíře Julinky.

Julinka se zapýřila a sklopila oči, když k ní pan podučitel přistoupil. Tento byl v nemenších rozpacích. Mlčky kráčel po jejím boku. Toto mlčení jej nesmírně tísnilo: věděl, že Julinka první slovo od něho očekává, vždyť po právu jemu příslušelo, aby rozmluvu započal. Avšak hlava jeho byla jako zabedněná, hrdlo jako zadrhnuté Živou mocí nemohl se domysliti žádného kloudného úvodu. Konečně mu napadlo, že by měl podotknouti něco o povětrnosti; je to sice všední, ale nouze železo láme. Již měl vysoustruhovánu větu: »Dnes je

věru krásný den — trochu dusno...« tu pohlédl stranou na Julinku, spatřil bledý, snivý její obličej, sklopené očko a — slova mu uvízla na jazyku. Obrátil oko v jinou stranu. Nad vlnami klasů dováděly mušky, po mezi plazily se svlačce, zabíhaly do obilí a věšely své dvojbarevné zvonce na štíhlá stébla, tu a tam prokukovala chrpa temnomodrým okem... Chrpa — oči jako chrpa! Pan podučitel zachytil se křečovitě toho obrazu. Opět zašilhal po Julince, rty jeho se pootevřely — však pojednou svěsil opět beznadějně hlavu. Bože, vždyť nemá snad Julinka modré oči! Nevěděl věru, jaké má. Jak snadno ji mohl urazit! — Mlčel dále. Mlčení toto každým krokem kladlo mu větší tíhu na duši. Již ušli takový kus cesty a posud nebyl ani slovíčka promluvil! Zdálo se mu, že jej musí Julinka pokládati za fádního. Náhle však probleskla těmi chmurami myšlenka, plná útěchy. Napadlo mu místo z románu, který byl nedávno četl, kde zamilovaný hrdina po celé tři stránky se nalézal v téže situaci. Znenáhla připomněl si též jiné romány a novely, kde rozličtí Alfrédové a Richardové při prvním setkání s milenkami v podobných rozpacích vězí, ač na jiných místech vedou velmi obšírné a duchaplné rozprávky a v elegantních salonech tak volně a nenuceně se pohybují, jako on ve škole. Julinka zajisté čtla též podobné romány a novely a posuzuje mlčení jeho s vyššího hlediště, než obyčejné nevzdělané dívky. Zajisté jest jí ono milejší, než jalové žvatlání nějakého všedního hejska, světáka... Potěšen touto úvahou vyňal pan podučitel kapesní šátek a setřel si s čela bohaté krůpěje potu, které mu tam úzkostí a vedrem vyvstaly. Však tu setkal se zrak jeho s okem pana adjunkta, kráčejícího před nima po boku švitořivé Lidušky, které se po něm jaksi potutelně obracelo. Kostky byly vrženy!

Nyní musel promluviti, stůj co stůj, nechtěl-li se vydati za terč úsměškům adjunktovým, které by se ho byly v přítomnosti Julinčině tím citelněji dotýkaly, — musel něco prohoditi, buď co buď! Na štěstí zavadil právě rukou o knížku v náprsní kapse.

»Četla jste již Hanku, slečno?« dobylo se z něho.

»Ach ano, čtla,« odvětila Julinka, zapýřivši se na novo.

Touto odpovědí ubila další větu, která se mu již již na rtu vznášela. Chtěl jí totiž svého Hanku nabídnouti a nabídnutí toto vřelým odporučením básníka doprovoditi. Odtud mohl přejíti na Rukopis kralodvorský — ba již se i před ním něco neurčitě kolísalo jako Valdštýnova první láska... A hle ta nedohledná nit rázem byla přervána

Mlčel opět. Však jednoho výsledku dočinil se přece svou krátkou otázkou: zažehnalť jí potutelný pohled pana adjunkta.

Po hodné chvíli mlčení napadlo mu, že by měl Hanku přece vykořistiti. Může se optati Julinky na její úsudek o něm. Pak vytasí se s úsudkem vlastním, přejde na Rukopis kralodvorský, na Valdštýnovu lásku — a již se za tím zamihlo cosi jako Bělohorští mučenníci...

»Jak se Vám líbí Hanka, slečno?« počal.

»Ó, velmi!«

»Smím prositi — která báseň zvláště?«

»Nu — všechny stejně. Všechny mají tak něco — ono se to nedá ani vysloviti.«

Tato odpověď pana podučitele velmi překvapila. Nevěděl, co by k ní podotkl. Zdálo se mu, že vyslovila tak stručně a přesně, co o té věci povědčti lze bylo, že učinila zbytečnými další úvahy. Beznadějně sklonil opět hlavu. Když ji pozdvihl — ó běda — setkal

se na novo s posměšným okem adjunktovým. Tenkráte by byl jistě neuklouzl svému mučiteli, kdyby tu nebyl zajíc na štěstí a na neštěstí společnosti přes cestu přeběhl. Loukota rozmáchl se po něm mimovolně svou tyčí, ztratil rovnováhu a svalil se jak široký tak dlouhý i se svým praporem do příkopu. Intermezzo toto odvrátilo pozornost adjunktovu od pana podučitele, který i na dále nemilou tou pozorností ušetřen zůstal, poněvadž onen toul svého vtipu po další cestě vyprazdňoval toliko na nešťastného praporečníka.

Ostatně již nyní pan podučitel ani na to nepomýšlel, jak by obnovil rozmluvu s Julinkou. Nebyloť již času na rozhovor o vážnějších věcech.

Již tu Potměšín před nimi vynáší své topole a v čele jeho bídných baráků s oškubanými doškovými střechami a s prolámanými ploty roztahuje se široká nemotorná krčma, jako Falstaff v čele svého vojska, a vábí je sivým slaměným věncem pod omšený svůj krov.

V hostinské jizbě bylo prázdno; jediný hospodský přecházel tu s plácačkou na mouchy v ruce. Rozhled po světnici poučil tě, že neubíjí v mouchách toliko dlouhou chvíli, neboť po všech stolech se to hemžilo, ve všech sklenicích to bzučelo, strop byl jediný černý mrak a král Gambrinus vypadal v rozvrtaném svém rámci jako po neštovicích.

Spatřiv ve dveřích četné hosty, sňal hospodský zdvořile ošumělou čepičku a hluboce se klaně popošel jim vstříc: »Jaká čest!« vítal je, »celé Malešice k nám! No to je hezké! Hned posloužím, hned!«

»Nech zdvořilostí, starý pivokaze!« odvětil mu pan adjunkt, který si s ním tykal, »a dokaž nám raději skutkem svůj rešpekt. Rozumíš? A prohlížej dobře

sklenice, než je přineseš, abychom nevypili nějakou mřeňku! Hybaj!«

»Inu — čtverák!« prohodil hospodský a dodal si pošoupnutím čepičky k jednomu uchu vzezření člověka, který se nehodlá obestříti odpuzujícím nimbem vážnosti.

»Ale zde přece nezůstaneme,« pokračoval adjunkt, »v té jámě muší, co? Dones nám pivo do besídky a zrekviruj někde stavěče — hodíme si třeba trochu v kuželky.«

Návrh adjunktův došel všeobecného souhlasu a za chvíli hledala celá společnost záštitu proti plamenným šípům slunečním v tak zvané besídce: byltě to vlastně kout, utvořený stavením a zahradní zdí, kterýž byl po jedné straně a svrchu opatřen latěmi zeleně natřenými. Laťovou tou mříží tu a tam stydlivě prokukoval poprášený list, polouvadlý květ. Avšak byl tu přece jakýs takýs stín. Za širokým prknem, přibitým na hrubý dřevěný podstavec, usedly dámy, vedle nichž se dostalo ještě místa panu představenému a doktorovi; na tři židlice naproti uvelebili se pan major, adjunkt a polesný; ostatní prostoru zaujal stoje Šejnocha; pan podučitel s Loukotou museli vzíti za vděk několika odpadky stínu před besídkou.

Na chvíli rozprostřelo nade všemi tíživá křídla hluboké ticho; každý byl stísněn traplivým pocitem žízně a soustřeďoval všechny své myšlenky v budoucím jejím ukojení. Tu pokročil náhle Loukota ke kuželníku, shýbl se, nachýlil hlavu trochu v pravo, pak v levo a pronesl nejistým hlasem: »Nerovný, hodně nerovný —«

Všechny hlavy v besídce se nachýlily a vyslaly zpytavé hledy na pohaněný kuželník.

»Pravda, trochu na pravo —« mínil pan major.

»To bych nemyslil,« odmlouval Šejnocha, »kdybyste řekl na levo — k levé straně má trochu svah «

»A co svah!« vyslovil se rozhodně adjunkt, »rovný je jako tabule.«

»Není, pane adjunkt, není!« hájil se nesměle Loukota. »Jen se lépe podívejte! Tuhle na pravo, ovšem jen maloulilinko . . .«

»A co, u vás má svah na obě strany,« odsekl adjunkt, »vy děláte pudly jednou na tu, podruhé na tu —«

Všichni se zasmáli a Loukota smál se povinně s nimi. Nicméně nespouštěl oka s kuželníku, nahýbaje hlavu tu v pravo, tu v levo, posléze sedl si na bobek a přistínil si dlaní oči . . . Po chvíli se vzchopil a zvolal s důrazem, zamáchnuv rukou: »Bodejť! Na pravo má svah, pánové, na pravo!«

Avšak nikdo si ho více nevšímal. Mezi tím byl přinesl hospodský vláhu vyprahlým rtům a všichni chápali se sklenic, zdvihali je proti světlu a vyměňovali své náhledy o dobrotě a čistotě jejich obsahu.

Jediný pan podučitel stál tu mlčky, s rukama založenýma, pohroužen v hluboké myšlenky. Přemýšlel o malichernosti, o nicotě těch řečí, které se tu kolem něho vedly, i divil se tomu, jak mohou lidé tak vzdělaní jako na příklad pan doktor a adjunkt ve vší vážnosti a opravdivosti rozmlouvati, ba až se hádati o takových titěrnostech jako je nerovnost kuželníku, neb i průhlednost piva. Jak jsou prázdné ty hovory, pravil sám k sobě, jak hluché! Ani zrnka v nich nějaké vyšší pravdy, nějakého užitečnějšího povznesení. Ničemu se z nich nepřiučíš! To když vezmu román neb novelu některou do ruky, najdu tam jen rozpravy vážné, v nichž

se duch pokochá, z nichžto čerpá potravu. A co tady? Člověk věru na venkově zakrsá...

»Pane učiteli, házejte! Jste první!« ozval se tu za ním hlas Šejnochův. Byliť se již rozdělili ve dvě strany — kuželky stály v šiku.

Pan podučitel pokročil nesměle v před a bera bezděčně kouli z ruky Loukotovy přelétl krátkým pohledem stinné pozadí. Zapýřil se hluboko. Mezi zraky, spočívajícími nehnutě na něm, spatřil i jemný zrak Julinčin.

»Jak se to stavíte?« vzkřikl na něho pan adjunkt. »A vyzdvihněte si šosy — vždyť vám budou překážet!«

Pan podučitel si šosy nevyzdvihl. Schvátil křečovitě kouli, pohlédl na kuželky a hodil.

»Štěk!« zvolal Loukota, »štěk a ještě jednou štěk!«

»Nikoli, jen dva pudly byly,« namítal polesný.

»Tři byly!« opřel se pan představený.

»Ano, tři,« opakoval Loukota, »třetí jen malounko po prkně zabzučel...«

»Vy jste tomu dal!« káral adjunkt, »dva pudly a sotva ke kuželkám doběhla. Povídal jsem vám, abyste si zdvihl šosy.«

Ještě dva hody musel pan podučitel učiniti — oba řadily se prvnímu důstojně po bok. Šosy při tom nevyzdvihl. Odstoupil zahanben.

»To mi čert poradil, abych si vás vyvolil! Měl jsem vzíti Loukotu,« zabručel adjunkt. V Loukotově tváři malovalo se při těch slovech radostné vnitřní pohnutí.

Probrav se z tísnícího pocitu zahanbení vyslal pan podučitel zrak svůj na výzvědy do besídky. Setkal se s okem Julinčiným. Spočívalo na něm nikoli výsměšně, nýbrž s výrazem jemné soustrasti, a sklopilo se při jeho

pohledu náhle na sežloutlý kvítek, který drolila mezi prsty. Pan podučitel byl uspokojen. Obraz ten souhlasil úplně s oním ideálem, který si byl z románů a odjinud o budoucí své milence snesl.

I další její počínání nerušilo tu poetickou svatozář, kterouž ji byl v myšlenkách opředl. Pan adjunkt, sedě naproti dívkám v rozložení těla velmi nedbalém, ba urážejícím, hleděl pozornost jejich upoutati rozličnými duchaprázdnými řečmi a chatrnými vtipy, na příklad o příhodě se zajícem, o romantičnosti besídky, o nešťastných třech hodech páně podučitelových ... Avšak pouze u Lidušky se mu to podařilo. Té hrály smíchem oči a bílé zoubky ani na okamžik se neztrácely pod kyprýma rtoma. Julinka však okazovala mu toliko vážný profil: veškerá pozornost její obrácena byla k paní představené, která jí vypravovala o zlatotkaném živůtku, kterým se třpytila v den svatební, o vařených buchtách, které představený nad míru rád jídá, o roztomilých, žlutých housátkách, kterých měla plnou ošatku .... Kohož by netěšily takové žánrové obrázky klidné, šťastné domácnosti!

Řada k házení přicházela opět na pana podučitele. Ale než k němu došla, zdvihla se náhle Julinka a vztáhnuvši ruku k Lidušce pravila: »Pojďme, projděme se trochu po zahradě.« Ó, ten útlocit! Dívky odešly z besídky.

S pana učitele jakoby sňal těžké břímě. Směleji pokročil k plánu, zachytil kouli ve žlábku, střásl si vlasy do zadu, ba zdvihl i šosy. Upřel oko na kuželky, položil prst na kouli, rozhoupal ji a vymrštil rázem.

»Dobrá!« zvolal adjukt, »ta sebere roh!«

»Ba nesebere!« pravil Loukota, usedaje na bobek,

»točí se drobátko na pravo, sváží se šikmo, plán je nerovný — jak jsem povídal...«

Šejnocha chtěl také něco podotknouti, tu však již koule prolétla mezi kuželkami, nepřekotivši ani jednu.

»Máte dnes nešťastnou ruku, pane učiteli!« podotkl pan představený, »takový krásný hod!«

Ve hněvu schvátil pan podučitel novou kouli a vyslal ji prudkým rozmachem bez rozmyslu za první. Po chvilce zazněl z dola hřmot padajících kuželek a radostné »Všech devět!«

Pan podučitel navrátil se vítězoslavně na své místo, provázen pochlebnými poznámkami ostatních Adjunkt zaklepal mu na rameno: »Slavně jste hodil! Jen když chcete! Přece jsem dobře učinil že jsem nevyvolil Loukotu.« Loukota pohlédl na pana podučitele s patrnou závistí. Tento však neodvětil ničeho, nýbrž chopil se jen sklenice a vypil ji jedním douškem.

»He, pane hospodský!« vzkřikl Šejnocha, »skleničí panu učitelovi — na těch devět. — Jen pijte,« doložil šeptem k tomuto »Nač bychom adjunkta šetřili. Jen pijte! A což abychom také něco pojedli, nemyslíte? Adjunkt to zaplatí s ostatním. Člověk po těch kuželkách vytráví. .«

»Třebas,« odvětil pan podučitel, »mám také trochu hlad!«

»Jíte rád smažená kuřata?«

»Jím — raději než co jiného!«

»Počkejte, zamluvím je u paní hospodské — načekáme se sice dost, ale za to si pochutnáme — umí je výborně připravovat!«

Tvář pana podučitele se rozjasnila. Litoval jedině, že nebyly slečny svědkyněmi mistrného jeho hodu Vzpomněl si na ně, i myslil, že by mu po právu dvor-

nosti příslušelo, aby je vyhledal. Mimo to pozoroval, že je strana jeho mnohem slabší druhé, a že by i v příští hře s ní prohráti musel. Když byla tedy první hra u konce, zaplatil s povzdechem svou prohru a prohlásil, že nebude více kouleti, že půjde za slečnami Proti tomu nemohl ovšem nikdo ničeho namítati. Pan podučitel šel podél zahradní zdi a zastavil se před otvorem, k němuž tvořilo stupně několik vyčnívajících kamenů. Pohlédl do zahrady. Ve stínu košaté jabloně stály tam dívčiny, držíce se za ruku. V tom jej Lidunka zahlédla a zvolala vesele: »A pan učitel! Pojďte do společnosti, pane učiteli!« Na toto přívětivé pozvání zachytil se on na hoře za zeď a vystoupil po kamenech do otvoru. Právě chtěl seskočiti na druhou stranu, když se tu z dola ozval zuřivý štěkot. Hleděl do rozevřené tlamy velikého, huňatého psa, v níž se blyštily dvě řady špičatých zubů. Pan podučitel měl jednu slabost: báť se nesmírně psů. Před časy byl se buď někde dočetl, aneb byl slyšel od někoho vypravovati, že kousnutí rozvztekleného psa působí ránu velmi nebezpečnou a od té doby vyhýbal se psům, kde mohl. Avšak tito, jakoby byli strach jeho tušili, nadbíhali mu všude a vítali jej všude zběsilým štěkotem. Tuto divnou bázeň pana podučitele nesmíte nikterak na újmu jeho vykládati: znám lidi velmi chladnokrevné, ba hrdinné, kteří se úzkostlivě ohlížejí po štěkajícím Turkovi neb Mylordovi. Pan podučitel nechtěl však dívkám slabou svou stránku okázati, dodal si tedy smělosti, napřáhl ruku a okřikl psa: »Jdeš mi —! Táhneš!« Pes rozlítil se teprve jak náleží, a chystal se ke skoku do otvoru. Tento hrozivý pohyb zbavil pana podučitele všeho rozmyslu. Skokem vymrštil se na zeď; však pes byl již v otvoru a drápal se za ním. Pan podučitel ubíhal po široké zdi; za sebou slyšel

rychlý dech huňaté obludy a zvonkovitý smích Liduščin. Ve smrtelném strachu skočil do sousední zahrady na dlouhou větev ovocnou. Však ó běda! Větev se zlomila a nešťastný pan podučitel sletěl k zemi rozpárav si ještě v pádu o nějaký suk svůj letní kávový kabátek shora až dolů. Hanka mu při tom vypadl z kapsy.

Vyváznuv z louže, dostal se do bláta. Odněkud se tu vzal vysoký ramenatý člověk s holí v ruce a obořil se naň: »Pro Pána Boha, co to děláte, člověče? Taková krásná větev! Vy mi ji musíte zaplatit! Rozumíte? Bez toho aby člověk v zahradě zůstával, co teď škod utrpí. Každý otrapa — —«

»Já jsem podučitel v Malešicích!« vskočil mu do řeči pan podučitel s nemalou důstojností.

»A kdybyste byl podučitelem v Římě, musíte mi tu škodu nahradit. Tím větší hanba pro vás, podučitel — a poškozovat stromy! Nestydíte se? Sultáne, pojď sem!«

Pan podučitel zaslechl jen psí jméno — za zdí zmatené hlasy společnosti — a již pádil jako štvaný. Vrátka zahrádky byla na štěstí otevřena. Vyběhl na cestu, uháněl do polí — obě půle rozpáraného kabátku vesele za ním poletovaly jako motýlí křídla...

Teprve hodný kus cesty za Potměšínem uvolnil krok. Ohledal se, jakoby chtěl nabyti jistoty, že ho kus neostal v Sultánových zubech neb na osudném suku. Tu spozoroval, že mu Hanka z náprsní kapsy zmizel. »Nu, má větev zaplacenu,« pravil sám k sobě, »z té knihy může sbírati lepší ovoce, než jablka nebo hrušky. — Proklatý pes!« vedl dále samomluvu, »to bude voda na adjunktův mlýn. O tu příhodu bude otírati půl roku hluché kopřivy svého vtipu. Jak se

mi teď asi všichni posmívají! A Julinka — —« netroufal si to ani domysliti...

Ve svém hoři nepozoroval ani, že se na nebi sbírají husté zlověstné mraky. Vítr počal pohánětí silnicí prachové kotouče. Slunce skrývalo se chvílemi za roztřepené koberce mračen a chvílemi opět prozíralo trhlinami jejich slnícím bleskem. Tu náhle ozlatilo před ním špičky parohů na střeše v údolí. Pan podučitel se zarazil. Kolem toho domku nebyl by za žádnou cenu přeletěl na svých ¡ látěných kabátových křídlech. Dal se stranou do lesa. Unaven lehl si do mechu pod listnatý krov. Jako příšery táhly před duševním jeho zrakem řadou osudné události dnešního dne; pak si vzpomněl na Julinku, jak drolila kvítek mezi prsty, na ztraceného Hanku, na smažené kuřátko — řasy jeho zarosily se slzami. A též nebe nad ním zaplakalo Nejprve zachřestily jednotlivé krůpěje v listí nad ním, vždy hustěji a hustěji, až konečně liják pana podučitele k domovu popohnal. Použilť bezedného deště, aby se nepozorován lidmi dostal do školy...

IV.

V denníku pana podučitele nalézá se u datum, následujícím po nešťastném výletu do Potměšína zvláštní iniciálka: jest tam větev trnová uvitá v podobě velkého O a za ním vykřičník, velmi uměle naznačený srdcem, nad nímž se vznáší dlouhý, dvojostrý meč. Toto »O!« tvoří úvod následujícího zápisu: »srdce mé, rozhlédni se po světě a rci, co spatřuješ? Pošetilost a nepřízeň. Tvé ideály jsou zklamány, sloup tvých nadějí podťat, vidiny tvé sesuly se v niveč. Stojíš sám

a sám jako strom v poušti a vlny záště odevšad na tebe dorážejí. Zavři se do sebe jako perla do své skořápky, žij sobě samému, Bohu, vědě, vlasti! Neoddávej se pomíjejícím radostem, buď střídmým v pití, nedbej příliš na jídlo, cvič se v rozjímání a zdokonalování svých vlastností. Potupu a ješitnost lidskou snášej trpělivě, neboť... meze nerozborné, jichž se bojí tknouti potupa, jsou jen řeč a mysle svorné. Z Kollára.«

Pan podučitel se skutečně po onom dni zatáhl jako do skořápky do vetchého školního stavení, jehož výkres by se byl výborně hodil za přílohu k nějakému memorandum o bídném stavu školství, a žil tam život klášterně idyllický. Četl, psal do svého deníku, obkresloval na okně mapu mocnářství rakouského, zakládal si nový katalog, dělal z lepenky ozdobná pouzdra, vynalézal nový druh tajného písma. Společenský kruh, v němž se pohyboval, scvrkl se na pana učitele, starého to vdovce, podivína, který někdy celý týden slova nepromluvil a stále rekviem k vlastnímu svému pohřbu skládal, a na starou Báru. Tato jej den co den při uklízení bavívala svými upomínkami z doby, kdy býval nebožtík její muž vrátným na zámku malešickém. Vždy tu z listů paměti své před ním řadou rozkládala věrné snímky všech obyvatelů zámku, které znala; líčila mu panské pokoje, jak vypadaly za nebožtíka hraběte, veliké skříně, na nichž kývaly porculánové figurky bez ustání hlavami, obrazy, které hrály překrásné kousky, když se zatáhlo dole za šňůrku —; vypravovala mu pohnutlivou historii o jednom písaři, který se zamiloval do komtesky Sidonie; ta prý byla tak krásná, jako boží andílek »a je dosud krásná paní, jenže tak bledá, víte, tak zasmušilá! Ale tenkrát — to byla ještě jako dítě, div si s pannou nehrála! Vždycky, když mě spatřila,

rozběhla se a hop! už mi visela na krku a líbala mě a já ji musela chovat — zrovna jako dítě! Jednou dostala k svátku krásný vějíř. Bylo na něm plno všelijakých květů a motýlů namalováno a ve střence měl malounké zrcátko. Ona běžela za mladým pánem — nynějším hrabětem — do parku, zavěsila se mu pod paží, šla vedle něho tak pyšně jako paní hraběnka a skládala vějíř, rozkládala, fofrovala si jím do tváře, prohlížela se v zrcátku. A bůh ví, jak se to stalo, téhož dne ten vějíř ztratila. Přišla ke mně se slzami, abych ji ho pomohla v zahradě hledat. Hledaly jsme, pak hledala také chůva, služky, hledal lokaj — vějíř jakoby se propadl. Rok na to se komteska vdala. Vzal si ji jeden kníže — hodný pán, náramně hodný — mám také od něho schovaný dukát, který dal mému nebožtíkovi diškerece — ale trochu starý byl, vysoký, hubený, přes čelo jizvu a měl taky pleš. Ale tenkrát ještě dobře vypadal — teď co tu posledně byli návštěvou, to byl celý bílý a shrbený a ona vedle něho krásná ještě, ale tak bledá, smutná — bůh ví, co ji hněte! Avšak tenkrát o její svatbě, slyšte co se nestalo! Byl tu písař — už mi to jméno vypadlo z paměti, ale jako bych ho před sebou viděla! Štíhlý, vysoký, nosil modrý kabát s velikými knoflíky, hrdlo míval nahé, vlas černý jako uhel vždycky mu spadal do čela a z očí mu koukaly takové divné fantasie... Lidé o něm říkali, že má o kolečko víc. Na mého nebožtíka rozhorlil se jednou jako ďábel, že mu řekl »ručičku líbám«, ba ani »milostpane!« mu nesměl nikdo říkat. V kostele prý se ani jednou neokázal, až prý si nebožtík pan farář na něho u vrchnosti stěžoval. U vrchnosti neměl vůbec dobré oko Všichni jeho soudruzi postoupili za pojezdné, důchodní a on pořád písařem a snad by jím byl posud, kdyby — — nu, jako

dnes to pamatuju. Můj stál u vrat, lokaj vyzdvihl komtesku Sidonii k starému knížeti do kočáru, kočí práskl do koní, já se dívám s komornou a s kuchařkou oknem lokajny za kočárem a povídáme si, jak milostslečně bílé svatební šaty slušely a jak byla smutná pod vínkem — tu, právě zahnul kočár okolo školy, rozlehne se vedle nás střelná rána. My ostaly chvíli jako zkamenělé, pak vyběhneme ven a tu již vidíme lokaje v otevřených dveřích písařského pokoje. Byl bílý jako křída a když jsme k němu přiběhly, zakoktal jen »pan p-písař — —« Ve svém pokoji u okna ležel písař v krvi... A když ho pak svlékali, našli u něho za ňádry ten ztracený vějíř s těmi květy a motýli...«

Pan podučitel slýchal den co den, aneb alespoň ob den tu smutnou historku, pokaždé s některými variacemi, jako že byl ten vějíř černý a protkaný perličkami, nebo že nosíval písař zelený kabát, nebo že kočár byl již za lesem, když rána padla a p. Pan podučitel býval pokaždé velmi pohnut osudem bláznivého písaře a ku konci zašilhal vždycky po rezavé bambitce, která visela u jeho hodinek. A když byla štěbetavá Bára za dveřmi, procházíval se dlouhými kroky po svém pokojíku v divném rozčilení. A tu se někdy před ním neurčitě zakolísala příšerná myšlenka. Vám se to bude zdáti nemožným, ale bylo tomu skutečně tak a jen proto jsem truchlivý onen příběh do svého vypravování vpletl. Pan podučitel porovnával sebe s nešťastným písařem. Hle, ten byl také povržen, byl odstrkován, odsouzen k věčnému písařství — jaký to život! Jedno stisknutí kohoutku — a nad mrtvolou jeho oněměl všechen úštěpek a všichni ztrnuli úžasem nad odhodlaným činem, jehož chabé jejich duše nebyly schopny. Ano, jakýsi obdiv uchvacuje člověka nad tím pohrdáním

životem. — Nyní si pan podučitel představoval, aby tak jednou ve škole se rozlehla rána z bambitky a Bára přiběhla a našla ho v krvi s něčím příhodným, na příklad s denníkem v ruce. A pak si představoval adjunkta, Šejnochu, Loukotu a ostatní, jak stojí poděšeni nad zkrváceným jeho trupem a jak si rvou vlasy, litujíce v hloubi duše každého nepředloženého slovíčka, kterým ho kdy urazili. A pak by vykopali hrob pod skalou u potoka, zasadili k němu smuteční vrbu a tam by spal věčný spánek — osamělý, opuštěný. Nikdo — tu navlhly panu podučiteli oči — nikdo by tam nepřicházel, jen ptáčkové by přiletovali na vrbu a někdy by tam bledá dívka, uslzená, poklekla do trávy... Stará Bára by však dlouho ještě vypravovala o něm, a po ní jiné staré ženy, že si vzal život z nešťastné lásky, že byl zvláštní člověk, že nosil kávový kabátek a doma kvítkovaný župan...

Z uvedeného můžete seznati, jak hluboká melancholie toho času zavládla panem podučitelem. Jednou sňal také bambitku se stěny, pohrával jí zcela chladnokrevně, ba chtěl i kohoutek natáhnouti, což ale nešlo, poněvadž byl vylomen. Ale pak bambitku náhle opět pověsil, přešel několikrát po pokoji a zapsal do denníku: »Zbabělec je ten, kdo samovražedlnou rukou do hrobu klesá! Větší odvážlivec jest ten, kdo břímě života dále nese. Lépe činí ten, kdo těží s málem, stoje věrně na svém podstavci. (Nazpamět z Kollára.)«

Na to již, kdykoli Bára o písaři začínala, zarážel proud řeči její slovy: »Zbabělec byl! Nemluvte pořád o něm! To dovede konečně každý, v každé knize byste se dočtla takového konce — ale aby žil dále, zůstal písařem a snášel hrdinsky ten pohled, když ona přijíždí

po boku jiného, posetá brilianty, ať již s úsměvem nebo se slzou na tváři...«

Poznenáhla se z melancholie své probíral. Jednou si dokonce umínil, že půjde do hospody v čas, kdy tam celá mužská polovice malešické společnosti bývá shromážděna, aby tak alespoň v jediné dávce spolkl výsměch, jakého se po nešťastné psí události nadíti musel. I oblekl svůj kabátek, který mu byla Bára velmi uměle na zádech zcelila, nacpal si dýmku, vzal uzlovatou hůlku a vydal se na cestu. Ale před samými dveřmi se obrátil a odložil to na podruhé.

Toho času se stalo, že se kdesi v sousedstvu uprázdnila škola; jaký div, že pan podučitel, jemuž pobyt v Malešicích zvláště poslední událostí poněkud se znechutil, o ni zadal. Maje velikou čáku, že se zadání jeho potká se zdarem, shlížel již jako Gulliver na hemžení Liliputánů pohrdlivě na titěrné konání malešické honorace, vyslýchal konečně i mlčky jejich narážky na potměšínského sultána, útrpně krče rameny. Bál se Napoleon křížem složených nožů, ruská Kateřina bílých růží, a oba byli přece Velicí, proč by se nemohl on báti psů — vůči tak hustým případům, kde se lidé psím kousnutím buď hned, buď teprve po letech pominuli a pak na potkání jiné lidi pokousali? A tak se pan podučitel již bez ostychu míchal mezi malešické posměváčky. Nejhorší z nich, Šejnocha, okazoval se poslední čas řídčeji ve veselé společnosti: obíhalať o něm pověst, že šlape cestičku do myslivny za potokem, kde prý klade osidla nejkrásnější srně malešických lesů. »Když se starý zbláznl, to už ho ďábel posedne!« připodotýkali mnozí. Pan podučitel mohl pověsti ty potvrditi, neboť vídal Šejnochu každý den s oblíbeného svého místečka pod rozložitým dubem,

jak se ubíral pěšinou podél potoka, máchaje holí na pravo a na levo do křovin a hvízdaje si starou písničku o pejsku, který štěkával...

Než co Julinka? ptáte se. Což pan podučitel zapomněl na vyvolenou svého srdce? Ah, nesmím vám zatajiti, že pan podučitel po onom sblížení se s ní v Potměšíně vždy řídčeji a řídčeji Julinčin obraz před duševní svůj zrak vyluzoval. A obrázek ten stával se vždy bledším a nejasnějším... Divná věc! Čím více se z trudnomyslnosti své probíral, čím více opět ze samoty své vstupoval do ruchu všedního života, čím blíže dalekohledem touhy onu školu, v níž co samostatný učitel započíti chtěl nový krásnější život, k sobě přičarovával, tím řídčeji a zběžněji zastavovaly se jeho myšlenky u Julinky. Řeknete snad: Tedy i on vrtkavý, i on nestálý, jako ostatní! Musím se ho zastati. Kdykoliv si pan podučitel Julinku znovu představil — obyčejně v oné podobě, jak ji byl viděl v besídce po boku představené, s hlavinkou nachýlenou, drolící sežloutlý kvítek mezi prsty — tu pokaždé prodral se jemný vzdech jeho rtoma a potom zašeptal: »Není pro mne určena.« Bylať mu právě ideálem, který se mu čím dále, tím nedostižnějším zdával, tím více s nekonečností splýval...

Z prvu nebyl k ní šel ze studu, později nechodil tam z resignace. Tak alespoň se domnívám. Kdykoliv se na své dostaveníčko s boží přírodou pod širokým dubem u zpuchřelého mostu ubíral, obcházel příbytek doktorův značnou oklikou.

Pod tím dubem sedával den co den s knihou v ruce. Avšak oči jeho odpoutávaly se často na celé hodiny od souměrných řádků a přelétaly přes zarostlý potok na parohaté stavení s pavlačí. Což tak sníže zrak jeho na myslivně spočíval? Snad stavěl si z lad-

ných svahů té střechy, z přívětivých okének, z ozdobně vyřezané pavlače a z těch květinových hrnců na ní obraz své budoucí školy a viděl v jejím okně již sebe v domácí čepičce, s tureckou dýmkou, v novém županě, a vedle sebe — Nu, nechme toho!

Jednou při západu slunce, kdy posledními paprsky jeho parohy, pavlač, květiny, dráty klece jako dotknutím kouzelné hůlky v ryzí zlato se proměnily, spatřil na pavlači v třesavém zlatém nimbu polesného dcerušku. A brzy na to přikradl se za ní Šejnocha a otočil náhle od zadu ruce kolem jejího těla. Však ona vzkřikla, vyšvihla se mu z náručí, odskočila od něho a když jí roztaženýma rukama útěk po schůdkách zabránil, vyhoupla se na zábradlí pavlače a spustila se odtud mžikem dolů do zahrady. A ještě se zabělal v útěku šat její mezi stromy.

Téhož večera pan podučitel velmi dlouho seděl za psacím stolkem. Sdělil jsem vám již, že vynalézal nový druh písma. Tento vynález dnes dokončil. Dlouho psal všeliké číslice a klikyháky až konečně pozdě v noci odložil péro a svlékaje se, spokojeně zabručel: »Tak to bude nejlépe! Tohle nepřečte nikdo.«

Od té doby bude se vám zdáti počínání pana podučitele velmi podivným. Druhý den odpoledne střízl si dvě bílé čtvrtky papíru, napsal na každou nahoře ozdobným písmem: »Klíč k tajnému písmu« a pod to celou abecedu s příslušnými šiframi. Na to zavřel jeden »klíč« do kufru, k druhému připsal dole ještě několik slov, svinul ho pečlivě, otočil růžovou stužkou a vydal se na cestu k lesu. Zašel si dnes po stezce těsně okolo myslivny. Když přišel až k ní, zastavil se náhle před okénkem v přízemí, které bylo otevřeno, a vyňal papí-

rovou stůčku. Tu zavzněl náhle s pavlače Šejnochův hlas: »Pane učiteli! pojďte nahoru!«

Tu pan podučitel, zastrčiv rychle »klíč«, jakoby mu hlavu zapálil, uháněl odtud do lesa přes vetchou lávku na své místečko pod dubem. Tam dlouho poseděl, dlouho podumal a vrátil se večerem domů — s »klíčem« v kapse.

Pozdě do noci psal šiframi dlouhé, dlouhé psaní...

V.

Na pana podučitele usmálo se štěstí; obdržeľ uprázdněnou školu. Jako bleskem rozletla se zpráva ta po Malešicích. Většina přála mu nenadálého povýšení: »Dost se chudák načekal,« říkali, »dost se navzdychal! Teď on to požene parou. No, bude z nich roztomilý páreček, jakobys je byl z celého světa dohromady shledal!«

Než pan podučitel na Julinku ani nevzpomněl. Úkaz to tím nápadnější, jelikož právě tou dobou mnoho na ostatní obyvatelstvo Malešic myslil. Poslední čas byly se mu Malešice zhnusily; pohlížel na ně s opovržením jako na bídné těsné hnízdo, jež brání perutem dı cha jeho, aby se volně rozepjaly, i toužil odtud daleko, hodně daleko; jediný kouteček byl by rád vzal s sebou do oné dálky, totiž rozložitý dub nad potokem, i ten potok pod ním, i tu obrostlou lávku a snad i něco dále. K tomu místu jakoby bylo srdce jeho přirostlo. Však i ostatní Malešice jevily se mu nyní, co je měl navždy opustiti, v jiném světle. Čím více se blížila doba jeho odchodu, tím ctihodnější se mu zdály ty šedivé, nahrbené krovy, tím přívětivější

ty skromné zahrádky, tím tklivější hlahol malešických zvonů; zdálo se mu, že okénka se všech stran prosebně k němu pohlížejí, stará škola že mu vyčítá jeho zpyšnění, s balkónu zámeckého že naň kývá komteska Sidonie květnatým a motýlatým vějířem. I s honorací malešickou se v duchu smířil Že ho časem škádlili, že si z něho šašky tropili? Bože, vždyť byl jen podučitel! Toť takové nízké postavení. Teď jakožto učitel teprve jasně spatřoval, jaké to malé zvíře, takový podučitel! Však oni jsou nyní zahanbeni, mluvil k sobě, litují urážek, jakých se na mně dopouštěli. To je dostatečný trest. A když si je tak jednoho po druhém představoval s dobrými i špatnými stránkami jejich, tu nabývaly prvnější vždy více vrchu. Byl to přece veselý život mezi nimi! I sám Šejnocha skrýval pod nechutnou skořepinou dobré jádro.

Rozjímaje takto, skládal si pan podučitel šatstvo a knihy do kufříku. Chystal se již pomalu na odjezd. Tu namanuly se mu ony dva klíče k tajnému písmu, které byl tak pracně sestavil Jeden byl posud zavinut a otočen růžovou stužkou. Pan podučitel ho zastrčil do náprsní kapsy. »Dnes odpoledne anebo nikdy!« zašeptal při tom s výrazem náhlého odhodlání v líci. Šukaje dále, nahmátl kožené pouzdro, potištěné zlatým písmem. Byla to jedna z oněch tretek, které tehdy z Prahy přivezl. Odklopil víčko a hle! z jasně modrého lůna jako blesk se to zakmitlo, zlatý had do prstence svinut zasvítil rubínovýma očima, ba zdá se mi, že v šupinách jeho vyryty byly začáteční písmeny páně podučitelova jména.

Tu náhle bez zaklepání otevřely se dvéře. V nich stál Šejnocha. Rychle skryl pan podučitel tajemné pouzdro k tajemnému písmu v náprsní kapse.

Šejnocha podával mu z daleka širokou ruku a snímaje druhou opeřený klobouk, pravil srdečným tónem: »Gratuluju, gratuluju, pane učiteli! Martinovská škola — to věřím! To je prebenda. Však vy jste také zpyšněl: člověk vás musí vyhledat jako jezevce v brloze, jinak by se mu nedostalo toho potěšení...«

Pan podučitel uznávaje pravdivost té výčitky, neodpověděl na ni ničeho. Stiskl toliko Šejnochovi ruku vřeleji než jindy a s jakýmsi výrazem polo slavnostním, polo blahosklonným v obličeji okázal mu na židli: »Prosím, pane Šejnocho, račte se posaditi!«

»Prosím, pane učiteli, neračte se namáhati!« odvětil Šejnocha s přídechem ironie. »Pospíchám. Přišel jsem k vám toliko ve jménu ostatních, abych vás pozval na výlet do Potměšína. Vyť přece půjdete — co? Chceme oslaviti vaše jmenování a zároveň se s vámi přátelskou pitkou rozloučiti.«

Panu podučiteli přišlo pozvání to nevhod. Měl právě dnes namířeno jinam. Nicméně nemohl vzhledem k lichotnému pro něho účelu odepříti. I pravil tudíž po krátkém váhání: »Nerad sice do Potměšína chodím — no, ale půjdu. Přiberou se také dámy?«

»Nemějte starosti; dámy zůstanou tentokráte doma. A sultána se také nemusíte bát; nedávno ho někde v poli zastřelili...«

Pan podučitel se lehounce zapýřil. »Ujednáno!« řekl po chvíli, půjdu. V kolik hodin?«

»Ve tři se pro vás zastavím S bohem!«

»S bohem, pane Šejnocho!«

Šel tedy odpoledne s ostatními do Potměšína. Jediný pan doktor scházel ve společnosti. Po cestě rozpředl se o něm hovor. »Víte-li pak, pánové, že u doktorů zabíjeli?« tázal se adjunkt.

»Slyšel jsem,« odvětil představený.

»A je-li pak to hezké,« pokračoval adjunkt, »že nás ani na ovar nepozval, že na staré kamarády ani bídnou jitrnicí nevzpomněl, co?«

Všichni přidali se k tomu náhledu. Obzvláště Loukota dával posuňky na jevo hlubokou svou nevoli nad sobeckým jednáním doktorovým.

»Ale pomstíme se mu, co?« ptal se znova adjunkt.

»Pomstíme — ale jak?« pravili druzí.

»Mám něco za lubem,« odvětil adjunkt; »budete spokojeni.«

Po tváři Loukotově rozložil se již napřed výraz uspokojení a radostného zadostučinění nad tím, že podlému činu doktorovu bude v patách následovati spravedlivý trest.

V Potměšíně samém stala se toliko jedna zaznamenání hodná událost. Když pan podučitel po páté sklenici na všeobecnou žádost tklivou píseň »Zasviť mi ty slunko zlaté« zapěl a právě verše

»Nikdy víc své děvče věrné,
věrné druhy nespatřím!«

s tak hlubokým pohnutím v hlase dokončil, že se Loukotovi slze jako hrách po tvářích kutálely, tu schvátil najednou Šejnocha sklenici a zvolal: »Připijme si na zdraví nevěsty pana učitele!«

Všichni se chápali sklenic s voláním: »Ať žije Julinka!«

Než pan podučitel stál tu bledý, chladný jako mramorová socha. Oči jeho byly skloněny, rty pevně sevřeny. Ruku vložil za ňadra.

»Co to, pane učiteli? — Je vám špatně? — Což si nepřipijete? — Slyšíte — na zdraví Julinky!« volali soudruzi kolem něho

Pan podučitel ještě chvíli váhal, pak jakoby se byl náhle probral ze sna, vzdychl, vyňal ruku ze záňadří a ťukaje sklenicí lehounce do kola zašeptal: »Nu tedy — na zdraví Julinky!«

Všichni pili až do dna, pan podučitel sotva se dotkl rtoma lemu sklenice. Když ale ostatní dopili a nové pivo před nimi se zapěnilo, tu vznesl poznovu sklenici, zajiskřil okem a zvolal chvějícím se hlasem: »A teď na zdraví té, kterou miluju!«

Všichni vyvalili na něho oči. »Což Julinku nemilujete? Jen se nepřetvařujte! Není to žádná hanba!« a podobně znělo do kola. Adjunkt šťouchl Šejnochu loktem: »Má už trochu v hořejším patře.« Šejnocha přikývl hlavou.

Ale pan podučitel zdvihl sklenici ještě výše a zvolav pevným hlasem: »Tedy mi nikdo nepřipije? Budiž. Připiju si sám. Ještě jednou: Na zdraví té, kterou miluju!« a vyprázdnil sklenici jedním douškem do poslední krůpěje. — —

Když se pozdě v noci společnost z Potměšína vracela, rozkládal pan představený neustále rukama a děkoval každou chvíli některému stromu u silnice vždy dokládaje: »Jen nechte na hlavě!« pan major jindy tak mlčenlivý vypravoval adjunktovi všeliká milostná dobrodružství z dřívějších let, polesný plakal a ujišťoval Šejnochu, že nenalezne v širém světě tak špatného člověka, jako je on (totiž polesný), Loukota a pan podučitel hleděli se darmo sobě sblížiti, neboť pokaždé, když si již již ruku přátelsky stisknouti chtěli, zmizel jeden z nich v nějakém příkopě.

Konečně zakolísaly se před nimi na jasném nočním nebi zdvoj- a ztrojnásobeny obrysy malešického zámku, kostela i táhlé tlupy ostatních stavení. Před samým městysem zastavil se adjunkt, usedl na vysoký mezník a druzí skupili se okolo něho v očekávání věcí, které přijdou. Příšerné až bylo podívání na ty shluklé postavy, metající do pole dlouhé fantastické stíny; mimovolně myslil bys na zbojníky, radící se o provedení zločinného záměru. Adjunkt počal těžkým jazykem: »Pánové — bratří! Doktor nás urazil. Jeho jednání jest při nejmenším — špatné a padoušské! Však my se mu pomstíme. Loukoto, vy máte na dvorku žebřík —?«

»Má — ám, ale jedno kolo tentoc —« ozvalo se to z příkopu, v němž byl právě Loukota zanikl.

»Nechte ho! Je opilý jako z — víře — ouha!« a již se pan podučitel řítil za Loukotou.

»On tam má žebřík — vím to určitě!« pokračoval adjunkt. »Ten přeneseme k doktorům — někdo tam vyleze — jitrnice jsou v hořejším pokoji — nabere jich, co unese — a zítra pozvem doktora na jitrnicovou slavnost do radnice. He, co tomu říkáte?«

»Sláva, ať žije náš jednatel!« volali ostatní.

»Ticho!« mírnil adjunkt všeobecné nadšení, »ticho! Abychom nikoho neprobudili!«

Mezi tím byli se pan podučitel a Loukota šťastně vydrápali z příkopu a všichni brali se mlčky dále. Vynesli z dvorku Loukotův žebřík, přistavili ho k nedalekému domku doktorovu a panu podučiteli přidělen byl adjunktem úkol, aby vylezl do otevřeného okna v prvním poschodí. »Dokažte, že vám na Julince nezáleží!« pravil mu.

»To dokážu!« odvětil pevně pan podučitel a již byl na žebříku. Šťastně vylezl nahoru. Ale sotva že se octnul v pokoji, odtrhl adjunkt žebřík od okna a přál se smíchem panu podučiteli nahoru dobrou noc. Nadarmo prosil a zaklínal ho tento přitlumeným hlasem, aby nedělal špatné žerty, nadarmo dovolával se přátelství a soucitu ostatních: adjunkt přiloživ ruce k ústům, odpověděl nahoru: »Nezbuďte Julinku — spí vedle v pokoji!« a bral se spěšně odtud s žebříkem, který mu ostatní nésti pomáhali. Brzy ztratili se mezi staveními.

Pan podučitel v zoufalém svém postavení náhle vystřízlivěl. Pomýšlel na spásu Změřil okem hloubku pod sebou — ne, skok s té výše mohl by zaplatit nohou, nebo rukou, neb dokonce životem... Kradl se po špičkách k protějším dveřím. Běda! byly zamčeny. Byly tu ještě jedny dvéře — ach! těmi nemohl, za nimi dřímala sladká dívčí bytost. Což tu počíti? Zrak jeho utkvěl na dlouhém stole, na němž opřádala měsíční zář seřaděné jitrnice, stočené klobásy, ohromná jelita... Ach, bože! přál se deset mil od toho pohledu, jindy tak svůdného. Tu zaslechl ve vedlejším pokoji šramot — pak škrtnutí sirkou — a teď pronikl klíčovou dírkou paprsek světla.

Pan podučitel se zachvěl. Což jestli Julinka vejde, člověka v pokoji spatří, vykřikne a celý dům vzbouří? Zítra budou o tom vrabci na střeše štěbetat, povstane z toho nesmírné pohoršení, roznese se to po vůkolí, snad i do budoucího jeho bydliště. Nikoli! raději se Julince ohlásím, svěřím se jí se vším, ona je vzdělaná, útlocitná dívka... vyvede mne nepozorovaně z domu. Odhodlaně přiblížil se po té úvaze ke dveřím vedlejší

ložnice a přiloživ ústa ke klíční dírce, pravil přiduš-ným hlasem: »Slečno, nelekejte se! To jsem já — pan podučitel!« — Uvnitř ticho. — Pan podučitel opakoval slova svá hlasitěji. Uvnitř zacvakaly trepky a právě, když pan podučitel hlavu od klíční dírky pozdvihl, rozlétly se dvéře a v nich stanul — pan doktor v žu-paně se svíčkou v ruce.

Jako hromem omráčen potočil se pan podučitel nazpět.

»A — to je pěkné!« dobylo se po chvíli němého úžasu z prsou doktorových. »Tedy skutečně vy! No, pěkné!«

Pan podučitel mlčel Bled, s očima sklopenýma stál tu jako zločinec, zastižený při skutku.

»A vy — právě vy!« pokračoval doktor v rozhor-lení, »od vás bych se toho byl nejméně nadál. Han-ba! — nestydíte se?«

Tu vznesl pan podučitel oči. Nebyl si vědom ha-nebného činu; že se dobyl panu doktorovi na jitrnice, mohlo se považovati leda za výbuch mladické svévole, nikoli však za důkaz mrzké povahy. Ostatně i sám doktor často s ostatními prováděl podobné kousky. Řekl tudíž pevným hlasem:

»Byl to žert — pouhý žert!«

»Žert?« rozkřikl se doktor, »tohle nazýváte žertem? Vy — který jste povolán vštěpovat dětským srdcím zásady mravnosti! Drzou ruku vztáhnouti po tom, co člověk tak dlouho střežil jako oko v hlavě — a to je vám žert?«

Pan podučitel nyní zase doktora nepochopoval. Věděl sice, že je materialista, ale to rozhorlení pro

několik jitrnic zdálo se mu přece podivným. Nevěděl, co by měl k tomu odpovědíti.

»A to jste nemohl ke mně přijíti —« pokračoval doktor, náhle však se otázal: »a kudy pak jste se tu pro Pánaboha vzal?«

»Po Loukotově žebříku.«

»Tak ještě s Loukotou ve spolku. To přesáhá všechny meze! Styďte se! Kdybyste byl přišel jako muž a řekl to a to, zajisté bych vám nebyl okázal dvéře, ale to jako zloděj — —«

»Bylo by to neslušné, abych se sám pozval. Ostatně nejsem takový materialista, abych v té míře bažil — —«

»Nechte omluv! Kdyby to byl jiný, kdyby vás neměla ráda, kdybych vás neznal jinak jako řádného muže, kterého bůh ví jaký šílený záchvat k tomu skutku přivedl, vyhodil bych vás z domu a nikdy byste mi nesměl více na oči. Ale u vás tomu udělám jiný konec. Vy si ji vezmete a sice hned. Školu máte — za týden budou ohlášky. Basta!«

Panu podučiteli spadlo bělmo s očí. Teď pochopoval zuřivost doktorovu.

»Nu, což stojíte jako sloup?« pravil k němu tento zjemněným hlasem. »Snad vám není ta rychlost po vůli? Za týden pravím a punktum! A teď mi podejte ruku. Odpouštím vám.«

»Ale — —«

»Nic ale! Za týden — a dost. Ona vás miluje — tudíž není žádné překážky více. Ale teď vás vyvedu z domu, aby se nikdo o tom nedověděl.«

Mlčky, s hlavou svěšenou kráčel pan podučitel po špičkách za doktorem, který jej svedl po schodech

*

ke dveřím, a tu mu poklepal na rameno. »No, už je zase dobře. Ale řekněte mi — nenahnul jste si trochu?«

»Byl jsem v Potměšíně!«

»Proto. Nu, dobrou noc! Zítra přijďte — ještě se domluvíme.«

»Dobrou noc.«

Přišed domů sklesl pan podučitel do lenošky. Zakryv si obličej dlaněmi seděl tak dlouho bez pohnutí. Konečně vstal, rozsvítil a vyňal z kapsy papírový závitek s růžovou stužkou. Byl to onen klíč k tajnému písmu. Dole bylo připsáno: »Milovaná bytnosti! Jedno srdce, které by se Ti rádo svěřilo, volí tuto tajnou cestu. Chceš-li oblažiti tlukot jeho kotvou naděje, opiš písmo toto a vlož prvopis sbalený do duté vrby v pravo od starého můstku. Zítra najdeš tam psaní laskavého obsahu, které pomocí opsaného klíče rozluštíš. Jedna bytnost, která truchlí.«

Pak vzal pan podučitěl z kufříku dlouhé šifrované psaní s nápisem: »Lesní víle!« svinul je s klíčem v kotouč a zapálil na plamenu svíčky. Za chvilku bylo obé hrstka popelu, po němž těkala mroucí jiskra...

* * *

Onen zlatý had s rubínovýma očima svinul se kolem prstu Julinčina.

Pan učitel byl vzorným manželem. Každé přání Julinčino bylo mu rozkazem. A bůh žehnal šťastnému manželství tomu: pan učitel měl vždycky po škole co kolíbat, co chovat, čemu pohádky vypravovat.

S Malešickými se smířil. Byl také na svatbě pana adjunkta s představených Liduškou.

A jednou přišel k němu návštěvou Loukota a sdělil mu, že dostal Šejnocha u polesných kvinde a že si Andulka vezme jednoho mladého, hezkého polesného ze sousedství. — Pan podučitel na to nic neřekl a zapálil si na svíčce fidibus; když jej přiložil k otvoru hlavičky — měl posud onoho Alipašete nebo Šamyla nebo co to bylo — spozoroval, že mu vlastně dýmka ani nevyhasla...

Novella z ničeho nic.

(»Světozor« 1871.)

I.

Usmyslil jsem si, napsati novellu o několika arších. Po nějaký čas cítil jsem škubání v prstech pravé ruky, které se u mne někdy dostavuje a jen okázalým podpisem pod kopu hluchých a něco jakés takés jádro obsahujících odstavců vyléčeno bývá. K tomu přidružila se událost, která jako kvas dřímající ve mně novellistický živel pobouřila. Sdělím vám ji.

Jel jsem v dostavníku. Důtklivé jeho příjemnosti sdíleli se mnou dva mužové a jedna dívka. Byl tu obstarožný, hřmotný pán v ohromném kožichu a s myslivecký kloboukem naproti své dceři, švarnému děvčeti sedmnáctiletému; mně pak naproti seděl člověk, který představoval obecný typ dostavnický se všemi podstatnými znaky: vševědoucností, mnohomluvností, nejvyšší shovívavostí, stlačitelností až na matematickou čáru, věčným úsměvem jakož i opletenou láhví barevné líhoviny pro spolucestovníky, pro kočího, pro všechny příhody. Máť zajisté každý dostavník svého domácího ducha, jako každý koráb svého lodního mužíka, bez něhož by nebyl ničím, jenž mu teprve ráz dostavnický

přidává. Obyčejně vstupuje tato nezbytná osoba — nevím, z jakých příčin — teprve za branou a nalézá pomocí své arci-stlačitelnosti místa i ve vyprodaném dostavníku. Za pět minut zná všechny cestující vrub na vrub, za deset oni jeho, za čtvrt hodiny sahá po opletené láhvi. Ve vaku má bonbony pro děti, v kapsách celou lékárnu a v hlavě deset poštovních knížek; s dostavníkem obeznámen je důkladně, ví o všech jeho rozmarech, nedůtklivostech a náchylnostech; s kočím je ty a ty, a zná podél silnice všechny hospodské i s otci jejich, dědy a pradědy...

Tento duch dostavniční, nedošed ohlasu u otce a dcery, opředl mne tak hustě svou otázkovou i anekdotovou sítí, že jsem onyno viděl pouze jako v mlze, neřku-li abych se byl s nimi důkladněji seznámil.

Temnota valně přibývající vyprostila mne z jeho klepet. Sňal s hlavy klobouk a nahradiv ho starou, rozmačkanou čepicí, kterou celý tento rod pro případ v šose chová, přál mně, či vlastně sobě dobrou noc. Nastalo utišení veliké. I zadíval jsem se ven do spící přírody, a noční poesie ovívala fantastickými řasami svého roucha mé čelo. Dlouhé stíny stromů, letíce za sebou, zdály se mi chvátající karavanou duchů; nad osamělým křížem v poli rozvěšovala má duma mlhavá, netopýří křídla; pod zubatými smrky tušil jsem kolem praskajícího ohně tlupu příšerných postav...

»Márinko — ty pláčeš? Bláhové děcko! Což pak tě dávám nějakému lidožroutovi?« přidušeným hlasem počal otec.

»Je horší ještě!«

»Ale jdi, jdi! Co pak máš proti němu? Je zcela slušný člověk příjemného zevnějšku, uhlazených mravů a miluje tě upřímně!«

»Ten — někoho milovat? Ten? Podívej se mu do těch ledovitých a přece palčivých očí — hu, zima po mně sahá, když na něho jen pomyslím!«

»Hloupé třesky, plesky! Jiná by se po něm rozmáchla oběma rukama. A kdybys viděla k tomu jeho dvůr a sady! Všechno jako z cukru... Jen ten holubník pod jeho okny vyhlíží jako báječný zámek v pověstí. A ty vodoskoky, besídky, rybníky s labutěmi a čluny! Žila bys tam jako v ráji.«

»Raději — kde jinde, nežli v ráji s ním!«

»A ty si ho přece vezmeš! Basta!«

»A nevezmu, nikoho si nevezmu — leda jednoho — —«

Tu probudil dostavník notným štilcem ospalého svého ducha k nové činnosti. Prosil mne za odpuštění, které jsem mu chtě nechtě uděliti musel, ačkoli jsem nevěděl zač, a jal se mi vypravovati dopodrobna svůj sen. Postaral se o to důkladně, že jsem z dalšího hovoru mezi otcem a dcerou, mimo to potichu vedeného, ani slova zachytiti nemohl.

Ozval se štěkot psů. Pán v kožichu chopil se svého vaku, Márinka schovala uslzený šátek, úslužný duch dostavničí sháněl se po krabicích a krabičkách slečnin ých, ba, i ty, jichž se byla již zmocnila, vyrval jí opět z rukou a dvířka zastavivšího se dostavníku otevřev, seskočil napřed, aby pánovi a slečně při slézání pomáhal. Odevzdav děvečce, která byla se svítilnou přikvapila svým pánům v ústrety, lepenkovou svou kořist, štípl ji blahosklonně do buclaté tváře, vyslal za odcházejícími »dobrou noc«, vskočil nazpět do vozu a kočí práskl do koní... Zamihlo se mi v šeru

hrbolaté stavení s párem osvětlených oken jako sovích očí. Brzy zanikl v dálce štěkot psů. Nu, a stromy letěly v pravo, v levo dále a dále — — a od té doby uhnízdila se ona výše podotknutá křeč v prstech mé pravé ruky. Starý pán v kožichu, spanilá jeho dceruška, nenáviděný ženich s ledovitýma očima ve dne v noci stáli přede mnou, prosíce mne, ba zaklínajíce, abych je uvedl na papír. Ve vzduchu přede mnou kmitaly se v divé směsi labutě, čluny, dostavník, topole podél silnice... Boubelatá děvečka ucházela se u mne o místo intrikánky a duch dostavničí výmluvně se za ni přimlouval. Naproti tomu tahal mne strážný anjel české literatury za rukáv a ptal se mne, co při té celé věci zvláštního, nového, zpracování hodného? A rohatý jeho protichůdce za mne mu odpovídal, že možno z ničeho udělati všechno, že lze jednoduché té události dáti hluboce významné sociální a mravní pozadí, z něhož by osoby její o mnoho platněji a zajímavěji vystupovaly. V přísvitu obraznosti jevil se mi ženich jako důstojný zástupce té části sestárlé naší mládeže, jež s bylím předsudků vyplela ze sebe všechny květy krásnějších pocitů, jejíž oči jen buď plápolají šílením požitku neb lednatějí omrzelostí života, jejíž duše jest jako prázdný, příšerně zívající hrob samy sebe; starý otec okazoval se mi jako špinavá bublina všedního bláta, jež rozdýmá se čirým sobectvím, v níž paprsek světlejších výšin nikdy nezaskvěl se duhou nebeskou; v zápasu pak s nimi dívka se svatovínkem poesie nad hlavou, s holubicí první lásky v útajném srdce hnízdečku... Její slzavé oči jako dvě pomněnky rosou nasycené přemohly mne Rozhodl jsem se pro psaní. Vrženy kostky!

II.

Přede mnou čistý arch, černý kocour mi přede na klíně, roj myšlenek dovádí mi v hlavě jako mušky za letního večera. Rozpřáhl jsem se po péru —

»Co to zas čmáráš? — nějakou vodnatou idyllu? He?«

To Franta, sedě nedbale na posteli, v ruce ohromný krajíc na prst máslem namazaný, rýpnul do mne tou otázkou.

Mrštil jsem po něm káravým pohledem a chopil se péra. Ale myšlenkové mušky byly rozprášeny do všech konců. Oko mé vracelo se ustavičně k Frantovi, vábeno ohromným jeho krajícem. Po chvíli zápasu s sebou samým odložil jsem péro a zamířil vážně ke svému studentskému kufru, kde také pecen chleba vonícího mým domovským krajem velebně se rozkládal a žlutavé máslo z obalu zelených listů jen jen kypělo. Brzy na to seděl jsem na své posteli naproti Frantovi se stejně důkladným krajícem v ruce.

Tu klepání na dvéře. »Dále!« Vešel poštovní sluha se psaním v ruce. — Vyskočili jsme oba provanuti sladkou předtuchou. — »Pan František B — b — ba,« — poštovní sluha nemohl to přeslabikovati — bezpochyby od ženské. Má naděje svěsila křídla, Franta uchvátil psaní, smáčkl je několikrát zkoumavě mezi prsty a poněkud sklamán podíval se na adresu. »A — od ní!« Pozastavil se nad černou pečetí, pak ji utrhl a vyňal pečlivě sbalený list.

S napnutím sledoval jsem účinky psaní ve Frantově líci. List od *ní* je pro něho vždycky událost — a k tomu s černou pečetí! Černá pečeť konala jaksi svou

povinnost. Obličej Frantův chmuřil se víc a více, rty jeho zapínaly se v sebe, posléz udeřil zaťatou pěstí o stůl a z úst mu vyhrklo: »Ten ji tedy má míti? Ten! Ty mé umučení — ten!« Přelétl zběžně ostatek psaní, na to pokročil mlčky ke skříni, vyňal bez omluvy můj sváteční kabát — jindy si ho vypůjčoval alespoň s významným na mne pohledem — a nedbaje mých otázek vyrazil ze dveří...

Zvuk, jakým Franta ono »Ten?!« pronesl, utkvěl mi v mysli. Jako při Márinčině: »Ten — někoho milovat?« vynořil se opět přede mnou mladý starý člověk s vyžilou lící, studeným zrakem, jako bledý, neurčitý stín sama sebe; opět rozedmula se přede mnou všední ona bublina v kožichu a mysliveckém klobouku a naproti ní milostné děvče. Náhle přidružila se k nim Frantova postava. — Zpomněl jsem si, že jeho domov leží onou stranou, kudy mne tenkráte dostavník nesl, že Marii nazývá svou vyvolenou — k tomu to psaní — zoufalé ono »Ten?!« — ne, nebylo pochyby více, kdo byl Márince oním jediným, jemuž by něžnou svou ručku podala!

Musím se Vám upřímně vyznati, že jsem nebyl hrubě rád tomu pasování Franty za hrdinu mé budoucí novelly. Je sice dobrý hoch, ale pro takový úřad nemá v sobě ani jiskry nadání. Už jeho zevnějšek! Představte si vybledlý, beztvárný malakov, z něhož čouhají dvě lidské tlapy — jinak nemohu ruce jeho nazvati — a k tomu obličej, pro který by mohl člověk do roka 365 zrcadel roztlouci. A co do tvarů těla, těm jest onen široký, řasnatý malakov pravým dobrodiním. Jediné, čeho se novellista na celém tom prosaickém zjevu zachytiti může, jest chuchvalec vousů na bradě; však ani s tím pro řídkost jeho daleko nevystačíš.

Takový byl Franta. A teď si jej představte klečícího u nohou půvabné dívky, klonícího se k rozváté hřívě bujného oře, trhajícího jiskřivé rosou petrklíče k ozdobě milky, sahajícího do hloubi malakova pro lesklou bambitku, aby roztříštil lebku sobě a nenáviděnému soku — a jaké jsou všechny ty situace, do nichž moderní novellista musí hrdinu svého uvésti, a rcete, zda by se v nich nevyjímal nad míru směšně?

Však již ho tu jednou mám — jaká pomoc! Ostatně tak časem z večera, za soumraku stává se výraz ob ičeje jeho o mnoho ušlechtilejším, obestírávát jej tu stín divné melancholie; časem, když o půlnoci vratkým krokem domů přichází, a hlavu do dlaní pohříživ na stolici hřmotně usedá, mluvívá z tahů jeho jakýsi světový bol, temné pohrdání tou koulí bláta, k níž zákon přírody nohy naše ukoval, a společností lidskou, která i duchem na té blátivé kouli lpí; časem — nu zkrátka: připadalo mi na mysl mnoho okamžiků, kdy Franta jaksi ze sebe vycházel, v jasném proměnění nad ošumělý svůj malakov se povznášel — a takž jsem se pozenáhla spřátelil s myšlenkou postaviti jej po bok sličné Márince.

A tak tedy začnu ve jménu Páně. Napřed vypil jsem ještě černou kávu. Po ní rozestírá vždycky fantasie před vnitřním zrakem mým svůj obrovský vějíř; zprvu bývá na něm neurčitá směs žhoucích barev a jak se pozvolna rozsouvá, vyvíjí se květ z květu, palác v paláce se dvojí, postava z postavy vystupuje a vždy samostatněji, vždy zřetelněji noří se ze záhybů jeho nevídané obrazy, až mi konečně celý nádherný oblouk divnotvárných orchidej, báječných zámků, luzných bajader zastře ten všední, bledý svět. Co mi pak po něm, co i po Vás, velevážení čtenářové, že vrtíte hlavou nad mou dětin-

skou novellou bez začátku — bez konce... Jsem teď v onom sladkém vytržení, v onom divném polosnění, polobdění, v němž usedá Arab, vysrkav své mokka, do hrbolatého stínu svého velblouda na pruhovaný svůj burnus. Arab má pro ten duševní stav zvláštní název — říkáť tomu krátce »kéf«, my bychom to museli opsati celou větou, na příklad: »básnické rozpoložení mysli po sklenici dobré černé kávy« — ale u nás to kazí cichorie a jiné ještě věci.

V této poloviční nepříčetnosti chopil jsem se péra a začal svou novellu s náležitým vzletem následovně:

Mraky a hvězdy.

Novella.

Motto: Já.

Ejh'e ctnost! Ille nevinnosti ráj!
jak tu kvete na alpy té skloně,
jak fialka za větrem tak voní ě
a tam venku myslí, žeť jen báj'.

Nemo.

Žeť jen báj, že babská pouze zkazka,
zeť jen dětí, hlupců vodítko,
zkušenosti vyoraná vráska
aneb vata chudé na lýtko...

Z nedokončené básně.

Velikán vztáhl ruku po drahém safíru, třpytícím se z hloubi — a tu zkameněl. Safír — jezero; velikán — hora. Teď usedá časem cestovatel na zvětralé čelo zkamenělého obra a nemůže se nasytiti pohledu na obraz řídké krásy, u nohou jeho rozestřený. Pod ním hrbolatý, porostlý výběžek hory táhne se ku krásnému jezeru, klidně dřímajícímu v chobotnatých, zelených svých březích. Dále otvírá se vyhlídka daleko, daleko do úrodného kraje: zpředu jeví se pole jako různobarevné

kusy ohromného koberce, mezi nimi zřetelně se rysují tu a tam tlupy přívětivých stavení, báně kostelů zaskvívají se v paprscích slunečních, všechno před tebou jako na dlani, všechno tak milé ve svém zmenšení; vidíš zřetelně pastýře, bělavá stáda, u kříže pocestného s tlumokem na zádech, kolo omšeného mlýna, na němž se voda rozprašuje; však čím dále, tím neurčitější stávají se obrysy předmětů, tím více splývají pole, lesy, dědiny v jedinou pestrou tkaninu, která poznenáhla bledne, do sivomodra přechází, již jen tu a tam v ní bílé čupky — daleké dvorce, třpytivé nitky — daleké řeky, a tam obraz v modru se ztrací ..

Zrak cestovatele vrací se z modré dálky zpět na klidnou hladinu jezera pod sebou. Čím déle na ní dlí, tím mocněji ho táhne dolů k sobě. Ty vody kmitavé táhlými choboty jako dlouhými rameny rozestírají se po tobě, po motýlech z dola vystupujících vzkazují ti, že tam milo poseděti na těch zelených březích pod olšemi u hustého rákosí. Rybářské chatky tu po jedné, tam po dvou, po třech přikradly se těsně k jezeru a nahrbeny shlížejí v něm chudé vděky své, jinde bílé vížky letohradů pyšněji patří na třesavý svůj obraz ve vodách, a nad vlnami třepetá se plachetní člun jako veliký bělokřídlý motýl. V každém záhybu tam dole dřímá utěšená idylka.

Váben krásami těmi sestupoval jednou k jezeru bledý mladík. Z pod širokého klobouku opestřeného jarním kvítím padají světlé zcuchané vlasy k osmahlému obličeji, jehož nepravidelnost a chudost přezařují dvě veliké snivé oči; na bradě jeho lehké chmýří; hnědý malakov obestírá četnými záhyby nevelkou jeho postavu.

Mladík sestupoval zvolna po hrbolaté skalní pěšině, přes niž si tu a tam ostružiny ostnaté ruce podávaly, bílá bříza se překláněla, křišťálový pramének po různobarevných křemenech přeskakoval. Slunce chýlilo se k západu. Po jezeře táhly se vlnité řeřavé pruhy. Mladík se náhle zastavil. Podivné stavení, asi tak uprostřed mezi starosvětským zámkem a novověkým letohrádkem, metalo tu pod ním do jezera své fantastické stíny. Štíhlá věž s šupinatou makovicí vznášela se nad ním, ostatní pak stavení, různotvárné, zelenými vrcholy několika stromů zastíněné, přilepeno bylo ku svahu skály jako kamenné hnízdo báječného ptáka velikána. Od malé branky, vedoucí se strany jezera do tajin těsného dvorce, skláněly se dřevěné, z hruba sbité a tu i onde již rozpadalé stupně až k samé vodě, kde věkem nachýlený kůl držel na provaze pestrou, skotačivou loďku. A na malém tařasu nade dvorcem rozpínal pavilon kulatou svou střechu, zlatem slunečním obetkanou, jako obrovský hřib z kouzelných lesů. Když přišel blíže, rozeznal v pavilonu tři osoby: dva mužské a dívku.

V záhybu stezky tyčil se pod rozložitým dubem dřevěný, zpuchřelý kříž, obetkán paprsky slunce jako svatozáří. Pod ním sedělo děcko s chudou plachetkou na hlavě a dívalo se velkýma, jasnýma očima do šeré dálky. Mladík se před ním zastavil.

»Slyš, dceruško, čí pak to dole stavení?«

Děvčátko, jakoby ze sna bylo procitlo, udiveně a plaše vzneslo k němu oči a pravilo po chvíli rozpačitě: »Pánovo.«

»A jaký to pán?«

»No, pán.«

Šel dále. Z pavilonu byli již onino dva mužové zmizeli — ostala tam dívka sama. Lokte opírala o zábradlí a hlavu kryla do dlaní jako v hlubokém zamyšlení. Pěšina stáčela se blízko kolem pavilonu. Vyrušena kroky ze snění svého pozdvihla dívka hlavu, a tu spatřil plně krásný její obličej, okanutý zčeřeným vlasem jako zlatým deštěm. Spatřil nahé kypré hrdlo, jemně odstíněnou bradu, bleďoučké líce a dlouhořasé temné oči — a celý ten obličej byl tak malý, na polo ještě dětský, v držení té zlaté hlavinky spočíval nezměrný půvab... Mimovolně stanul chodec. Však dívka se rychle vzchopila a lehounce se odechvěla z pavilonu.

Mladík sešel až k jezeru. Podél toho vinula se travou pěšina, vybíhající od stavení s vížkou. Odtud blížil se na koni muž zvolna jeda a časem po stavení se ohlížeje. Dle bílého klobouku poznal chodec, že to jedna z oněch dvou postav mužských z pavilonu. Právě u něho ohlédl se jezdec znova a tu zjevil se obličej v základním rysu krásný, avšak nyní bledý, opuchlý, s tahy neurčitě splývajícími; dvě oči kalné, bez jiskry; oděv jeho byl pěkný, vkusný; pokrývka na koni skvostná, zlatým erbem v rohu prošitá. Jezdec švihl koně ozdobným bičíkem, kůň se vzepjal, zasupal a bleskem unášel odtud pána — —

Až potud napsal jsem svou novellu, když mne vytrhlo náhle jemné zaťukání na dvéře.

Kradl jsem se po špičkách ke dveřím, abych je nevčasnému hostu, buď on kdokoli, před nosem zatarasil; však než jsem to mohl provésti, rozesmekly se dveře zlehounka a v nich objevil se klobouk, jenž budil mimovolně představu žitiště a vrabců, za ním pak vynořil se člověk, který tu představu ještě více oživoval. Zespod čela, hluboce skloněného, vyzíraly k tobě dvě

úzkostlivé oči s výrazem takovým, jakoby tě snažně prosily, abys ostatek laskavě pozorností svou ušetřiti ráčil. Prosba tato byla plně odůvodněna, neboť k té satyře na oděv lidský, kterou tu ruka času hubené a zkřivené údy popsala, byl by i onen klobouk býval příliš slušným mottem.

»Prosím uctivě, nebydlí zde pan Štětina?« optal se mne ten živý věšák vetešnický.

»Nebydlí.«

»Snad vedle, prosím?«

»Ani vedle. Vůbec tu v celém domě žádný pan Štětina nebydlí. Mohu vás o tom ubezpečiti.«

»A to je divné, velmi divné. Řekl mi přece: čís. 50., druhé poschodí, první dvéře v levo. A k tomu dodal: přijďte jistě, pane Miroslave, musíte mne vystřihnout.«

Vystřihnout? Mimovolně jsem upjal oči na »pana« Miroslava, jenž z nich ihned vyčetl žádost o vysvětlení temného onoho výrazu.

»Pan Štětina se dává rád vystřihovat. Jednou jsem ho vystřihl u »zlaté třísky«, po druhé »u Zadinů« a po třetí — už ani nevím, kde to bylo; ale sedělo tam mnoho pánů okolo stolu, professoři, doktoři, páni od magistrátu a od telegrafu a dali se všichni po řadě vystřihnout a jeden k tomu svého psa. Prosím« — při tom vytáhl z jedné z děr svého kabátu propocenou a po krajích ohryzanou knížku, z níž se jal opatrně vyjímati černé papírové výstřižky — »račte se podívati: zde je sklepnice od Zadinů, zde jeden pán v cylindru, tady kočka paní domácí, vedle květina podle přírody a tady, prosím, jsem já sám — vystřihl jsem se jen tak z paměti ...«

Ah, po obyčeji slavných malířů, pomyslil jsem si. Pohled na výstřižek mne přesvědčil, že tento umělec

ve stříhání buď ani stínu paměti neměl aneb se nikdy do zrcadla nepodíval, neboť zalichotil si svými nůžkami tak málo, že to, co tu z černého papíru vystřihl, spíše fétusu než jemu se podobalo. Ostatně byli i ten pán s cylindrem, i ta sklepnice, i ta květina podle přírody všemu na světě podobnější, nežli tomu, co vyznačovati měli. Nicméně pravil jsem ze soucitu k němu: »Věru, je to podobné. Vy jste tedy, pane, vlastně umělcem?«

Oko smutného silhuetisty zaplálo živěji. »Ano jsem umělec, pane, nemenší nežli malíř nebo sochař. Z mramoru vytesat sochu, kus po kuse, tah po tahu za týdny, za měsíce — to konečně dovedou mnozí; ale z kousku papíru za okamžik vyčarovat věrný obrys čehokoli — to, myslím, je větší umění. A vidíte, drahý pane, nikdo to neuznává. Jen hladký kámen, jen skvělá barva na ně působí. Byl jsem před časem také u malíře, v továrně maloval jsem na dýmky ženské hlavy, které šly jako na dračku — měl jsem při tom postavení jako barón — ale to už tak osud, klesl jsem, ba klesl...« Oči jeho navlhly.

Pohled můj utkvěl na několika velikých skvrnách, které v předu vestě a kabátu jeho dodávaly zvláštní pikantní barvitosti — a v těchto několika skvrnách četl jsem celý osud jeho. Po chvíli zeptal jsem se bezděčně: »Nyní se vám vede tedy hůře, nežli v továrně?«

»Ach ovšem, pane,« odpověděl plačtivým hlasem, »nyní jsem učiněný žebrák. Věru, kdybych s kloboukem v ruce chodil od stolu k stolu, více bych vydělal, nežli svými nůžkami. Časem se stává, že projdu deset hostinců a nevydělám ani na sklen — na skývu chleba. Někdy ovšem, když je rozjařená společnost pohromadě, dává se třeba celá vystřihnout. Ale jak mi platí mou umělost? Zrovna se vám stydím ten pakatel jmenovat.

Ovšem jsou také uznalí páni, kteří oceňují mou práci, kteří mne nesnižují žebráckým grošem — ale těch je pořídku, velmi pořídku...«

Abych jemu i sobě času ušetřil, přerušil jsem ho: »Nu, což? na mně byste nechtěl umělost svou osvědčit?«

»S největší radostí, pane, hned!« I sáhl rychle do některé z děr svého kabátu a vyňal z ní rezavé nůžtičky. Vzal osmerku černého papíru opatrně mezi prsty, zajel do ní nůžkami a s báječnou rychlostí vystřihl obrys hlavy, která překvapovala svou nápadnou nepodobností k mé, jakož i vůbec k člověčí hlavě.

Podal mi ji s pohledem vítězoslavn'm.

Abych mu zbůhdarma neublížil, pravil jsem: »Vskutku podoba — a za tak kratičkou chvíli« — a vtiskl jsem mu do ruky slušný honorár.

On se hluboce uklonil a sáhl do své knížky. »Kdyby mi pán za neskromnost nevykládal,« pravil třesavým hlasem, »nabídl bych zde ještě ten komický obrázek: je to starý pán s břitvou v ruce. Velmi pečlivě provedeno — —«

Koupil jsem starého pána s břitvou. Abych nemusel také koupit chalupu nebo tygra nebo co se to dále v knize černalo, řekl jsem úsečně: »Nu, poroučím se, pane Miroslave!«

Oslovený zastrčil knížku, avšak přišla mu do nepravé díry a svezla se mu pod kabátem k zemi. Celý mrak silhuet vysypal se z ní. Shýbl se pro ně, však tu to na něm asi na čtyřech místech prasklo a kalhoty utvořily dole malebné záhyby. Aby se nepřihodilo další neštěstí, sebral jsem sám výstřižky, zastrčil je do knížky a podal mu ji. Ve dveřích optal se ještě: »Račte odpustit, tak pan Křikava zde nebydlí?«

»Snad Štětina?«

*

»Ach, ano pan Štětina, vskutku, řekl jsem Štětina «

»Zde nebydlí v celém domě žádný pan Štetina ani pan Křikava. Poroučím se.«

Zastrčil jsem vnitř dvéře a vrátil se ku své novele. Však neměl jsem u ní stání. Vydal jsem se na procházku po svém pokoji. Na mysl se mi neodbytně dralo porovnání sebe sama s oním děravým silhuetářem. Zdaž mu nejsem podoben? On kazí papír nůžkami, já pérem; on tvoří z něho karikatury stínů, já vrhám naň karikaturní stíny svých myšlenek. Holý obrys — pouhá šablona — v ní nekvetou svěží barvy života, v ní nebují prostý vděk přírody — a jaké to všední obrysy, jaké to všední šablony!

Čím déle jsem tak přecházel, tím hlouběji zabíral jsem se do toho porovnání, tím zpozdilejší jevil jsem se sám sobě. Napsati novellu, napsati ji tou všední manýrou, ba pod tou manýrou, což bude ona jiného, než takový bídný výstřižek, jaké jsem právě z útrpnosti koupil. Za pár dní ji napíšu, za pár hodin ji někdo z dlouhé chvíle přečte — ó záslužné to podnikání, krásný to úkol životní! Či to mé povolání, abych pomohl lidem ubíjet čas?

Po tomto pessimistickém rozjímání byl bych — snad nikoli k vašemu žalu — zde závěrečnou čáru udělal, kdyby mi tu nebyl na mysl připadl Franta. Chudák! Kde asi bloudí? Kam se asi uchýlil s hlubokým svým žalem? Což mu platno, kdyby tisíce mil uběhl, žalu tomu neuteče. Ubohý hoch!

Znám lidi jeho druhu: na povrchu drsný, šedý kámen a v nitru hloubí si mocný proud citu tajné jeskyně. Ostatně láska jest jako drahý kámen z pohádky: zasaď ho kamkoli, on vše do kola oslní paprsky svými. Prach všednosti lesk jeho nezakalí, čas oheň

jeho neutlumí. Láska jest jako písně jistých básníků — k ní možno vždy ještě připsati sloku

Opět se v duchu mém rozblesklo ono klidné jezero, ověnčené hustým rákosím, ty loďky skotačivé, ty chatky skromné, ty letohrady pyšné — i předl jsem v myšlenkách novellu svou dále. Ve zdi pod pavilónem jest jeden kámen vylomen — kdož to učinil? Kdo tady stoupal nahoru? — Tajné schůzky dvou milenců — kdož o nich ví? — jediná věrná služka a ta nepoví.

Otec počítá, mýtí lesy, zlepšuje role. Na koni přijíždí mladý člověk s vyhaslým okem, vyžilou tváří. Snímá dvorně bílý klobouk tiskne otci ruku a po straně zívá. A jednou přijel ve skvostném kočáře pro nevěstu.

Však touž dobou vystupoval po klikaté pěšině vzhůru mladík v řasnatém malakovu. Na čele měl chmuru, v oku slzu. Nevšímal si ostružin, rozlezlých po stezce, ani praménků, ji přeskakujících, ba nevšiml si ani malého děvčete, jež sedělo pod osloněným křížem a dívalo se velkýma, jasnýma očima do šeré dálky...

Ach, to by bylo příliš mdlé. Snad tedy: Ve stínu rákosí na jemném pletivu vodních bylin našli jednou rybáři dvě mrtvá těla — Nikoli! to u nás dávno zevšednělo.

Což kdyby tedy onen vyžilý muž — jest to ovšem pravdě velmi nepodobno, ale jest to zvláštní, překvapující a v tom času záliba — kdyby tedy onen muž, v jehož oku jiskry, v jehož duši hvězdy utuchly, buď před shasnutím zaplanuv v celé původní kráse ducha svého, buď v podivínství, podobném šílenosti, v den před svatbou v rozmařilé koupeli žíly si otevřel a soku veškeré své jmění — Pryč, nestvůro! Musím ven z dusného pokoje, tam, kde se to hemží lidmi z masa a krve, nikoli pak fantómy z papíru a černi!

Zašel jsem k šatnici, abych se ustrojil k procházce. Ach vždyť mi Franta odnesl kabát — na mém kolíku visí tam jeho. Do něho uschoval dopis s černou pečetí. Což abych — mezi námi vyvinul se dávno hmotný i duševní komunismus — ano nahlédnu v to psaní, z něhož jsem tolik vytušil.

Sáhl jsem pro list. Zde jeho obsah:

»Milovaný Františku!

Stran toho globusu, o kterém mi píšeš, s největší ochotou Ti pomohu. Dojdi si k Bety, mám u ní ještě nějaké peníze — z těch si vezmi, kolik Ti třeba a za ostatek jí vyřiď, aby mi koupila klobouček, nosí prý se nyní matrósské, a že jí posílám štipanou hubičku, ale jen v duchu, nikoli po Tobě, jak's tomu onehdy rozuměl, a ten klobouček může býti také s kytkami, ale jasmín že nechci, aby mi ho poslala po vozkovi — pojede tam s neděle. Máš asi mnoho učení — odpusť, že Ti tak málo píšu — ale musím do kuchyně — jestli pak na mne hodně vzpomínáš? Abych nezapomněla, malinovskou hospodu, kterou chtěl Tvůj pan otec najmouti, tolik jsi se na ni těšil, dostane starý Kutil, víš ten morous, říkají, že nebude mít ani hosta. Piš brzy!

Tvá

do hrobu Tě milující

Marie.

Té černé pečeti se nelekni, nemohla jsem v celém domě jiný vosk sehnati«

Všední vtip, všední život — škoda pro něho péro namočit.

Taroky.

Humoreska.

(»Lumír« 1873.)

V městečku Ž. přebývali dva staří, vážní pánové, z nichž jeden se jmenoval Dusil a druhý Musil. Vedle této podobnosti jmen byli pánové Musil a Dusil i jinak velmi sobě podobni. Obzvláště zdaleka byla podobnost obou co do postavy, oděvu a pohybů tak veliká, že bys byl při prvním jich shlédnutí mimovolně oči zamhouřil v domnění, že buď pan Dusil nebo pan Musil před novým, bystřejším pohledem do říše zrakových přeludů se uteče. Ovšem, čím více jsi se jim přibližoval, tím více rozdílů jevilo se mezi oběma.

Byltě pan Dusil o poznání štíhlejší a střih šatu jeho vyznačoval se jakýmsi, ovšem slaboučkým přídechem šviháckosti, však prozrazoval zároveň ducha povzneseného nad malicherné starosti o náležitý počet knoflíků, o celistvost nohavic a podobné tretky. Oděv pana Musila naproti tomu nesl na sobě ráz prosté pohodlné domáckosti a stopy spravující a pořádající ruky. Oba měli dlouhé vrásčité obličeje, vysoké lysiny, šedivé proužky vousů pod ušima a výrazné, poněkud nesou-

měrné nosy; však nesouměrnost tuto zvyšovala u pana Dusila pobočni bradavice, o jejíž jsoucnosti se — mimochodem řečeno — každou chvíli bezděčným hmátnutím přesvědčoval.

I povaha našich hrdin patrně se lišila: pan Dusil byl duševně poněkud čilejší, pružnější, měl poněkud praktičtější, veselejší názor světa a spojoval s jakousi volnější mravoučnou theorií — život jeho byl bezúhonný — velikou náklonnost k jistému druhu suchého humoru, humoru tak lehounkému, že málo který posluchač jemný pel jeho na slovech Dusilových pozoroval. Pan Musil naproti tomu byl povahy usedlejší, vážnější, obíral se rád úvahami o největších záhadách ducha lidského a šetře v rozprávkách svých přísně mravouky, odhaloval jimi často hlubiny svého opravdivého, ušlechtilého citu. Byl' se také méně světem poohlédl a méně četl, než jeho pohyblivější protichůdce.

Více ještě než svými povahami lišili se hrdinové naši svými domácími poměry. Pan Dusil byl totiž starý mládenec, pan Musil starý vdovec; onen bydlel v najatém pokojíku, tento obýval pěkný jednopatrový dům s rozkošnou, vkusně upravenou zahradou; první konečně měl za společnici své samoty zbytek něčeho, co za dob své opečenosti dobře strakou býti mohlo, druhý pak vykazoval na místě tom krásnou, šestnáctiletou dcerušku, jejíž titěrné střevíčky od jitřenky do večernice marně po odpočinku toužily a která s bývalou strakou páně Dusilovou jen to společné měla, že si na zavolání »Julinko« (u straky: »Pecko!«) velmi přítulně na koleno (u straky: pantofel) svého živitele sedala. Nešťastnou náhodou měl pan Musil nad touto roztomilou ozdůbkou svého příbytku velmi nepohodlné stinidlo ve své ovdovělé sestře, paní Barboře Rákosové, kteráž netoliko

zásadám svým vychovatelským vůči Julince výhradnou platnost zjednávala, nýbrž i za mentorku svého staršího bratra se povyšovala.

Přes tyto značné rozdíly byla podobnost pánů Musila a Dusila překvapující, a — předpokládáme-li nějakou řadící a ladící vůli v říši všehomíra — musíme to za více než rozmarný žertík uznati, že tyto dva lidi právě do městečka Ž. jako dva zajímavé pendanty vedle sebe postavila. Čím by byl pan Musil o sobě? Čím pan Dusil mezi jinými lidmi? Ztratili by se oba — nikdo by se při nich ani nepozastavil. Jedině v soubytí obou na témž místě vedle sebe spočívá vtip jejich jsoucnosti.

I zdá se, jakoby byli z vnuknutí jakéhos tento svůj společný světový úkol pojali, neboť bývali neustále pohromadě, ba přestávali téměř na společnosti své.

Jak mile se poprvé byli spatřili, přilnuli ihned k sobě přátelstvím nejvřelejším. Našli se. Však z počátku nebyla podobnost obou tak veliká; teprve delším vzájemným vlivem přizpůsobili se takto druh k druhu.

V první době po svém seznámení ulevovali plnou měrou potřebě vzájemného sdílení. A měli toho nesmírně mnoho, co sobě sděliti chtěli. Pan Musil objasnil panu Dusilovi svůj poměr k paní Barboře, vylíčil mu — rozplývaje se v slzách — své bývalé štěstí manželské a nynější otcovské, pošeptal mu některé — vzhledem k paní Barboře — velmi smělé plány budoucnosti Julinky se týkající, vyjevil mu dále, že jsou naše známosti o bohu a věcech nadpozemských nad míru chudy, že jsou měsíc a hvězdy tělesa podobná zemi naší a bezpochyby též tvory nám podobnými obydlená, že se teprve po smrti dovíme, bude-li duch náš za hrobem dále žíti čili nic, a vůbec veškeré články své

složité filosofie, neopomenuv zároveň odhaliti mu až na dno své šlechetné, citlivé srdce. Pan Dusil vypravoval na vzájem panu Musilovi o svém pobytu v Benátkách, které jsou celé na jehlách v moři vystavěny, o ztroskotání lodi »Pastrana«, z něhož on, plovaje na soudku petroleje, šťastně vyvázl, vylíčil mu velmi živě s přídechem svého suchého humoru milostné dobrodružství, které měl ve Španělsku s černovlasou, černookou dcerou jistého tamějšího písaře, a v němž jedné španělské stěně hlavní úkol byl přidělen — však zajímavý příběh tento nemohl pan Dusil pro mnohé odstrašující posuňky svého posluchače nikdy za onu španělskou stěnu dopraviti — zkrátka, vypověděl mu všechno, čeho se ve světě dožil i nedožil, i vyprázdnil před ním na dno schránku svých anekdot a vtipných průpovědí. Konečně věděl jednoho dne každý z nich právě tolik, co oba dohromady.

Po době povídání nastala doba mlčení. V této druhé době zběhla se událost, o níž hodlám vypravovati.

Bylo léto. Pánové Dusil a Musil sedali den co den v zahradě tohoto, majíce nad hlavami husté, různotvárné lupení útulné besídky jako zelený štít proti ohnivým šípům odpoledního slunce. Nemluví, přemýšlejí. Přemýšlejí usilovně o tom, co by spolu mluviti měli. Pan Dusil, maje nohy skříženy, ohledává tvrdošijně svou význačnou bradavici, jako by ji měl za přechovavatelku některého zapomenutého dobrodružství nebo vtipu, a pan Musil vznáší oči s výrazem žalostivým k libé hře světel a zelených stínů nad sebou, jako by se nějakého spasného vnuknutí s hůry dovolával. Však nebe je neúprosno a bradavice shledána nevinnou.

Po marném hmoždění upjal ten neb onen v nesmělé naději oči na svůj protějšek, však brzy odvrátil

hlavu, setkav se s opačnou nadějí ve zraku druhově. S tichou resignací zadívali se oba ven do zahrady, kde kupa zelených vrcholků v modru se vlnila, zahalujíc hlubokým stínem nádržku vody, jejíž tmavou hladinu zdobila posledními svými květy, a kde nad pestrými hlavinkami květin rozmanitý lesklý hmyz přelétal a bzučel. Vlašťovice mihla se vzduchem a uchvátila v letu jednoho z těch přelétavých broučků; ihned obrátil se pan Musil k příteli a pohnul živě rtem, však přestal na tom pohybu, neboť byl již v oku páně Dusilově přečetl svůj zamýšlený výrok, že většina tvorů bohužel hubením jiných tvorů se živí, což nazvati nutno poměrem velmi nepřirozeným.

V tom objevila se mezi stromy líbezná postava dívčí ve světlých, veselých barvách, s rojem šotků v oku a s úsměvem na rtech. Julinka to nesoucí starým samotářům nějaké občerstvení. Vzdor svému břemeni blíží se švižným poskokem srny. Náhle svezl se jí s nožky jeden z věčně zaměstnaných střevíčků Zastavila se s rozmarným posunkem, shýbla se pro nevěrný střevíček a stojíc o jedné noze obouvala si jej zvolna s veselým popěvkem na druhou malounko pozdviženou, při čemž se pod záhyby jasně žlutého šatu objevil obrys překrásné nožky ve sněhobílé punčošce. Pan Dusil otevřel ústa k nějaké poznámce, ale odmítavý posunek pana Musila přesvědčil jej, že tento již zná a se svého mravního hlediska zpředu zatracuje obmýšlený vtip.

Takové byly každodenní odpolední dýchánky — pravé to dýchánky, při nichž ústa na jediný úkol dýchání obmezena bývala — těchto pánů.

Však přece byla jedna věc, která mnohdy jednotvárné ticho jejich besed přerušovala. Byla jedna stále napjatá struna v duši obou, které se zhusta na vzájem

dotýkali a která zvláště slovy útlocitného pana Musila nezřídka třaslavě a žalostivě zazn vala.

Kdysi byl pan Dusil po dlouhém přemítání pojednou živě pronesl: »Takhle taroky by neškodily!«

Pan Musil trhl sebou, osněn náhlým světlem, které mu z výroku toho zazářilo. Ano, taroky! taroky! Tato královna her odháněti bude svým kouzelným, měnivým vějířem od svých bývalých věrných panošů plížící se příšeru dlouhé chvíle. Jako tonoucí stébla zachytili se oba této myšlenky.

Od té chvíle byli pevně přesvědčeni, že jsou taroky jedinou branou k lepší jich budoucnosti, v tomto znamení že spočívá jediná jejich spása.

Nuž, co vadilo tomu, aby šťastnou tu myšlenku ihned ve skutek uvedli? — Maličkost: v městečku Ž. nebylo než jediných tarokových karet, které pan Musil jakožto svědkyně mnohých krásných večerů pečlivě schraňoval a od nedávna několikráte za den lítostným okem po řadě prohlížel, a kromě našich dvou známých ni jediného člověka, který by byl nezbytnou tarokovou trojici doplniti mohl.

Po delším, marném pátrání po této nezbytné třetí osobě nahmatal pan Dusil ve své bradavici převýbornou myšlenku, že by si onu vlastním přičiněním — odchováním totiž nějakého novice veselého řádu Škýzova — zaopatřiti mohli. Málem by se jim to bylo podařilo. V sousedství pana Musila bydlel malý, obtloustlý člověk s tmavorudým obličejem a mosaznými kroužky v uších, jehož měkké srdce naléhavým prosbám sousedovým neodolalo. Jednoho dne rděl se jeho obličej s výrazem poněkud připitomělým mezi radostnými obličeji pánů Musila a Dusila a mžouravá očka jeho pohlížela jaksi bázlivě na veliký vějíř karet, který mu naši přátelé se

značným namáháním do tlustých, neohebných prstů vpravili. Začalo průpravné vyučování. Soused nestačoval obraceti očka a kývati živě hlavou tu v stranu pana Dusila, tu v stranu pana Musila, kteří mu oba najednou s velikým ohněm základní pravidla hry vykládali. Na štěstí objevily se při tom některé rozdíly mezi soustavami obou učitelů a než tito jakés takés shody docílili, mohl se ubohý žák ze své mrákoty poněkud vzpamatovati. Za oddechu toho zpozoroval, že jsou na tarokových kartách v rukou jeho namalovány roztomilé obrázky, mezi nimiž zvláště jeden — tuším na tarokové devítce — představující skupení dívek nad lesním pramenem, kterýž byl jakousi ďábelskou fintou při kupování karet se strany pana Musila mezi ostatními, mravně zcela nezávadnými obrázky proklouzl, znalecké jeho pochvaly došel. Však ne dlouho těšil se svým nálezem. Bylo mu podstoupiti první hru na zkoušku. Bože, jaká to hra! Po každé vynesené kartě následoval dlouhý výklad s obou stran a stručné opakování všeho toho, co byl učeň již slyšel, vlastně neslyšel, tak že by tento byl návalu nauky zajisté podlehl, kdyby jej nebyl sílil pohled na půvabnou devítku. Vynášeje v pravo i v levo ostatní karty dle okamžité své choutky, zachovával si devítku tuto jako drahocenný poklad až do posledka, kde ji s povzdechem na hlášeného pakátla páně Dusilova odložil, začež se mu ovšem zasloužené důtky dostalo. Leč pan Musil potěšil jej slovy: »Však se do toho vpravíte! Zítra to již půjde lépe!« a oba propustili jej velmi milostivě. Od té chvíle zmizel rudý obličej s kovovými kroužky v uších úplně na obzoru našich přátel jako klamný červánek. Sklamáni byli v jediné své naději — ti tam krásní snové!

Však netušená pomoc byla jim blízka.

Jistý mladík totiž, jménem Jaroslav Komár, zajel si jednou večer levicí do vlasů a napsal pravicí do svého deníku tyto řádky: »Miluju! Tisíckráte bych tu napsal, že miluju! — Malicherné duše, jako na příklad můj domácí. Hodím ti pod nohy, cihlo, tvůj lakotný peníz! — Zbytečné je přemítati o jádru bytosti člověčí. Bůh! Vane dech všehomírem... Jen bambitka mne dělí od ničeho. — Gabriel Max — mizerný štětec! Mizerné péro, stvůro husí, oknem tě —« a zdá se, že tu Jaroslav Komár skutečně péro oknem vyhodil.

Kdybyste z této ukázky slohové vyčetli, že byl Jaroslav Komár člověk nad míru třeštivý, činili byste mu nemalou křivdu. Měl ť toliko živější letoru nežli většina ostatních lidí, duch jeho byl právě tak pohyblivý a těkavý jako jeho oči a v jeho hlavě kupily se myšlenky neméně zcuchané nežli ty bělavé vlasy nad ní a ta zarudlá vousiska pod ní. Abych ten obraz několika črtami doplnil, oznamuju, že převládala v postavě Jaroslava Komára lahodná štíhlost, v romantice tak oblíbená, a že se jeho líce honosily jemným nádechem ruměnce, který se k barvě vlasů a vousů výborně hodil.

Z narážky na Gabriela Maxe uhodl jistě každý, kdo zná slavnou »Julii« tohoto umělce, že byla Julinka Musilova hrdinkou milostných snů Jaroslava Komára. Ostatně si nemusel pro tuto lásku hned s bambitkou zahrávati, neboť byl navzdor svému nehrubě výnosnému postavení v Ž. jakožto jediný syn bohatého obchodníka pražského výhodnou partií pro kteroukoli zdejší dívku. Však náš Jaroslav nemohl si dle romantických svých názorů pravou lásku bez boje s nepříznivým osudem představiti.

Rozhořčená »cihla« pak v denníkovém jeho výbuchu nevztahovala se k nikomu jinému, než k obtloust-

lému človíčku s rudou tváří a kovovými kroužky v uších, jehož truchlivý tarokový noviciát jsem před chvilkou čtenářům vylíčil. Byl' Jaroslav Komár nájemníkem jeho a zítra končila poslední několikrát prodloužená lhůta k zaplacení »lakotného peníze« čili prózou: činže.

Jaroslav Komár splnil slib sobě daný a »nehodil« sice, nýbrž položil a to nikoli »pod nohy«, nýbrž na stůl svému panu domácímu dlužné nájemné. Tento odměnil jeho prodlouženou správnost historkou o svém dobrodružství s pány Musilem a Dusilem, protkanou několika osobními poznámkami, těmto pánům nepříliš pochlebnými, z kteréž příčiny je tuto k věčnému zapomenutí odsuzuju.

Jaroslav Komár nachýlil po vyslechnutí této historky hlavu malounko stranou a postál chvíli nehnutě v hlubokém přemýšlení, což bylo při něm řídkou událostí. Náhle povznesl s vítězným pohledem čelo a vyrazil ze dveří.

Téhož dne vypravil se na cestu do nejbližšího města. Vrátiv se z tajemné této výpravy do svého pokoje, vyňal ze záňadří jakýsi balíček a jakousi knížku Z roztržené obálky vysypala se na stůl kupa překrásných tarokových karet. Na to rozřezal knížku, přisedl k ní a jal se s velikým duševním úsilím obsah její studovati, přibíraje zhusta karty co názornou stránku svého studia ku pomoci Časem ovšem odskakoval od své knížky, těkával s divnými posunky po světnici, činíval krasovědecké zastávky před zrcadlem, zabodával pérem do deníku přelétavé myšlenky, zkoušíval, zdali by, leže na znaku na posteli, špičkami nohou nízkého stropu dosáhl, zkrátka oddával se různému vedlejšímu zaměstnání, čemuž se při ohnivé jeho letoře nikdo diviti nebude.

Pilné toto studium trvalo několik dní. Konečně jednou odpoledne zavřel náš mladý přítel rázným pohybem knížku, zaluskl si prsty, uvrhl se na postel, kdež tentokráte tělocvičný svůj pokus skutečně provedl, a zabral se po té do zušlechťování svého zevnějšku. Oblaživ se pohledem do zrcadla sešel na dvorek.

Dvorek tento byl od zahrady páně Musilovy oddělen toliko nízkou mřížovou ohradou, podél níž na druhé straně vedla stezka k stinnému každodennímu shromáždišti pánů Dusila a Musila. Tudy musejí přijíti.

A hle! již se objevil ctihodný pár. Jaroslav smekl velmi zdvořile svou francouzskou, záhadným odznakem se třpytící čapku. Pánové poděkovali blahosklonně.

»To je dnes vedro, pánové! Ve Španělsku prý prohlásili republiku,« sdružil Jaroslav Komár po svém způsobu myšlenky.

Pan Dusil pohlédl na pana Musila a dosáhnuv němého jeho svolení, odkašlal si a prohodil prozatím toliko vzhledem k první poznámce Jaroslavově: »Ba, vedro! V potu tváře musí se člověk večera doseděti — (viz nahoře: suchý humor). A čím se bavit? Kartami? Vyjímaje taroky —«

»Ach, taroky! Velmi důvtipná a zábavná hra!« vskočil mu Jaroslav Komár živě do řeči. »Taroky! Pakát ultimo! Co naše národní bulka proti tomu! Rád bych si zase jednou zahrál v taroky!«

Pánové Musil a Dusil pohlédli v radostném překvapení na sebe. »Pane, vy umíte taroky?« zvolali na to jednými ústy, jako by v náhlé své štěstí věřiti sobě netroufali.

»Ovšem, ovšem! Dlouho jsem sice nehrál — vyšly mi poněkud z paměti. Ale vpravím se brzy opět do toho.«

Za krátko seděl Jaroslav Komár v povědomé nám besídce mezi svými slavnostně naladěnými spoluhráči. Konečně po tolikerém marném namáhání splněna nejvroucnější jejich tužba! Rozdaly se karty. Partie začala. Zvláštní to skupení! Jako chlapec viděl jsem kdesi u hodin dva lepenkové panáky, kteří na stěně proti sobě nalepeni, majíce pohyblivé ruce ke kyvadlu připevněny, zdánlivě toto sobě bez ustání navzájem podávali. Kdyby mi úcta k pánům Dusilovi a Musilovi v tom nezbraňovala, poctil bych ony panáky porovnáním s těmito pány, jak v nápadné podobnosti své mlčky a vážně naproti sobě sedíce, střídavě karty vyhazovali a shrabovali. K odměřené této klidnosti tvořila věčně pohyblivá postava Jaroslavova uprostřed zvláštní protivu: vrtěl sebou, kasal si rukávy, bručel operní nápěvy, šermoval kartami v povětří a vedl s nimi hlasité rozhovory. Starým pánům byl sice nesourodý tento živel velmi proti srsti, než k vůli božským tarokům odpouštěli mu i jeho výstřednosti i patrné začátečnictví ve hře i stále se vzmáhající roztržitost. Upíraľ oči hustěji do zahrady než do karet, natahoval krk velmi povážlivě a vymršťoval časem i celé tělo do výšky, kterýžto pohyb páni spoluhráči z nedorozumění vždy rychlým shrnutím svých kartových vějířů doprovázeli.

Náhle utkvěl těkavý pohled Jaroslava Komára nehnutě na jednom koutě zahrady. Vznášelať se tam líbezná postava Julie, podobající se báječné princezně z říše květů. Ve vlasech jejích kývala pestrá směsice květin hlavinkami na vše strany a zvyšovala jarý, svěží dojem veselého obličeje s párem blýskavých, čtverácких očí pod oslněnou řasou.

Před besídkou se zarazila. S překvapením upjala zraky na Jaroslava Komára, který se tu ve své celé

romantické štíhlosti, se zbylými kartami v rukou nad stolem povznášel a v horlivých poklonách svou mrštnost osvědčoval Již otvíral ústa k dvornému oslovení —

»A, tys to, Julinko?« zvolal pan Musil. »Nu dobrá! Postav to sem! Však se obsloužíme sami.«

Jaroslav otevřel na novo ústa, však Julinky nebylo zde více. Zahlédl toliko mezi větvemi milostný její obličej k němu nazad obrácený s úsměvem, o jehož významu se v hluboké dumy pohřížil.

Pan Dusil, mrkaje očkem po zadumaném jinochu, nachýlil se rychle k panu Musilovi a chtěl mu něco do ucha pošeptati; však dočetl se v oku jeho němé námitky, že on (pan Musil) již všecko ví a náležitá opatření učiní.

Za večera téhož dne tísnily se zcuchanou hlavou Komárovou, otevřeným oknem do šerého, vonného vzduchu nachýlenou, tyto zcuchané myšlenky: Proč se asi smála? Překrásné oči! Nemohl jsem se jí přiblížiti; jen co zdomácním. Pod sluncem sotva lze najíti fádnější hry nad taroky a nudnější společnosti nad tu dvojici nosatých podivínů! Dal bych za to půl svého vědění, kdybych zvěděl význam jejího smíchu! Snad že jsem podržel ty proklaté taroky v ruce?! Trnitou cestou ubírám se do tvého objetí, ó kouzelná vládkyně slavíků a růží!

Když se druhého dne tarokáři sešli, mrkl pan Musil jedním okem vyznamně na pana Dusila a obrátil pomocí druhého zřetel jeho k jistým občerstvením, jejichž nynější přítomnost v besídce činila budoucí objevení se Julinky naprosto zbytečným. Pan Dusil schválil toto opatření rázným pokývnutím hlavou. Jaroslav Komár

naproti tomu projevil živými posunky velikou nelibost nad touto změnou denního programu.

Po několika partiích přichvátala do besídky na místě Julinky paní Barbora Rákosová, buclatá vdovička s živým černým okem, jejíž obličej jevil stopy bývalé krásy a celý zjev pečeť nemalé ráznosti. Nesla květináč s kvetoucí azalkou.

Změřivši Jaroslava nehrubě lichotným pohledem, zašvitořila: »Pohleď, Severine, jakou krásnou azalku jsem dostala! Hádej, od koho? Od pana Bořity, našeho nového souseda. Dozvěděl prý se, že miluju květiny, a sám prý je veliký jich milovník. A Julii slíbil, že jí přinese zábavné čtení. Roztomilý človíček a má pěkné postavení . . .«

»Pane Dusile, vynášíte!« zahradil tok řeči její zmužilý se Severin.

»Však ti ty čertovy karty hodím do pece, dostanou-li se mi pod ruku!« durdila se paní Barbora.

Jaroslav Komár, který byl mezi tím uvážil, že nutno též přizeň tetinu sobě získati, oslovil ji velmi dvorně: »Ale, milostpaní, jakž byste mohla takové perly kartářského umění spáliti! Vy — přítelkyně květin — barev! Pohleďte přec, jaké to roztomilé obrázky!« Při tom nastavil jí před oči jedinou kartu, náhodou v ruce mu zbylou.

Paní Barbora pohlédla na ni, zapálila se, změřila Jaroslava od hlavy až k patě drtícím pohledem, obrátila se k němu zády a houknuvši na Severina: »Styď se! Takovými kartami hráti!« vzdálila se, máchajíc zlostně rukama.

V úžasu nad tímto počínáním obrátil Jaroslav kartu a pohlédnuv na ni sklesl zdrcen na sedadlo — byla to

*

osudná taroková devítka! Ale když se kruhy, touto událostí na klidné hladině hry povstalé, urovnaly, vzpřímil se pomyšlením: »Což po té dračici! Ať si třeba rozepne křídla nad tím tulipánovým rytířem, tím Bořitou. Jen když otce na sebe upoutám!«

Později vyskytla se také Julie v zahradě. Komárovi zdálo se, že je dnes půvab její mnohem něžnější nežli včera. Bílý šat jako z čisté pěny vodopádu utkaný objímal vzdušnými záhyby její tělo a k sněhové této bělosti tvořily luznou protivu plná růže ve vlasech, růžové pentle na ramenou vlající a růžový pás, jakož i vějíř v ruce její rozestřený, na němž se pestřili motýlové a květy v ohnivých barvách. Bělala se chvíli mezi stromovím a pak usedla na drnové sedátko. Kreslila špičkou bílého, červenou růžičkou zdobeného střevíčku cosi v písku, časem k besídce pokukujíc. Jaroslav Komár tušil v těchto pohledech jistý, srdce jeho nebeskou rozkoší naplňující význam. »Čas již, nejvyšší čas, abych se jí přiblížil!« uvažoval také.

Po skončené partii chytil se oběma rukama za hlavu a zvolal s posunkem velmi žalostivým: »Nevím, co mi to vjelo do hlavy! Takové bodání jako rozžhavenou jehlou. Projdu se trochu. Strašná bolest!« Však Jaroslav neměl ani tušení, k jakým zločinům tarokářská šílenost lidi jinak spořádané připuditi může. »Ani krok, pane!« zvolal pan Dusil s pokryteckým účastenstvím, »chůze by věc ještě zhoršila. Jediným lékem je namočený ručník, ovinutý kolem hlavy. Ostatně vás taroky brzy z toho povyrazí.« Na rozkaz pana Musila přinesla Julinka bílý ručník ve vodě omočený, oba tarokářští šílenci uvrhli se na Jaroslava a provedli navzdor zoufalé jeho obraně skutek ohavného násilí. Kloně hlavu nad novou hrstí karet, přemítal Komár pod vnu-

ceným turbanem s tváří žalostivou, proč asi Julie, sedíc na drnovém sedátku, tak tvrdošijně před ním svůj andělský obličej za širokým, pestrým vějířem ukrývá.

Za večera téhož dne měly zcuchané myšlenky našeho jinocha mnohem temnější barvitost nežli včera. Bořita vyvstával jako zlověstný mráček na obloze jeho lásky, dosud tak mnohoslibné. Ve snu pak svedlo nad jeho nosem všech jedenadvacet taroků, za škýsem v bitevní šik seřaděných, s pestrou armádou azalek, fuksií, hyacintů a pelargonií lítý boj, jehož konce však se Jaroslav Komár nedosnil.

Třetího dne představila paní Barbora přátelům v besídce pana Bořitu. Pánové Musil a Dusil byli s jeho zevnějškem patrně spokojeni a litovali toliko že k jich otázce, zda umí taroky, s úsměvem odpověděl záporně. Dle mínění Jaroslava Komára vynikal Bořita z kopy šablonovitých lidí toliko nápadnou čerností vlasu a vousu a jakýms urážlivě ironickým výrazem kolem úst a v oku. Divil se tomu velice, že oko vedle stojící Julie tak dlouho se strany spočívati mohlo na tvrdých těchto rysech.

Však zamilovaný Komár dočkal se horších věcí. Viděl, jak lilie jeho, chvějíc se po boku Bořitově zahradou, k tomuto s dětinným jakýmsi obdivem vzhlížela, slovům jeho jak evangeliu zbožně naslouchala, s lící zardělou a zrakem sklopeným nejkrásnější květy záhonů mu podávala; viděl dále, jak těsně vedle sebe na drnové sedátko usedli, jak černoch onen, přivívaje pestrým vějířem, jí volně odňatým, vánek do jejích lící, s patrným výrazem lásky k ní hovořil. Divoká žárlivost zmocnila se jeho duše. Hle, oni tam cukrují a laškují, šeptají o hvězdách, jaru a lásce a on — on tu přikován ku dvěma živým tarokům, jejichž vyznáním víry jest

pakátl ultimo, jimž se nebe nemodrá, skřivánek nepěje, květy nevoní, motýlové vzduchem neskotačí, jejichž svět se scvrkl na hrsť pomalovaných lístků! Nepřiznává, vynáší páté přes deváté — jim to jedno. Jen když hrají!

Řada strašlivých dnů nastala našemu Jaroslavu. Stinná besídka proměnila se mu v ukrutné vězení, z něhož denně v malomocném vzteku vyzírati musel na rostoucí úspěchy sokovy. A nemohl se s tímto sokem ani na kolbiště postaviti! Kdyby se byl snad žárlivostí ve lva proměnil, jeho žalářníci by jej byli v smrtonosném skoku zachytili a přinutili, aby s nimi partii dohrál. Každý den večer zdvihal před zrcadlem s hořící svíčkou v ruce tři prsty k nebi, že se taroků více nedotkne, a každé přiští odpoledne spatřilo jej pod listnatou klenbou snášejícího veškerá muka žárlivosti.

Když jednou opět přísahu svou takto zrušil, našel v besídce shromážděnou celou společnost: pány Musila a Dusila, paní Barboru, Julii a Bořitu — všechny v jakémsi slavnostním naladění. Láhve vína a vkusně uspořádané pamlsky na stole zvyšovaly povznášející dojem toho skupení. Nabídli mu přichystané sedadlo a pan Musil, zabezpečiv si tázavým pohledem souhlas celé společnosti vyjímaje paní Barboru, oslovil jej třaslavým hlasem v hlubokém pohnutí takto: »Ctěný pane! Považuju vás od nějakého času jako člena své rodiny. Doufám tedy, že nezamítnete pozvání k malému domácímu kvasu, uspořádanému za příčinou důležité a radostné události rodinné. Slavímť« — tu zajikl se pan Musil a pokračoval teprve po tázavém pohledu na pana Dusila, kterýž mu povzbuzujícím posunkem odpověděl, »slavímť dnes zasnoubení své jediné dcery Julie zde s panem — s panem Václavem Bořitou. Považíte, že co jediný

otec —« Pro hluboké pohnutí nemohl pan Musil řeč svou dokončiti — dvě bohaté slzy vyhrkly mu z očí Jaroslav Komár ztratil po tomto oslovení úplně svou pohyblivost. Stál tu jako zkamenělý rytíř z pohádky s lící bledou, s okem pustě vytřeštěným na blažený pár. Mezi jídlem nahmátl pan Dusil ve své bradavici vtipný, kolébkou idyllicky vyfintěný přípitek a chystal se již s úsměvem fauna k jeho pronesení; než přísný, mravokárný pohled pana Musila dohnal jej k tomu, že se uskrovnil pouhým: »Na zdraví snoubencům!« Sklenice zazvonily o sebe — jásot, vzlykání, tisknutí rukou, objímání. Přípitky rojily se jako perly v šampaňském. Z nenadání zpozoroval Jaroslav Komár, nevěda, jak se to stalo, že stojí s útlým hrdélkem sklenice mezi prsty a že zraky celé společnosti v napjatém očekávání k němu jsou obráceny. Patrně očekával se přípitek od něho. Mnul si čelo. V širošírém světě nenalézal ničeho, co by jej bylo k přípitku nadchnouti mohlo; pusto a temno kolem: slavíci umlkli, růže povadly, motýlové se rozprchli. V rozpacích těchto svezl se zrak jeho náhodou na kupu karet uprostřed stolu a již pronášel — ó krutá ironie osudu! — přípitek nadšeným souhlasem pánů Musila a Dusila uvítaný: »Ať žijí taroky!« V příštím okamžiku je dle jesuitské zásady v duchu proklel.

Korunou dojemné této slavnosti bylo ovšem několik partií taroků. Když se hráči sesedli, vstoupil náhle Bořita mezi ně a pravil obrácen k nešťastnému Komárovi s ironickým, jak se tomuto zdálo, úsměvem: »Pro dnešek přijměte mne, pánové, za čtvrtého do spolku. Odpusťte mi zároveň lež, které jsem se o neznalosti taroků naproti vám dopustil, odpusťte mi ji k vůli tomuto andílkovi, který byl nevinným jejím původcem.« Při tom ukázal na Julii. Panové Musil a Dusil byli radostí bez

sebe. A jak bylo Jaroslavu Komárovi při této poslední hře? Jak mu bylo vidoucímu naproti sobě za sedadlem Bořitovým milostnou podobu Julinky, ana lichotivě sněžnou ručkou na rameně svého snoubence spočívá? Nu, byl asi v rovně příjemném rozpoložení mysli, jako Švanda dudák, když jej ďábel přinutil, aby s ním v karty zahrál o svou duši.

Přišed u večer domů, odbýval Jaroslav Komár velkolepé auto da fé. S inkvisitorskou rozkoší díval se do plamenů trávících jeho zcuchaný denník, »Stručný návod ku hře v taroky« a kupu zánovních karet.

Šablóny na sentimentální povídky.

(»Lumír« 1873.)

1. Jaroslav a Jaroslava.

Ve dvou světničkách kolísaly se dvě kolébky, nad nimiž bzučely dvě matky a dvě mouchy tichou ukolébavku. V hlavách jedné kolébky vymalován byl zvenčí karafiát, ve hlavách druhé lilie. Překrásní snové dětství míhali a stíhali se nad karafiátem a lilií jak motýlové ráje, usedajíce na sklížená víčka spícího pacholete a děvčátka.

* * *

Jaroslav už nemíval karafiát ve hlavách kolébky, ale v dírce kabátu. Stal se z něho štíhlý, bledý jinoch, zhusta se zardívající a zraky klopící. V podkrovní komůrce, při svitu nočního kahanu psával slzami kalamáře básně na štíhlou dívku s průsvitnouletí a velikým temným okem.

Lilie druhé kolébky dávno sežloutla a opadala; však Jaroslava zkvetla sama v milostnou lilii. Stala se štíhlou dívkou s průsvitnou letí a párem velikých

temných očí. Snívala ráda o štíhlém, bledém jinochu, zhusta se rdícím a zraky klopícím, kteréhož sobě byla co mladistvý ideál v duši sbásnila.

Jaroslav a Jaroslava neměli dotud na vzájem o sobě ani tušení.

* * *

Jaroslav přestal se zardívati a zraky klopiti: za to oddal se kouření z dlouhé višňové dýmky a tvrdošijnému stopování dívek, které se mu na ulici zalíbily. Den, týden, měsíc vyplňoval vždy takový obrázek z ulice jeho srdce; pak zastínil jej nový. Touto vrstvou obrázků prorážel zřídka dívčí obličej s průsvitnou pletí a velikým temným okem, kterýž byl prochvíval jinošské jeho dumy.

Jaroslava začala chodit na plesy, učiti se před zrcadlem nyvým pohledům a vábným úsměvům a sbírati do skvostného album fotografie svých známých. Bylo tam velmi mnoho mladistvých pánů, ale štíhlý, bledý ideál jejího šestnáctého roku neklopil mezi nimi oči.

* * *

Jaroslav dobral se přesvědčení, že je strava v hostincích nad míru špatná. Z této a jiných příčin pojal za choť drobnou vdovičku s velikým, čtyřpatrovým domem.

Jaroslava vdala se za jistého sládka, který pivu svému šířkou těla a barvou nosu dělal živou reklamu.

O Jaroslavu neměla dosud tušení, aniž Jaroslav o ní. A nedověděli se také o sobě.

* * *

Kostelník u sv. Ondřeje jest pozoruhodný muž. Odívá se jakousi parodií na kleriku a napodobuje tonsúru velmi zdařilou lysinou. Ve všech záhybech jeho kleriky a dlouhého, poněkud zažloutlého obličeje kmitá se odlesk pokojné hladiny jeho duše. Jediná vášeň jeho jest — ač nebéřeme-li ohledu k dělání velmi složitého latinského kříže a nemístnému užívání latinských průpovědí — šňupání s důstojností a obřadností, věci světější hodnou, vykonávané. Po jednom takovém šňupci vepsal hubeným švabachem do svého kalendáře následující poznámku: »Dva funusy dnes. Však byl již nejvyšší čas. Domácí pán, sládková — nevyznamenali se hrubě. Čert aby byl za těchto bezbožných časů kostelníkem! A divně se to strefilo: on Jaroslav, ona Jaroslava. Flectamus Genua.« — A tak se sešli.

2. Strašné tajemství.

Kdo nebyl nikdy v dědince L., nepovšiml si tam jistě šedivého domku, svým zasmušilým vzezřením od přívětivých, révím ověnčených sousedů nápadně se lišícího. Blín a kopřivy v rozsedlinách prahu, zrezavělé zvonítko u dveří, věčně spuštěné záclony v oknech, komín těžkomyslně stranou pochýlený — vše mělo na sobě pečeť jakéhos příšerného, nikým nezbadaného tajemství. Lidé vyhýbali se mu, všudybylky vlašťovky a mudrlanti čápi byli by raději hnízda svá kmotru Podrbalovi za ucho přilepily — velmi znepokojované místečko! — než na stěnu a komín tajemného domku.

V tomto domku bydlil před lety muž, nad nímž si zvědaví vesničané div hlavy nerozlámali. Nikdo ne-

věděl, odkud přišel, proč přišel, jak se jmenoval, čím byl a čím se živil, zdali vůbec a jakou víru vyznával, jaká byla jeho minulost, ba hrubě ani, jak vypadal. Věděli toliko ze sdílnosti staré Bártové, vlastnice toho domku, a dcerušky její Lidunky, že jednou za soumraku cizí muž do světnice jejich vstoupil a nepoměrně vysokou činži za pronajmutí domku jim nabídl. Stará i mladá shodovaly se v tom, že měl cizinec na sobě přiléhavé, černě a bíle kostkované šaty, že byl postavy neobyčejně vytáhlé, pak že se vyznačoval hustým, posupným obočím a vlasem i vousem jak uhel černým, od nichž se umrlčí bledost obličeje a sněhová bělost zubů příkře odstiňovala. Však dle staré Bartové měl divoké, pronikavé oči a jakýs posměšný výraz v obličeji, kdežto Liduška spozorovala toliko smutné, řasou do pola přistřené oko a bolestný úsměv na rtu. Dále věděli sousedé ze sdílnosti obou ženštin, že tyto nabídnutí kostkovaného pána, kteréž doprovodil vysázením celé roční činže v blyštivých dukátech na stůl, po krátkém rozmyšlení přijaly a toliko v zadním přístavku obydlí sobě vymínily, naproti čemuž se musily zavázati, že nájemníku svému v určitých hodinách jídlo přinášeti a první tři pokoje poklízeti budou, však do čtvrtého pod ztrátou věčného blahoslavenství nikdy ani stínem střevíce nepáchnou. Poslední tento odstavec smlouvy zachovávaly svědomitě, poněvadž zapovězený pokoj vždy zevnitř klíčem i závorou uzamčen býval a nájemník z něho téměř se nevzdaloval. V předních pokojích nezastihly ho nikdy. Zdálo se, že přebystrým sluchem vyčíhává, až šelest pantoflů jejich na síni dozní, a pak teprve že odvažuje se z tajného kabinetu do jiných částí svého bydliště. Nádoby s jídlem, které den co den na stolek předního pokoje stavěly, nacha-

zely tam při návratu vždy prázdné a vedle nich časem úhledný svitek dukátů jakožto paušál za stravu a obsluhu. Bez těchto důkazů jeho tělesnosti byly by nájemníka svého musily považovati za jakous neviditelnou, strašidelnou bytost. Ač při uklízení vždy obzvláštní péči dveřím čtvrtého pokoje věnovaly, nezaslechly za nimi nikdy ani nejmenšího hlásku aneb šramotu... Strašné, hrobové tam ticho, že je časem až hrůza obcházela!

Tyto výpovědi obou ženštin byly jedinými chudými paprsky do čirého temna, jaké celou bytost cizincovu zahalovalo. Strejček ponocný chtěl k těmto paprskům sice blikavou svou lucernu přidružiti a žvástal cosi o černém, krytém povoze, který se jednou o půlnoci před šedivým domkem zastavil, a z něhož bílá ženská postava do bydliště cizincova vklouzla, o dvou černých stínech, které se jindy zřetelně na zastřených oknech čtvrtého pokoje rýsovaly, o divných zvucích a hlasech, které prý se za noci z tohoto pokoje ozývají: ale stará Bártová získala většinu sousedů pro svůj náhled, že původ černého kočáru s bílou paní, stínů v okně a divných zvuků i hlasů hledati sluší v opletené láhvičce, která strejčku ponocnému při nočních výpravách o břicho zvonívala.

Čím méně zvědavost vesničanů ukojení docházela, tím usilovněji zmocňovala se myslí jejich. Stojíce chodíce přemýšleli o strašném tajemství cizincově; neboť že jen strašné tajemství pána v kostkovaných šatech a s bezedným sáčkem dukátů v odlehlé vesnici, v šedivém domku o zastřených oknech věznit může, o tom nepochyboval žádný z nich. Sám představený obce, stříbrovlasý kmet s ušňupanou vestou, který k vysokému svému stáří velikou úctu choval a ji sobě způ-

sobem pohnutlivým prokazoval, vyvážil jednou ze své sandavky s ohromným šňupcem myšlenku, že by tajemného cizince pohledem na své ctihodné šediny povznésti a při té příležitosti se ho po jméně, stavu a jiných věcech poptati mohl, ale přestal — jako obyčejně — na pouhém šňupci.

Jednou zdálo se, že hustý závoj, po němž se tolik ruk nadarmo vztahovalo, sám sebou před zraky vesničanů se roztrhne. Když totiž jednou Lidunka dvéře čtvrtého pokoje uchem oprašovala, zachřestil uvnitř náhle klíč a prve než se smetákem nevinné skupení utvořiti mohla, vyřítil se muž v kostkovaném oděvu ze své brlohy a zahřměl na ni, blýskaje divoce očima: »Ha, ještěrko, chceš odklopiti víko s tajemství, které jsem na vždy pochoval v duši své, kde pohřbeno tolik snů a nadějí, kde pohřben celý krásný svět a já sám ve zříceninách jeho?!« Zachechtal se jako šílený. »Pohřbeno — pohřbeno! Ni trouba anděla nás nezbudí. Pohřbena víra, láska — všecko! všecko!!« — Náhle změkl a ztřaslavěl zvuk hlasu jeho, oči jeho přistřely se do pola řasou, zvlhly. »Nechtěj, dívko, odhrnouti záclonu mého tajemství; umřela bys hrůzou jak Egypťan před nahým obrazem pravdy!« Vrátil se spěšně do pokoje a zavřel za sebou.

Událost tato roznesla se bleskem po vesnici a vznesla nade všechnu pochybnost domnění, že chová cizinec veliké tajemství, a že jest tajemství to rázu strašného. —

Do vesnice mlátila černýma křídloma bouřlivá noc. Hvízdavým bičem poháněl před sebou vítr spoustu černých potvorných mraků, oblizujících se ohnivými jazyky blesků. Hřmění — blýskání — slepá tma — oslepující záře. Hrozná noc! Anděl strážce obletuj

poutníka nad sráznou propastí, v hlubokém lese těmi hrůzami obklopeného! Bičován vlastními kadeřemi, poulí zraky na pravo i v levo do lítého zápasu živlů: stoleté duby, skloněné vichrem do oblouku, tvoří nad ním listnaté brány, nebetyčné sosny v třeskutém pádu zahrazují mu cestu; s druhé strany pak hrozí mu klikatá skaliska kamennými prsty, o něž se vodopád přes cestu s hůry letící v chomáče bílé pěny roztřišťuje. Ustrašený poutník přelézá kupy vyvrácených kmenů, v cestu svalené balvany, uhání jako běsem štván, s poletavým, promočeným vlasem, nehledě trnů a klestí, které šat jeho v cáry sápají, ani ostrých kamenů, které se v krvavé paty jeho zarážejí... A nad ním, kolem něho to šumí, hučí, praská, svistí, řve, burácí, kňučí, stená z hluboka, hýká, rachotí, duní, frká a funí, jako by milion lesních strašidel bouřil mu v zápětí.

Lituji, že nemám na své povídkářské paletě ještě účinnějších barev, abych děs a hrůzu té bouřlivé noci náležitě vylíčil.

Sotva dechu popadaje, dostihl poutník vesničky a sklesl na práh šedivého domku. Schoulil se tam pod záštitou šindelové střechy a pohlížel — nyní bez bázně — ven do zápasu živlů.

Náhle vyskočil. Byl' zaslechl uvnitř domu ránu jako výstřel z bambitky, pak bolestný výkřik, jenž mu až kosti pronikl, hřmotný pád čehosi na zem, slábnoucí volání o pomoc, stenání — pak tam zavládlo hrobové ticho. Uděšen chopil se poutník rezavého zvonítka a počal zvoniti, bouchati, volati ze všech sil. Uvnitř děsivý klid, však z přístavku a sousedních chatrčí sbíhaly se bílé postavy s lucernami v rukou. Nahrnuly se kolem dveří. Poutník vypravoval jim v nesouvislých

větách, co byl v domku zaslechl. Doběhli pro zámečníka, představeného.

Zámečník otevřel dvéře. Tlupa vesničanů vhrnula se do bydliště cizincova. Přede dveřmi čtvrtého pokoje zastavili se jako na povel. Mnozí třásli se jak osyky a klapali zubama. Stáliť na prahu strašného tajemství, které bylo tak dlouho napínalo zvědavost jejich. Konečně vypáčili srdnatější osudné dvéře. Úžasné divadlo objevilo se zrakům všech. V holém, prázdném pokoji, po jehož podlaze třpytily se dukáty semo tam rozkutálené, ležel na zemi roztažen dlouhý muž v kostkovaných šatech, jednou rukou svíraje bambitku a druhou maje přitištěnu k srdci, odkud se proud černé krve po podlaze rozléval. Mramorová bledost obličeje a bělost zubů odstiňovala se příšerně od vousu a vlasu jak uhel černého. Hrůzou zježily še i ctihodné šediny představeného. Však tajemství cizincovo? Kde klíč strašného tajemství?! Prohledali všechny kouty pokoje, probadali veškeré kapsy a záhyby kostkovaných šatů — všude prázdno, nikde ani řádky, ani znaménka, ani krůpěje do horoucí jejich zvědavosti. Pohlédli v mramorový obličej, jako by tam rozřešení veliké hádanky očekávali; ale zkřivené jeho rty jako by se posmívaly marné, pošetilé naději jejich. Odnesl nešťastník strašné tajemství s sebou na věčnost, kamž také zvědavé čtenáře odkazuju . . .

Spletená historie.

Sylvestrová událost dle mnohých spisovatelů volně zpracovaná.

(»Lumír« 1873.)

V sylvestrové noci roku 18?* pozorován byl neobyčejný úkaz. Domy po obou stranách ulice byly jaksi šikmo k sobě nakloněny a kolísaly se při tom povážlivě; dláždění právě napadlým sněhem pokryté vypadalo jako bílé moře rozvlněné bouří; měsíc pak blýskající mezi vrávoravými komíny nemohl se z ustavičného kmitání probrati k určitému obrysu.

Pozorovatelem zvláštního tohoto úkazu byl Sylvestr Váhavý, kterýž se právě v tu dobu z hostince »u vysoké Porty« domů ubíral, vybočiv na oslavu svých jmenin o několik sklenic piva a sklenici punče z obyčejné míry, následkem čehož byl v jakémsi světoborném rozpoložení mysli. Jednou zastavil se do konce nad svým hubeným a klikatým stínem, kterýž se před ním na sněhu s domy a měsícem do taktu kolísal, a měl nad ním jako Hamlet nad lebkou následující rozervaný monolog: »Břečka — na mou věru, břečka! A pijou to! — nalézají se lidé — Osvětlení, hm! osvětlení — Měsíc, prý, řeřavá látka, prý — život, co život? Bublina, odfoukneš

fu — fu — — Ženské srdce, láska — jeden, dva... pět, prokletí domovníci! — odfoukneš, fu — fu — —«

Nevím, jak se to sběhlo, že Sylvestr Váhavý po některé době vysvlečen ve své posteli odpočíval a Schopenhauerův »Svět«, druhý díl, otevříti se snažil. Jak jste bezpochyby již ze samomluvy nad stínem poznali, byl Sylvestr Váhavý velmi náchylen filosofickému hloubání a měl zejména k slavnému odpůrci Hegelovu lásku tak velikou, že bez přečtení alespoň jedné stránky ze Schopenhauera nikdy badavou hlavu do podušky neskláněl. Takž otevřel i dnes báječným namáháním svých desíti prstů dílo velikého filosofa, a srovnal vířivé hemžení písmen tak dalece, že mohl přečísti první větu — definici světa. Však ve skutku tom vyčerpala se jeho síla. Přetížená hlava klesla do podušky a v hemživé, jiskřivé směsici lítaly okolo ní ty nesčíslné zářivé koule s průvodem ozářených kuliček, jichž soubor definice a my všichni nazýváme světem. Hlava klesající závratí v nesmírnosti všehomíra pozdvihla se ještě naposled, svaly úst napjaly se k poslednímu »fu —«, a tma, čirá tma rozložila se po dílně hloubavého ducha, jehož smělá plavba dnes uvázla na skaliskách »Vysoké Porty«.

Zajisté by byl nyní náš Sylvestr spánkem všech filosofů usnul a nám pouze vysoko vztyčený cíp své podušky k pozorování při kouzelné svítilně obraznosti zůstavil, kdyby tu nebylo mou sylvestrovou historii spasilo prudké zaťukání na dvéře. Sylvestr nic. Zaťukání opakovalo se hřmotněji. Sylvestr pozdvihl víčka svých očí, svěsil je zase a ohradil se proti dveřím ještě vztyčenějším cípem podušky. Však nic naplat! Třetí nemilosrdné zaťukání vyrvalo vědomí jeho násilně z objetí všehomíra.

Zaklel — budiž to psáno na řad »Vysoké Porty« — zaklel a vyskočiv z teplého lože zamířil oklikami ke dveřím.

»Ký čert? Milión miliónů — kdo to?« vyzvídal hledaje oběma rukama vyhýbavou zástrčku.

»Já!« zněla z venčí lakonická odpověď

»Čert aby —« Zástrčka zanechala hry na schovávačku a vklouzla do ruky vyburcovaného filosofa.

Někdo vstoupil pružným krokem do pokoje. »Vždyť jsem věděl,« pravil veselým hlasem, »že najdu Diogena již v sudě. O Sylvestra, o jmeniny své již doma — toť přílišné! Sylvestře, Sylvestře, kéž bych měl tvé zasady, jen s poloviny tvé zásady! Ty's věru pravzor stoické střízlivosti! Každý večer své tři, čtyři u »Porty« — pak Schopenhauer — pak postel. Ó, muži velebný!«

Tma zastřela jemné uzardění, které tato chvála skromnému libomudrci na lících vykouzlila.

»Ale, tyť tu máš tmu jako v pytli!« pokračoval pozdní host. »Posviť mi přece na svůj ztrnulý obličej, plný hrdinného sebezapírání!«

Sylvestr Váhavý podrobil odbojné ruce vůli své tou měrou, že nalezly škatulku sirek, ba i jednou z těchto škrtly, a svíčku nad otevřeným Schopenhauerem rozsvítily. Při záři její mohu vám Sylvestra, kterého jste posud jen ze stinné jeho stránky poznali, představiti též s ostatních jeho stránek. Byl hubený a klikatý jako jeho stín a měl s tímto i jinak velikou rodinnou podobnost. Obličej jeho byl totiž bezbarvý, bezvousý s čelem tak do vysoka vydumaným, že pro ně ani vlasů viděti nebylo; bez této známky důmyslu byl bys z jeho suchopárné, bezvýrazné tváře nikdy neuhodl filosofickou žílu. Však Sylvestr Váhavý byl filosofem pouze z ochoty; jeho vlastní povolání poutalo jej za otřený

pult v pošmourné kupecké účtárně, kde vadivý chef a škádliví soudruzi každičkou prázdnou chvilku pokusy vyplňovali, zdaž by v jeho ledové tváři rozmitili byť jen jiskřičku nevole. A právě tyto zevnější ústrky, tento věčný úštěpek a úsměšek surové skutečnosti, zdá se, že přiměl Sylvestra k tomu, aby se z šumu a ruchu světa do sebe utíkal, aby se jako citlivka do sebe sbalil a ve vzdušném světě filosofických záhad se ztrácel, kamž ovšem ani vadivý chef ani škádliví soudruzi neměli k němu přístupu. Ostatně jeví se při mnohých obětech jeho realistického povolání podobné ideální snažení — potěšitelný zajisté úkaz pro člověčenstvo!

Host jeho a soudruh z pisárny byl pravým opakem. Štíhlá, pružná postava s kvetoucí lící, z níž dvě hnědé jiskrné oči vesele do světa volaly: Hle, kdož odolá mým líbě zprsteněným kadeřím, jemnému pýří pod nosem, světlému nákrčníku nejnovější façony, kohož nepodmaní elegance rozprostřená po celé mé postavě?! Na jeho pultě sedal vždy bůžek lásky s napjatou tětivou, a jednotvárnými řadami cifer proplétaly se růže upomínek nasbíraných hojně o výletech a plesích.

»Nu,« prohodil kadeřavý jinoch, pozoruje při záři svíčky jakési kmitavé pohyby na rozličných částech svého přítele, »ty's ještě celý rozespalý! Však co škodí. Přicházím k tobě s velikou, velikou prosbou. Hleď, těšil jsem se jako dítě na dnešek — u Perníků je domácí zábava — tanec — hra na zástavy — božská Lotynka, můj ideál! Ach, Sylvestře, ty nevíš, jaký to andílek, blondýnka, ach! blondýnka — k zbláznění...«

»Ženská láska — odfoukneš, fu —« uznal tu Sylvestr za vhodné podotknouti.

Soudruh z pisárny podíval se trochu podiveně na Sylvestra při rozervaném tónu, s jakým tento své misogynii ulevil. Však po chvilce štěbetal s úsměvem dále: »Což tobě je hej! Ale vmysli se do mé ohnivé letory, do mé mladosti, do mé bezbrannosti vůči krásnému pohlaví — inu, zkrátka: těším se jako dítě. A tu mi do toho vjede stará teta Zázvorková s každoročním pozváním k sylvestrové hostině. Víš, oni lpějí houževnatě na pověře o rovném počtu, a ten musím každoročně já ubohý při jejich sylvestrové tabuli doplňovat. Bože, jaká muka! Strýc klímá v lenošce, teta pomlouvá celý svět a hladí kocoura, několik jiných tet hladí kocoury a pomlouvá celý svět, několik nehezkých sestřenic se červená, pomalu to všecko usíná, až pak udeřením dvanácté všechno se zdvihá k obnošeným přípitkům a strýc se rozpláče. — Mráz mne obchází při pouhém pomyšlení. Však« — dodal spěšně, jakoby se byl rozpomněl, — »byl bych to bez reptání i letos snesl — což konečně po několika hodinách dlouhé chvíle — ale dnes bych tam seděl v myšlenkách na Lotynku jako zatracenec při pohledu na nedostižné ráje. Příteli, Sylvestře! zapřisáhám tě u všeho, co ti draho a svato, u tohohle Schopenhauera zapřisáhám tě: dojeď za mne dnes k Zázvorkovům a doplň tam rovný počet. Znají tě — bude jim to jedno. Řekni, že jsem nemocen, že jsem tě za sebe poslal, řekni, co chceš — Sylvestře, drahý Sylvestře, učiň mi to k vůli!«

Sylvestr pohlížel chvíli na mluvícího s okem divně vytřeštěným a pevně sevřenýma rtoma, drže se křečovitě obruby stolu. Pak vyrazil ze sebe námitky: »Pošetilost! Já mezi ženské — já do společnosti —? Já? Po — pošeti — lost! Já? A k tomu jsem rozespalý.«

Ohnivý mladík poklekl před ním a sepjal s diva-

delním pathosem ruce. »Učiň mi to k vůli!« prosil. »Nezapomenu ti té služby nikdy. Nepřetvařuj se. Vím, že nejsi takový ukrutník. Již jsem ti objednal a zaplatil drožku, — slyš! již rachotí dole — já zde zatím dokončím toilettu — klíč ti nechám u domovníka — Oblékni se, Sylvestře! muži dokonalý, oblékni se.«

Buď neměl Sylvestr dosti rozmyslu a výřečnosti k dalším námitkám, nebo v něm slavila vrozená šlechetnost krásné vítězství nad hluboce zakořeněnou nechutí ke všelikým společnostem tohoto světa, jisto jest, že se s jakousi nadpřirozenou srdnatostí odhodlal k osudnému kroku. Ustrojiv se pomocí přítele ve sváteční šaty, sešel pomocí zábradlí po schodech dolů a ven na ulici. Spatřiv tam ve tmě kolísavý povoz, dokolísal se k němu a vlezl s napnutím posledních sil do vnitř. Následující čtvrthodinka byla by asi našemu Sylvestrovi bývala trapná jako odsouzenci cesta na popraviště, kdyby mu nebyla milosrdná příroda při vsednutí do měkkých polštářů povozu víčka smačkla, hlavu hluboce na prsa sklonila a znova badavému duchu hemživým, jiskřivým vírem zářivých světokoulí vyhlídku do příšerné budoucnosti zastřela.

Mezi tím rozpředla se ve vkusném jednom salónku s velikým přepychem skvostně vázaných knih a sádrových odlitků, u stolu, kolem něhož několik pánů a dam pod zářivými koulemi ozdobného lustru a nad esthetický uspořádaným skupením pamlsků a láhví živý pestrý věnec tvořilo, následující rozmluva.

Jedna dáma totiž, v nejlepším věku, sáhla s půvabem sebevědomým po sametovém vějíři a povívajíc jím nedbale, pronesla s přitlumeným pohledem a rozmarným úsměvem na rtu: »Víte-li pak, milí pánové a milé dámy, jaké překvapení jsem vám dnes uchystala?«

Hlavy celého skupení vztáhly se zvědavě ku předu a všechny zraky zavěsily se na rty mluvící v tak dychtivém očekávání, jakoby z nich vyjíti mělo jedenácté přikázání boží.

Dáma v nejlepším věku pásla se chvíli s vybroušenou ukrutností na těchto mukách zvědavosti a pak dodala: »Co nevidět představím vám muže, po jehož seznání jste zajisté již dávno toužili.«

»Ach! Ach!« znělo kolem stolu; druh obracel k druhu tázavé zraky, až se konečně všechny obrátily k majitelce sametového vějíře, zahalené dosud v dým delfické věštkyně.

Jediný ze společnosti, sentimentálně bledý a štíhlý mladíček s líbeznou, rusou kudrlinkou na skráni a mizivými knírky pod nosem, zaveden byl důvěrou ve vlastní důmysl na scestí.

Prohodil totiž s nesmělým pohledem na sametový vějíř: »Snad Bohuslava Vévodu?«

Se zlou se potázal. Nejprve zasáhl jej drtící blesk z oka sličné Pythie a jako na povel zasypaly jej oči všech zkázonosnými šípy. Ozvaly se i různé hlasy nevole. Ba, jedna z vedle sedících slečinek odšoupla i sedadlo své s ošklivostí a hrůzou od mladíka, jakoby se bála mravní nákazy. Ubohý majitel rusé kudrlinky poznal již, že — jak říkáme — prohloupil; svěsil tudíž hlavu a očekával skrouženě zaslouženou důtku. Této dostalo se mu také ústy vějířové dámy v těchto slovech: »Vévoda? Ten obmezený nadutec, který se kdesi o mé »elegii nad zlomenou lilií« vyslovil způsobem, který zasluhuje nejhlubšího opovržení? A co je ten Vévoda? Tážu se vás, pánové, co vykonal? Nic, pranic. Jeho dláto je surové v nejvyšší míře. Zdaž je kouska ceny v jeho »Bachantce«, »Lédě«, »Mučen-

níku«? Plevy jsou to!« Při tom zamáchla vějířem, jakoby jím Bachantku, Lédu i Mučenníka s povrchu zemského smésti chtěla.

Bledý jinoch kroutil si mezi touto kritikou s kajicnou zkroušeností rusou kudrlinku a sliboval mnohými posunky polepšení. Konečně posilnil se jakž takž piškotou namočenou do vína. Ale kudrlinku nemohl ještě dlouho do pořádku přivésti.

Poznenáhla rozptýlily se mraky na čele rozhněvané hostitelky a slunce spokojenosti zazářilo opět hostům. »Ten, kterého dnešním dnem do kroužků našich uvedu, jmenuje se Ruslan Meč.«

»Jak, Ruslan Meč?« rozlehlo se jedněmi ústy. »Ruslan Meč?« A radostné překvapení jevilo se na všech tvářích. »Geniální básník »Hradu lásky«, »Kouzelníka«, »Dalekých zvuků«? Který procestoval půl světa a půl jeho krásy vetkal do svých zpěvů?«

»Ano,« odpověděla hostitelka vítězoslavně, Ruslan Meč. Před nedávnem vrátil se z ciziny, předeslav již slávu svých básní. Však veřejnosti úzkostlivě se vyhýbá. Mnou bude dnes poprvé uveden do kruhu literárního. Žádný z vás ho zajisté osobně nezná, já také ne. Nevím ani, jak se pravým jménem nazývá. Ruslan Meč jest totiž pouze jeho pseudonym. Pan Chodil seznámil se náhodou s ním a pozval ho ve jménu mém na dnešek ke mně, kteréžto pozvání přijal. Umluvili jsme, že naň bude má příležitost v určitou dobu před domem čekati. Jest prý poněkud nepřístupný, podivínský člověk.«

»Jako všichni geniální mužové,« podotkl někdo ze společnosti. »Ó, Meč je geniální básník! Jaká to na př. úchvatná scéna v »Hradu lásky« na konec, kde trubadúr a královna na cimbuří hradu, růžemi ověnčeni,

milostnou píseň zpívají, kdežto dole již vojsko královo s vítězným válečným zpěvem po spuštěném mostě a pobořenými zdmi do hradu se valí. Geniální básník!«

»Výborný básník!« pravila kritika s vějířem důtklivě.

»Ach, ano — dobrý básník,« přidal velebitel Mečův diplomaticky. »Ovšem něžnosti, jakou dýší, milostpaní, vaše »Slzy«, marně bys v jeho verších hledal.«

»Jako vtipu, který koření vaše epigramy« odplatila, básnířka.

V tom rozhoupaly se dvě veliké třpytivé náušnice. Bystré oko bylo by původ těchto kyvů dostřehlo v bleskorychlém shýbnutí se jedné krásné hlavinky k jiné krásné hlavince a bystré ucho bylo by snad zaslechlo šepot: »Jen že by ty epigramy potřebovaly soli —«

»— které se těm slzám nedostává,« bylo by snad doslechlo také s druhé strany.

Jeden pán s velikou lysinou vytasil se na to s náhledem, že má Ruslan Meč zajisté vysoké čelo, jakož prý se všichni duchaplní mužové vysokým čelem vyznamenávají. Mínění tomu opřel se rozhodně jeden esthetik s nízkým toliko čelem stvořený. Ostatní smáli se tomu sporu. Smávali se mu o každé schůzce.

Na to rozpředla se prudká debata o tom, je-li více slavných spisovatelů černovlasých nebo rusovlasých. Nevím bohužel, jak by se to bylo platně rozhodlo, kdyby tu nebyl sluha v otevřených dveřích salónku ohlásil: »Pan Ruslan Meč.«

Netřeba podotknouti, že ihned rozhovor umlkl a všeliké oko ke dveřím se obrátilo. Těmito vešel nejistým krokem člověk hubených, klikatých tvarů s bezbarvým, bezvousým obličejem a s čelem, za jehož povýšený obzor vlasy dávno zapadly. Člověk tento vsunul se do

pokoje jako bezduchý stroj nějakou silou zvenčí puzený a pohyboval se, maje narudlé oči bezvýrazně kamsi v daleký prostor upřeny, přímou drahou tak mechanicky ku předu, že se zdálo, jakoby středem samého stolu na opačnou stranu pokoje projíti hodlal. Snad puzena obavou takovou, pokročila mu tyranka s vějířem rychle v ústrety, a dala se do formalií vzájemného představování. Mezi touto ceremonií klaněl se příchozí velmi horlivě Venušim a Psychám, tu a tam v koutech rozestaveným, při čemž chvílemi klesající víčka rázným pohybem vzhůru vymršťoval a pod nimi oči nadlidsky rozšiřoval.

Čtenář poznal již bezpochyby ubohou oběť »Vysoké Porty« a krásné Lotinky, bůh ví jakou fintou osudu do této literární lví jámy zavátou, a pohlíží asi starostlivě do nejbližší budoucnosti tichého filosofa. Usadili ho na čestné místo, do měkké, modrým sametem vyložené lenošky, a pohlíželi naň s obdivem a velikou zvědavostí.

Holohlavý umělec naklonil se vítězoslavně k nízkočelému esthetikovi a zašeptal: »Hle! nepravil jsem to? Podívejte se, to čelo! to velebné čelo!«

Zlatá náušnice rozkolébala se k poznámce: »Věru, zvláštní, neobyčejný člověk! Podívejte se v ty blouznivé, neurčitě do dálky upřené oči — zajisté, že těkají po daleké říši ideálů!«

Mezi tím seděl náš Sylvestr s tváří mučennickou a snažil se nadlidským namáháním udržeti víčka v poloze vodorovné. Časem poobrátil zrak úzkostlivě na pravo neb na levo a setkávaje se s upřenými pohledy společnosti, vracel je nepotěšen z výzvědů. Celá jeho činnost duševní soustředila se v jediném přání: státi se neviditelným.

Však nadešel osudný okamžik, jehož se filosof z účtárny lekal jak zbraně z neznámé zálohy hrozící. Rozestřel se sametový vějíř, nad ním zableskly v blahosklonném úsměvu sněhobílé zuby a o zděšený sluch zavadila mu otázka: »Vyť se vyhýbáte společnosti, pane Meči?!«

Sylvestr pojal jen poslední slovo. Ten meč vjel tak z nenadání do zmateného kruhu jeho představ a zaryl se tam tak hluboko, že naplnil svým zahadným bleskem celou jeho mysl. Co s tím mečem? Konečně přišla mu spásonosná myšlenka, že snad dobře nezaslechl. A jakýms tajemným postupem myšlenek připletla se mu na jazyk hlasně pronesená slova: »Nedůtklivý sluch jest znakem duchaplného muže, praví Schopenhauer.«

Tato tajemná slova učinila na společnost mocný dojem A, Schopenhauerian! byla jejich radostná myšlenka. Bývať to pro podobné společnosti vždy nemalým zadostučiněním, mohou-li o někom, kdo zavání původností, říci: Ah, on je stoupencem toho neb onoho! On čerpá z toho neb onoho pramene!

Povzbuzena tímto výsledkem, obrátila se k němu hostitelka s další otázkou: »Snad se bojíte dam?«

Po této otázce se filosof dlouho nerozmýšlel. »Ženské srdce? láska? — Odfoukneš — fu —!« odpověděl slovy z nedávného stínového monologu na ulici.

»Věru, originální to odpověď,« nemohl se tu mladík s kudrlinkou zdržeti poznámky ke své sousedce. »Geniální odpověď! Musím si to zaznamenati.«

Po té měl Sylvestr pokoj. Společnost snažila se duchaplným rozhovorem novice oslniti, neboť ač tento oči tvrdošijně na protějšek svůj — krásnou slečnu se zlatou náušnicí — upíral, byli nicméně přesvědčeni,

že bedlivě každému jejich slůvku naslouchá. A Sylvestr naslouchal. Slyšel, že nos jisté herečky vrhá příliš hrubý stín, že lord Byron kdesi jedl červenou řípu, že — nikoli! dále již Sylvestr ničeho nerozeznal, hovor společnosti splynul mu v sluchu v temné, neurčité bzučení. Ještě chvíli udržoval víčka v rovnováze: viděl naproti sobě štíhlou křišťálovou sklenku, kolem jejího hrdélka buclatou, něžnými důlky ozdobenou ručku, viděl plné, kypré rty křišťálovou obrubou sklenky prosvítati, pak viděl již jen okrouhlé bílé rameno a nad ním kývající třpytivou náušnici, pak již jen tuto náušnici a konečně neviděl a neslyšel ničeho...

Již po nějaký čas stopovala společnost starostlivým zrakem střídavé klesání a zdvihání víček i hlavy velikého básníka a když posléze tato hlava nadobro k prsům se sklonila, zmocnilo se celé skupiny veliké zděšení. Toť bylo neslýchané, skandalosní! Uprostřed vzdělaných dam, uprostřed nejduchaplnějšího hovoru, toť nebyla více geniálnost, nýbrž sprosťáctví, čiré sprosťáctví. — A když na konec jistý rozmanitě se modulující zvuk o blaženém spánku slavného pěvce hlasité svědectví vydávati počal, vyhrnuly se esthetické vlnky růžových rtíků ošklivostí a opovržením nevýslovným. Toť pravý Kalibán! Básník »Hradu lásky« — a takhle chrápat! Ó, hrůza!

Zoufale pohlíželi na sebe. Co si počíti s ním? Budili jej slovem i skutkem, však on odmítal všechny ty útoky jemnějšího mravu chraptivým bručením a ráznými pohyby loktů.

V největší této tísni vyšla hvězda spásy v podobě pana Chodila, který spatřiv domnělého tichého genia v jeho pádu, spráskl ruce nad hlavou a konstatoval osudný omyl. Trochu světla vniklo do záhadného pří-

padu, když se pak obnoveným úsilím přece podařilo obodřiti spáče tou měrou, že mohl udati své jméno a číslo domu, v němž bydlí, jehož totožnost s domem, hostícím pod svou střechou slavného poetu, panem Chodilem byla zjištěna. Uznáno za nejvhodnější, aby tento pán Sylvestra do řečeného domu nazpět dopravil a pravého pozvaného, bude-li ještě doma, dodatečně přivezl. Stálo ovšem dosti práce, než esthetického pariu ze salonu odvedli či vlastně z pola odnesli a do povozu vpravili ..

Jaký výsledek mělo poslání pana Chodila, zdali snad Ruslan Meč oním spletením povozů zase do sylvestrovského kroužku tety Zázvorkové zabloudil a zdali na konec esthetickou společnost tak dychtivě jej očekávající oblažil, není mi povědomo; soudím jen, že po odvezení Sylvestra Váhavého leckdo ve společnosti té si povzdechl — arci pouze v duchu —: »Škoda! Škoda, že to nebyl pravý Ruslan Meč! Neboť zvěsť o takovémto skandalosním vstupu slavného pěvce do salonu pí. M. byla by pro literarní svět nepoměrně zajímavější než ledajaké, starými anekdotami zapáchající qui pro quo a poskytla by přátelům naší poesie zajisté mnohem vzácnější pochoutku nežli nejgeniálnější jeho dílo!«

Rozumné námluvy.

(„Lumír“ 1874.)

»Odpusť, že jsem ani nezaklepal — Kýho výra, co tropíš! Klečí tu v nejčernějším obleku před zrcadlem a tiskne nejbělejší rukavičku na srdce, jakoby vyznával sám sobě lásku!«

»Nastojte — Karel! Vítám tě z mrtvých, k nimž jsem tě v duchu již dávno položil.«

Přátelé z mládí uvítali se prudkým objetím a vřelým políbením.

»Kde's byl tak dlouho? Proč jsi nepsal? Jak tě přebarvilo to jižní slunce, jak jsi zmohutněl — málem bych tě nebyl poznal. Nu povídej, povídej!«

»Oho, tak mi neuklouzneš!« zvolal veselé Karel. »Napřed ukoj ty mou zvědavost. Co znamenala ta nepřirozená posice před zrcadlem, he?«

»Není pro člověka přirozenější posice. Kdybys vztyčil zrcadla místo oltářů, založil bys nejupřímnější sektu na světě. Však abych ti vysvětlil, jakým způsobem jsem se octl já v této nejpřirozenější všech posicí, musím ti podati stručný přehled svého života od té chvíle, kdy jsem vystřízlivěl ze šampaňského, v je-

hož proudech jsme utopili vzájemnou bolest rozloučení. Jest tomu sedm let, tuším. Za podmínku kladu jedině, abys mne nevyrušoval zbytečnými poznámkami.«

»Svoluju.«

»Nuže slyš tu sedmiletou historii. Začátek je velmi poutavý. Pamatuješ se jistě, že jsem již za tvých časů měl v podpisování směnek velikou zručnost. Podepsal jsem jich více než lyrických básní a ty jsem přece, jak víš, sypal z rukávu. Při tomto výnosném zaměstnání vedl jsem život, za jaký by se nemusil styděti ani nejmarnotratnější valašský bojár v Paříži: ústřice a šampaňské, skvostná ekypáž, drahé nadšení pro hrdinky divadla, velkolepé hostiny, karban v nejvybroušenějším způsobu byly skvoucími články v tom zlatém řetězu, který mne táhl do propasti. Než advokáti a soud těžké ruce od značné pozůstalosti otce mého odtáhly, byl jsem ji dávno spravedlivě mezi všechny lichváře města rozdělil. Ještě nějaký čas podpisoval jsem, abych nevyšel ze cviku, na škodu lehkověrných lidí všelijaké kolkované listiny, však nadešla doba, kdy můj podpis neměl v mínění obecném větší ceny nežli posejpátko na něm. Bylo to škaredé procitnutí z krásného snu. Milenky a přátelé se mi vyhýbali a za to věšeli se na mne věřitelé s tvrdošijnou neústupností. V této době potácel jsem se na pokraji zoufalství. Příšerné myšlenky stíhaly se horkým čelem a jejich divé stíny padaly na papír v podobě nestvůrných básní, plných nenávisti k světu a lidem. Kolikrát proseděl jsem celou noc nad těmito rýmovanými blasfemiemi a pohrával při tom v zoufalé rozkoši s kohoutkem nabité bambitky, kterouž jsem kladl jakožto jediné důstojné těžítko na ně. Však i z toho dumání

vytrhl mne konečně ostrý hryz nepřítele, jehož jsem dosud znal sotva z doslechu — byl to hlad. Odložil jsem péro a přemýšlel, čím se živiti. Bylo tu o čem přemýšleti. Nenaučil jsem se ničemu, co nazývají lidé povoláním; teď bylo již pozdě. Však přece zkoušel jsem to i ono: všude setkal jsem se s nezdarem. Tak jsem se potácel drahný čas pod tíhou osudu, tu vzpíral se mu zoufale, tu klesal pod ním, pachtil se dále s vyhlídkou den ode dne mračnější. Ale znenáhla propracoval jsem se v tomto zápase k poznání, že vězí příčina neúspěšnosti všech mých podniků ve mně samém. Poznal jsem, že se dívám na svět třesavou mlhou ideálnosti, těkavě a nesměle, že při volbě cílů a prostředků neřídím se chladným rozumem, nýbrž rozmanitými předsudky a že nejednám dle soustavy střízlivě rozvržené a bezohledně prováděné. Poznání toto ustálilo se brzy a způsobilo v životě mém netušený obrat: Jsem nyní jako figurka na poli šachovém a můj rozum je hráč, který jí dle plánu dopodrobna promyšleného určuje každý krok k jisté výhře. Postavení mé zlepšilo se za té nové soustavy již valně. Ba, stojím již u samého cíle. Jsem třicet let stár a jak vidíš, na svou minulost dosti statečný a kvetoucí, při tom v strategii lásky velmi zkušený. Kapitál ten nesmí zůstati mrtvým — ožením se. Vezmu si ženu, jejíž ohromné jmění úplně dostačuje, abych si upravil budoucí život po vkusu a zalíbení svém.«

»Jak že? ty, ty poetická citlivko našeho přátelského kruhu, že se oženíš k vůli penězům?! A jaká je tvá budoucí? Krásná? Mladá? Dobrá a vzdělaná?«

»Krásnou bývala. Věkem překročila již dávno hranici, za níž se mezi způsobnými lidmi před dámami vůbec o věku mluviti přestává.«

»Ach, snad vstoupila již do řady těch panen, jimžto radíš v některém ze svých bohaprázdných epigramů, by

své srdce —
čas již věru nejvyšší —
zadaly buď písemnictví
aneb Kristu Ježíši?«

»Tak jest. Však pamatuj na mou podmínku. Je-li dobromyslná, nevím; ale vzdělaná je jistě Než to všechno má význam více méně podřízený. Rozhodné je, že má ohromné jmění — a žádných příbuzných, pak že je boj o ni poměrně snadný a výsledek téměř jistý. Všechno šlo také jako na drátkách; zjednal jsem si k ní přístup, vypátral nejslabší její stránky, učinil na srdce její kombinovaný útok — a stal se vítězem. Vím s psychologickou jistotou, že je do mne po uši zamilována. Mé básně staly se jí modlicí knížkou. Zbývají nyní jen některé formálnosti. Pro dnešek je na programu slavnostní vyznání lásky. Učiním je dle vzoru nejslavnějších mistrů. Zastihl jsi mne při poslední zkoušce. Prosím, nenamáhej se. Čtu ve tvých průhledných tazích, že hodláš nelibosti své nad tímto mým krokem zjednati průchod velice přátelskou, ale málo zajímavou řečí. Byla by to nevděčná práce. Vypijeme raději sklenku tokajského. Za půl hodiny zarachotí pod okny kočár, který mne doveze v rozkošnou předměstskou villu mé nevěsty, za dvě hodiny, doufám, bude vše odbyto a pak tě navštívím třeba v hotelu, kde můžeš při družné pitce vysypati celou svou zásobu cestovních dojmů do mé vnímavé duše.«

Mezi tím, co přátelé sklenku tokajského vyprazdňovali, seděla v zahradním salonu předměstské villy čtoucí

dáma. Mohutné stromoví zamezovalo žhavému odpolednímu slunci přístup do salonu a jen tu a tam vkrádala se plná zář jeho prouhami na kosmatý koberec a skupení cizokrajných květin, jejichž rozmanité tvary a barvy v osvětlení tom příkře vynikaly z okolního stínu. Za to mělo jaro vysokými otevřenými okny do salonu zevšad volný vstup: dýchalo sem líbeznou vůní, přilétalo s motýly a lesklými mouchami, vtíralo se květnatými větvičkami stromů a keřů. Bohužel lišila se hrdinka má poněkud od jarého okolí: v majestátní spoustě kadeří nad jejím čelem trůnily sice též veliké květy a světlé živé barvy jejích bohatých, dle nejnovější jarní módy střižených šatů souhlasily úplně s těmi svěžími barvami přírody; ale její obličej, ač rysů pravidelných a ladných, vydával zřejmé svědectví, že minulo jaro majitelky jeho, že čas nelítostnou rukou již dávno setřel líbezný pel mladosti s těch junonských tahů.

Zdálo se, že dáma někoho netrpělivě očekává. Často zalétaly oči její přes zlatou ořízku knihy ke dveřím salonu. Oči ty byly vskutku krásné, duch jemný i ušlechtilý zářil jimi.

Náhle zaleskly se živě. Venku ozvaly se pevné kroky. Dáma odložila knihu a popošla ke dveřím. Těmito vstoupil nyní do salonu muž lepé postavy, s mužně krásným obličejem, v elegantním černém obleku.

Dáma uvítala jej velmi laskavě a vykázala mu vedle sebe místo na měkké pohovce. Host byl jaksi rozpačitý; mluvil tichým, třaslavým hlasem a ruka, jíž uchopil levici své sousedky, chvěla se patrně. Těsně přisedl k dámě, koleno jeho svezlo se k zemi. Nebudu opakovati, co mluvil: vyznání lásky jest vyjma pro ty, jichž se týká, nejfádnější věcí na světě. Odkvětlá krasa-

vice poslouchala jej mlčky; oči měla sklopené, rty její chvěly se vnitřním pohnutím.

Když umlkl, vstala a sklánějíc k němu krásné oči, pravila zvolna, třesoucím se hlasem: »Musím vám říci, pane Orlický, že jsem své srdce již zadala.«

Prudce vstal nyní také pan Orlický. Ve tváři jeho značilo se největší překvapení, způsobu nikoli příjemného.

»Jak že?!« zvolal po chvíli »Není možná. A komu, smím-li se ptáti?«

»Kristu Ježíši,« odpověděla slečna s jemným úsměvem, hrajíc si jednou rukou s brilantovým křížkem na hrdle a druhou opírajíc o skvostné desky knihy s nápisem »Verše Jana Orlického« ve zlatém věnci. »Pro literární působení mám sice nemalou znalost lidských povah, však bídný, bídný pravopis!«

OBSAH.

	Strana
Místo úvodu	3
Zimní idylla	9
Trepka	45
Kámen	56
Zázračné těžítko	69
Vyměněný klobouk	74
Náčrtky z r. 2070	80
Stín	97
Otevřené psaní p. Konvalinky vévodovi Gramontovi	102
Dopis z bojiště	107
Turkos	112
Spisovatel, kterého nikdo nečte	116
Pan podučitel	128
Novella z ničeho nic	174
Taroky	191
Šablony na sentimentální povídky	209
Spletená historie	217
Rozumné námluvy	230

Bd 1-30+1
R

PG
5038
C45
1899
díl 3

Čech, Svatopluk
Sebrané spisy

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY